



**LIETUVOS RESPUBLIKOS  
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS  
2007 METŲ VEIKLOS  
ATASKAITA**



## TURINYS

<b>I.</b>	<b>Įvadas</b>	<b>4</b>
<b>II.</b>	<b>Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga</b>	<b>5</b>
<b>III.</b>	<b>Skundų ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų analizė</b>	<b>8</b>
<b>IV.</b>	<b>Prioritetinė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbo kryptis 2007 metais – vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikinimas švietimo srityje</b>	<b>15</b>
<b>IV.1.</b>	<b>Statistinė analizė</b>	<b>16</b>
<b>IV.2.</b>	<b>Apibendrinimai</b>	<b>18</b>
IV.2.1.	Dėl ikimokyklinio ugdymo įstaigų Lietuvoje sistemos ir jų teikiamų paslaugų problemų	<b>18</b>
IV.2.2.	Dėl pokyčių, sprendžiant su ikimokyklinių įstaigų veikla susijusias problemas	<b>21</b>
IV.2.3.	Dėl pedikuliozės problemos švietimo įstaigose	<b>24</b>
IV.2.4.	Dėl Švėkšnos sanatorinėje mokykloje galimai pažeidžiamų nepilnamečių teisių ir teisėtų interesų	<b>26</b>
<b>IV.3.</b>	<b>Kitos problemos švietimo srityje</b>	<b>28</b>
<b>IV.4.</b>	<b>Kita veikla (leidiniai, konferencijos, renginiai) susiję su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2007 metų prioritetine veiklos kryptimi</b>	<b>38</b>
<b>V.</b>	<b>Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikti apibendrinimai ir tyrimai</b>	<b>40</b>
V.1.	Dėl vaikų, kurių tėvai išvyko į užsienį, teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo, sprendžiant jų gyvenimo ir mokymosi klausimus	<b>40</b>
V.2.	Dėl prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių) bei nepilnamečių prostitucijos	<b>42</b>
V.3.	Dėl nepilnamečių rūkymo, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo	<b>49</b>
V.4.	Dėl vaikų sergamumo tuberkulioze	<b>58</b>
V.5.	Dėl vaikų įtraukimo ir dalyvavimo nusikalstamame kontrabandos versle	<b>61</b>
V.6.	Dėl pabėgėlių situacijos Lietuvoje	<b>65</b>
<b>VI.</b>	<b>Kita veikla</b>	<b>71</b>
VI.1.	Organizuotos konferencijos, diskusijos ir konferencijos, kuriose skaityti	<b>71</b>



	pranešimai	
VI.2.	Tarptautinės Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos minėjimas	76
VI.3.	Mugė „Angelų vaikai – su meile Jums“	77
VI.4.	TV3 televizijos labdaros projektas „Išsipildymo akcija“	77
VI.5.	Projektas „Vaikams palankūs miestai“	77
VI.6.	Komandiruotės Lietuvoje	77
VI.7.	Tarptautinis bendradarbiavimas	78
VI.8.	2007 metais pradėti tyrimai, apibendrinimai	81
<b>VII.</b>	<b>Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus siūlymai dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos</b>	<b>85</b>
<b>VIII.</b>	<b>Teisės aktų praktinio įgyvendinimo problemų aptarimas</b>	<b>89</b>
VIII.1.	Su J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi	89
VIII.2.	Su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininku Vytautu Greičiumi	89
VIII.3.	Su teisingumo ministru Petru Baguška	90
VIII.4.	Su generaliniu prokuroru Algimantu Valantinu	92
VIII.5.	Su kultūros ministru Jonu Juču	92
VIII.6.	Su švietimo ir mokslo ministre Roma Žakaitiene	92
VIII.7.	Susitikimas su Eismo priežiūros tarnybos viršininku Sauliumi Skverneliu bei Valstybinio aplinkos sveikatos centro direktoriumi Eriku Mačiūnu	93
VIII.8.	Susitikimas su Vilniaus miesto meru Juozu Imbrasu	93
VIII.9.	Susitikimas su visuomeninės organizacijos „Mes – jaunimas“ atstovu	93
<b>IX.</b>	<b>Dalyvavimas darbo grupės</b>	<b>94</b>
<b>X.</b>	<b>Išvados ir pasiūlymai</b>	<b>95</b>



## I. ĮVADAS

Nacionalinės žmogaus teisių gynimo institucijos yra viena iš institucijų sistemos grandžių, skirtų žmogaus teisių apsaugai ir gynimui užtikrinti. Tai institucijos, atliekančios unikalų vaidmenį bei esančios nepakeičiamais partneriais žmogaus teisių gynimo ir propagavimo srityje. Valstybė, įvesdama žmogaus teisių gynėjo pareigybę, sudaro galimybę pasirinkti neteisminį žmogaus teisių ar interesų gynimo būdą, siekti teisingumo, kartu stiprinti demokratijos ir žmonėms teikiamų paslaugų kokybę, prevenciškai įtakoti žmogaus teisių apsaugą išvengiant pažeidimų ateityje bei ginčų nagrinėjimo teismine tvarka.

Žmogaus teisių gynėjo (ombudsmeno) pareigybė pirmą kartą buvo įvesta XVIII amžiaus pirmajame dešimtmetyje Švedijoje. XX amžiaus devintajame dešimtmetyje buvo pradėtos steigti specializuotos, vaikų teisių apsauga ir jų įgyvendinimo priežiūra besirūpinančios žmogaus teisių gynėjų institucijos – valstybinės vaiko teisių gynėjų (ombudsmenų) institucijos. Pirmoji vaiko teisių gynėjo (ombudsmeno) pareigybė buvo įvesta Norvegijoje. Nemažą postūmį vaiko teisių gynėjų (ombudsmenų) institucijų steigimo procesui turėjo Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos priėmimas. Prie jos prisijungusios valstybės išsipareigojo imtis visų reikiamų priemonių Konvencijoje pripažintoms teisėms įgyvendinti, panaudoti kiek įmanoma daugiau išteklių ir prirėmus pasitelkti tarptautinį bendradarbiavimą.

Požiūris į vaiko teises, vaiko teisių užtikrinimas ir pagarba joms yra šiuolaikinės demokratijos ir vertybių atspindys valstybėje. Kiekvienas, reikalaujantis, kad vaikas, būdamas visuomenės nariu ir naudodamasis savo teisėmis, laikytųsi nustatytų elgesio normų, teisės aktų nuostatų, gerbtų kitų žmonių, ypač suaugusiųjų, teises, turi taip pat laikytis nustatytų elgesio normų ir teisės aktų nuostatų, vykdyti savo pareigas bei gerbti vaiko teises, nepažeisti jo teisių ir teisėtų interesų.

Veiksminga vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, jų gerovės užtikrinimas – vienas svarbiausių Lietuvos valstybės ir visuomenės uždavinių, kuriam įgyvendinti buvo įsteigta vaiko teisių apsaugos gynėjo – vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigybė.

Vaikai yra žmonių bendruomenės dalis, kuriai privalo būti garantuota galimybė naudotis prigimtineis ir teisės aktuose įtvirtintomis teisėmis ir laisvėmis bei sulaukti savalaikės ir veiksmingos pagalbos, paramos ir apsaugos bei, kuriai valstybė privalo užtikrinti ir sudaryti galimybes jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais.



## II. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGA

Lietuvos žmogaus teisių gynimo institucijos kūrėsi skirtingu laiku, atsižvelgiant į pokyčius valstybės ir visuomenės gyvenime, poreikį stiprinti ir gerinti žmogaus teisių apsaugą valstybėje.

Žmogaus teisių bei laisvių gynimas ir apsauga plačiąja prasme Lietuvoje pavestas trims savarankiškomis, nepriklausomoms, turinčioms tolygiai svarbius įgaliojimus bei užimančioms tą pačią vietą valstybės institucijų sistemoje, įstaigoms: Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigai, Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga savo veiklą pradėjo 1994 metais. Seimo kontrolierių veikla iš esmės apėmė ir 1995 metais įvestai moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus pareigybei (nuo 2003 metų lygių galimybių kontrolieriaus pareigybė), ir 2000 metais įvestai vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pareigybei priskirtas funkcijas.

Visos trys Lietuvos žmogaus teisių gynimo institucijos užima tą pačią vietą valstybės institucijų sistemoje, joms suteiktų įgaliojimų ribose šios trys institucijos vykdo parlamentinę žmogaus teisių apsaugos kontrolę bei atitinka visoms pasaulio žmogaus teisių gynimo institucijoms keliamus reikalavimus – Paryžiaus principus, priimtus 1991 metais Paryžiuje tarptautiniame žmogaus teisių gynimo institucijų seminare, bei patvirtintus 1992 metais Jungtinių Tautų Organizacijos Žmogaus teisių komisijos, o 1993 metais - Jungtinių Tautų Organizacijos Generalinės Asamblėjos.

Paryžiaus principai ir jų įgyvendinimo vadovas bei Bendrasis komentaras Nr. 2 (2002) dėl nepriklausomų žmogaus teisių institucijų vaidmens (CRC/GC/2002/2) yra vieni svarbiausių dokumentų, kuriais remiantis yra vertinamas nacionalinių žmogaus teisių gynimo institucijų veiklos efektyvumas.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, vertindamas antrąją periodinę Lietuvos Respublikos ataskaitą dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje, nurodė pozityviai vertinantis naujų institucijų, skirtų vaiko teisių apsaugai ir rėmimui, tokių kaip Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, įkūrimą bei rekomendavo valstybei, atsižvelgiant į Bendrąjį komentarą Nr. 2 (2002) dėl nepriklausomų žmogaus teisių institucijų vaidmens (CRC/GC/2002/2), toliau stiprinti paramą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai, įskaitant pakankamą žmogiškųjų ir finansinių išteklių teikimą, kad įstaiga galėtų veiksmingai vykdyti savo įgaliojimus.

Siekiant stiprinti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą, užtikrinti tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus nepriklausomoms žmogaus teisių gynimo institucijoms bei atsižvelgiant į įstaigos veiklos patirtį, 2006 metais Lietuvos Respublikos Seimui buvo pateiktas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo pakeitimo projektas (nauja įstatymo redakcija). Seimas 2007 m. gruodžio 18 d. pritarė naujos redakcijos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymui, suteikdamas vaiko teisių apsaugos kontrolieriui galimybę efektyviau vykdyti suteiktus įgaliojimus, užtikrinti veiksmingesnę vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos stebėseną, priežiūrą bei kontrolę, įtakoti bei gerinti vaiko teisių padėtį Lietuvoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos efektyvumas ir kokybė, tikslų įgyvendinimas priklauso ne tik nuo teisinės bazės, bet ir nuo politinių, ekonominių, socialinių bei technologinių veiksnių, įstaigos organizacinės struktūros, žmogiškųjų ir finansinių išteklių ir kt. Pokyčiai visuomenės gyvenime socialinėje, kultūrinėje, ekonominėje, sveikatos apsaugos, darbo ir kitose srityse bei požiūris į tradicijas ir moralines vertybes pokyčiai tiesiogiai įtakoja Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbo krūvį ir veiklos sritis: didėja skundų skaičius, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradedamų tyrimų skaičius, plečiasi veiklos sritys.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius atlieka tarptautinių ir nacionalinių vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų vykdymo kontrolę ir priežiūrą visos valstybės mastu bei individualiais atvejais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucija garantuoja kiekvienam prieinamą, neformalų ir kvalifikuotą pareiškėjų problemų nagrinėjimą. Dėl šios priežasties individualūs tyrimai dėl vaiko



teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų pagal asmenų skundus ar pastebėtus pažeidimo požymius išlieka viena iš pagrindinių veiklos sričių. Pažymėtina, kad santykinė darbo su individualiais tyrimais svarba nuo 2005 metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje sumažėjo, kadangi buvo imtasi sistemiškiau nagrinėti vaikų teisių ir jų teisėtų interesų apsaugos klausimus, tačiau absoliutus atliekamų individualių tyrimų skaičius padidėjo. Individualių tyrimų skaičius rodo augantį Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos prestižą visuomenės akyse bei aktyvesnę įstaigos veiklą, įstaigos prieinamumą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga administruoja svetainę <http://vaikams.lrs.lt>, kurioje ne tik galima rasti išsamią informaciją apie įstaigos veiklą, bet ir užduoti aktualų klausimą skyrelyje „Klausimai – atsakymai“ ar atsiųsti skundą, paklausimą elektroniniu paštu [vaikams@lrs.lt](mailto:vaikams@lrs.lt).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga 2007 metais vedė derybas su bendrove TEO LT dėl nemokamos telefono linijos įrengimo. Pasiektas susitarimas, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai nuo 2008 metų bus suteiktas telefono numeris 8 800 01230, kuriuo galės skambinti kiekvienas vaikas, kuriam reikalinga pagalba, ar kiti asmenys, kuriems žinomi vaiko teisių pažeidimo faktai ar reikalinga konsultacija dėl vaiko teisių apsaugos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius atlieka ne tik individualius tyrimus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo, bet ir inicijuoja, teikia siūlymus dėl teisinės bazės tobulinimo, atlieka vaiko teisių apsaugos padėties valstybėje stebėseną. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga savo jėgomis atlieka tyrimus (apibendrinimus) dėl atskirų vaiko teisių apsaugos problemų, rengia šviečiamąją medžiagą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veikloje remiamasi sisteminiu požiūriu į visus įstaigos veiklos aspektus. Kontrolieriaus veikloje dominuojantį sisteminių požiūrį bei prioritetų nustatymą teigiamai įvertino 2007 m. rugpjūčio 6 - 10 d. Lietuvoje pagal Jungtinių Tautų Vystymo programos projektą „Nacionalinių žmogaus teisių institucijų efektyvumo vertinimas“ lankęsis ekspertas Richard Carver. Atsižvelgdamas į susitikimų su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ir atitinkamų valstybinių institucijų bei nevyriausybinių organizacijų atstovais rezultatus, tyrimo išvadose ir rekomendacijose („Improving the efficiency of the children’s rights ombudsman of Lithuania. Findings and recommendations“) ekspertas pažymėjo, kad geriausiai veikia tos žmogaus teisių gynimo institucijos, kurios atranda svarbiausias žmogaus teisių sritis ir imasi sisteminės veiklos toje srityje.

Pateiktose išvadose ir rekomendacijos ekspertas atkreipė dėmesį, kad pirmaisiais vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos metais daugiausia dėmesio buvo teikiama skundams, tačiau dabar pastebimas kitoks požiūris į įstaigos veiklą, kiekvienais metais pasirenkama vis kita prioritetinė veiklos sritis. Siekiama veiklos efektyvumo ir kokybės kiekvienoje Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklos kryptyje. Tai darbas, susijęs su individualiais tyrimais, su teisinės bazės tobulinimu, su vaikų teisių padėties stebėseną ir vertinimu, su visuomenės informavimu ir viešosios informacijos priemonėmis, su bendradarbiavimo stiprinimu, su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos efektyvumo vertinimu ir kt. Dėl savalaikio užduočių vykdymo būtina stiprinti Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą tiek žmogiškaisiais, tiek finansiniais resursais bei užtikrinti tinkamą tarptautinių reikalavimų žmogaus teisių gynimo institucijoms vykdymą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą sudaro vaiko teisių apsaugos kontrolierius, kontrolieriaus patarėjai, vyriausieji ir vyresnieji specialistai, kiti įstaigos darbuotojai. Ataskaitiniu laikotarpiu įstaigoje buvo 20 pareigybių, iš jų 18 - skirtos pagrindinių įstaigos funkcijų vykdymui, 2 – papildomoms (aptarnavimo) funkcijoms. Pokyčiai Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikloje reikalauja keisti įstaigos struktūrą, kurti įstaigos struktūrinius padalinius, kurie vykdytų konkrečiai apibrėžtas funkcijas (individualūs tyrimai, vaiko teisių padėties stebėseną bei vertinimas ir kt.), bei ypatingą dėmesį skirti nuolatiniam darbuotojų profesinių žinių ir administracinių įgūdžių tobulinimui. Efektyviam Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai pavestų uždavinių ir funkcijų įgyvendinimui būtina ne tik optimizuoti įstaigos veiklą, t.y. didinti žmogiškuosius išteklius bei



įstaigos veiklos finansavimą, taip sudarant galimybę įstaigoje atlikti struktūrinius pertvarkymus, bet ir vykdyti nuolatinę įstaigos veiklos efektyvumo ir kokybės kontrolę, individualių tyrimų metu nustatytų pasikartojančių vaiko teisių pažeidimų bei problemų analizę, nuolatinę ir kokybišką vaiko teisių padėties Lietuvoje stebėseną, užsakyti ir atlikti kokybiškus mokslinius tyrimus, vykdyti aktyvią šviečiamąją veiklą ir kt. Atsižvelgdamas į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos daromą ženklų poveikį visuomenei, Richard Carver taip pat pažymėjo, kad, siekiant užtikrinti pradėtų darbų tęstinumą, institucinio pajėgumo kolektyve didinimas turėtų būti vienas iš prioritetų.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos tikslas – gerinti vaiko teisinę apsaugą, ginti vaiko teises ir jo teisėtus interesus, užtikrinti tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytų vaiko teisių ir jo teisėtų interesų įgyvendinimą, atlikti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę Lietuvoje.

Vaiko teisių ir jo teisėtų interesų prioritetiškumo principas – vienas pagrindinių vaiko teisių apsaugos principų – reikalauja, kad priimant teisės aktus, juos taikant bei sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglamentuoja, visada sprendimas ar bet koks kitas veiksmas turi būti įvertinamas vaiko interesų požiūriu bei užtikrinama, kad jie nebūtų pažeisti.



### III. SKUNDŲ IR VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS INICIATYVA PRADĖTŲ TYRIMŲ ANALIZĖ

Individualių vaiko teisių pažeidimo atvejų tyrimas pagal asmenų skundus ar pastebėtus vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimus vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva yra viena iš (vaiko teisių apsaugos) kontrolieriaus veiklos krypčių, įtvirtintų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme.

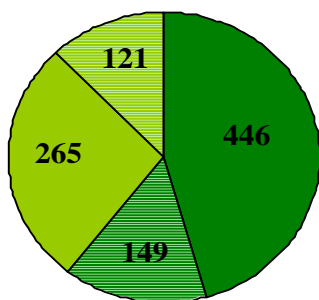
Kiekvienas asmuo, manantis, kad fizinis ar juridinis asmuo pažeidė vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas arba kitais vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo atvejais, turi teisę kreiptis į vaiko teisių apsaugos kontrolierių žodžiu (telefonu, asmeniškai atvykus), raštu ar elektroniniu paštu. Gavęs skundą žodžiu arba pastebėjęs vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo požymius bei manydamas, kad pateikta informacija ar pastebėti požymiai yra teisingi, vaiko teisių apsaugos kontrolierius gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje taip pat gaunami įvairūs kreipimaisi, konsultacinio pobūdžio prašymai ir pan. Pažymėtina, kad naujos redakcijos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme numatyta, jog pareiškėjų kreipimaisi žodžiu ar raštu, kuriuose neskundžiami fizinių ar juridinių asmenų veiksmai ar neveikimas, o prašoma paaiškinti, suteikti kitą informaciją ar pageidaujamus dokumentus ir t. t., skundais nelaikomi.

Analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamus skundus ir kreipimusis, pastebėtina, jog ne vienerius metus išlieka tendencija, kad neretai pareiškėjai kreipiasi į aukščiausias valstybės institucijas tikėdamiesi, jog pastarosios įsikišimas ir dalyvavimas sprendžiant konfliktą leis pareiškėjui palankia linkme išspręsti problemą, kad neretai kreipiamasi nusišalinant nuo iniciatyvaus problemos sprendimo ar pan. Taip pat darytina prielaida, kad visuomenė nepakankamai pasitiki arčiausiai vaiko, šeimos esančiomis ir už vaiko teisių apsaugą atsakingomis institucijomis, pagalbą vaikui ir šeimai turinčiomis užtikrinti institucijomis, kad trūksta informacijos apie institucijas, kurios konkrečiu atveju yra kompetentingos padėti. Manytina, kad vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus aktyvumas bei veiklos viešumas sąlygojo pakankamai didelį pareiškėjų aktyvumą. Pastebima, kad visuomenė yra aktyvesnė, tad didesnė dalis vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų vykdomi pagal asmenų žodinius ar elektroniniu paštu pateiktus pranešimus apie jiems žinomus vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimus.

Ataskaitiniu 2007 metų laikotarpiu Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gauti 446 skundai, 265 kreipimaisi bei paklausimai elektroniniu paštu bei pradėti 149 tyrimai vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva.

**Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2007 metais gauti skundai, kreipimaisi bei pradėti tyrimai**



■ Raštu gauti skundai
■ VTA kontrolieriaus iniciatyva pradėti tyrimai
■ El. paštu gauti kreipimaisi
■ Paklausimai interneto svetainėje

- 446 skundai gauti raštu;

- 149 kreipimaisi (paklausimai, prašymai, pan.) gauti elektroniniu paštu *vaikams@lrs.lt*;

- 121 paklausimas gautas Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto svetainėje

<http://vaikams.lrs.lt>;

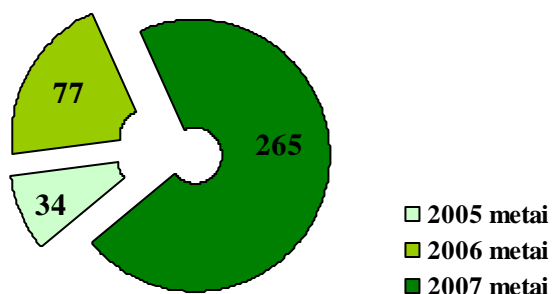
- 149 tyrimai pradėti vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva





Analizuojant ataskaitinio laikotarpio duomenis pastebėtina, kad keliomis dešimtėmis išaugo raštu gaunamų skundų, bei keliasdešimt kartų išaugo elektroniniu paštu *vaikams@lrs.lt* gaunamų paklausimų, kreipimūsi, prašymų ir pan. skaičius.

**ELEKTRONINIŲ PAŠTŲ  
2005 - 2007 METAIS  
GAUTI KREIPIMAIŠI**



Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos elektroniniu paštu *vaikams@lrs.lt* 2007-aisiais metais gauti 265 įvairūs kreipimaisi (paklausimai, prašymai, informacija apie vaiko teisių pažeidimus ir pan.);

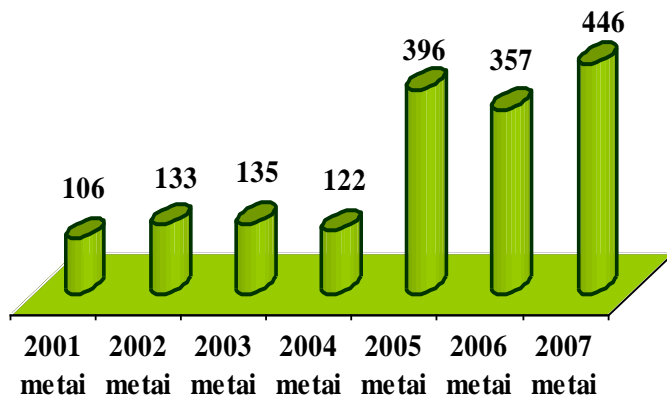
Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto svetainė <http://vaikams.lrs.lt> skyrelyje „Klausimai – atsakymai“ nuo 2007 metų rugpjūčio mėnesio antrosios pusės gautas 121 klausimas, susijęs su vaiko teisių apsaugos sritimi.

Darytina prielaida, kad vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus aktyvi vieša veikla, komunikacijos priemonių plėtra bei visuomenės informavimo priemonių dėmesys vaiko teisių apsaugos problemoms turėjo įtakos elektroniniu paštu gaunamų kreipimūsi skaičiaus padidėjimui. Taip pat manytina, kad pareiškėjų aktyvumui įtakos turėjo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto svetainės <http://vaikams.lrs.lt> atnaujinimas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos interneto svetainėje suinteresuoti asmenys gali rasti informaciją apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklą. Vaikams aktuali informacija yra pateikiama atskirame puslapyje. Kiekvienas asmuo gali kreiptis į vaiko teisių apsaugos kontrolierių ne tik raštu ar žodžiu, bet ir elektroniniu paštu. Taip pat aktualius klausimus galima užduoti interneto svetainės skyrelyje „Klausimai – atsakymai“. Šiame skyrelyje gaunami klausimai ir atsakymai į juos yra skelbiami viešai. Nuo 2007 metų rugpjūčio mėnesio pabaigos buvo gautas 121 paklausimas.

Lyginant 2007 metais gautų raštu skundų su ankstesniaisiais vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos ataskaitiniais laikotarpiais, konstatuotina, kad raštu gaunamų skundų skaičius nuo 2005-ųjų metų, lyginant su vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos 2001-2004 metų laikotarpiu, išlieka gana aukštas ir gana nežymiai svyruoja.

**2001 - 2007 metais raštu gauti skundai**



2000 – 2004 metai –

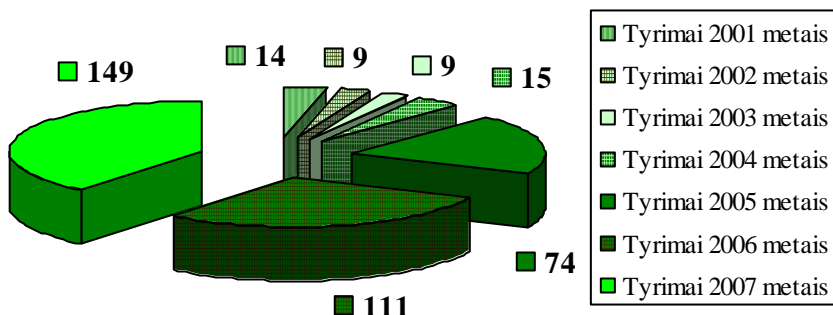
I-oji vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kadencija;

2005 – 2010 metai –

II-oji vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kadencija



### Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva 2001-2007 metais pradėti tyrimai



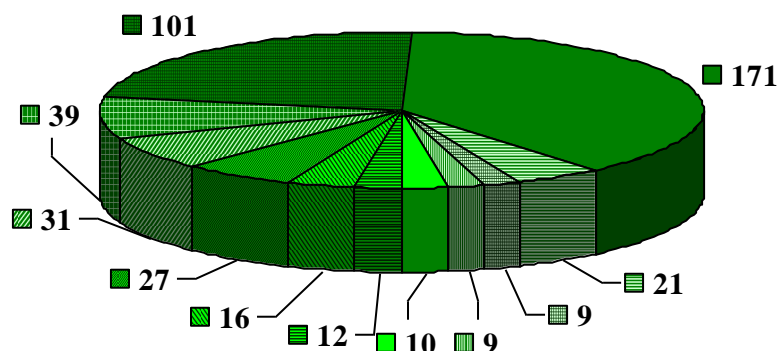
Lyginant su ankstesniaisiais ataskaitiniais laikotarpiais, 2007-aisiais metais buvo pradėta keliomis dešimtėmis daugiau tyrimų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva - 149.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva tyrimai, daugumoje atvejų, pradami atsižvelgiant į visuomenės informavimo priemonių bei žodinius asmenų pranešimus.

Analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje raštu gautus skundus, matyti, kad pareiškėjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą išlieka gana stabilus, t. y. dominuoja pareiškėjų iš Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Alytaus bei Klaipėdos apskričių skundai.

Pažymėtina, kad didėja skaičius skundų gautų iš pareiškėjų, gyvenančių užsienyje. Taip pat gaunami bendri pareiškėjų, gyvenančių skirtingose apskrityse, skundai dėl to paties vaiko teisių pažeidimo.

### 2007 metais gautų skundų pasiskirstymas pagal apskritis



Kiti	Utenos apskritis	Telšių apskritis
Marijampolės apskritis	Tauragės apskritis	Šiaurės Lietuvos apskritys
Klaipėdos apskritis	Alytaus apskritis	Panevėžio apskritis
Kauno apskritis	Vilniaus apskritis	

*Pastaba – pareiškėjo skundo dalykas gali būti susijęs su vaiko teisių pažeidimu ne jo gyvenamojoje vietoje, todėl negalima vesti paralelės tarp pareiškėjo gyvenamosios vietos ir vaiko teisių pažeidimo vietos.*

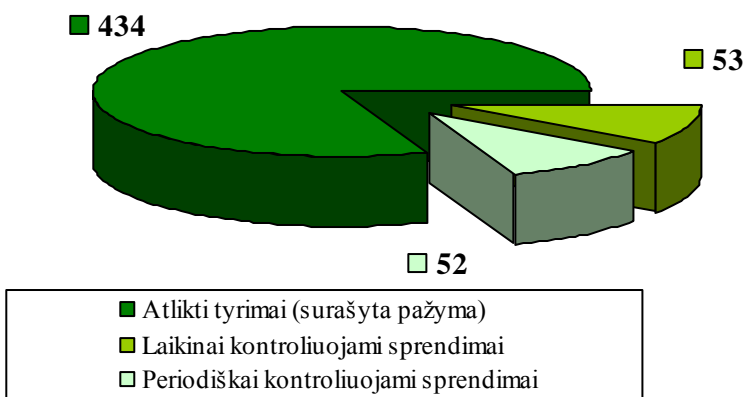
Ataskaitiniu laikotarpiu gautų skundų duomenų analizė rodo, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunami ne tik fizinių asmenų skundai, bet ir juridinių asmenų skundai (pavyzdžiui, nevyriausybinių organizacijų, įvairių valstybės ir savivaldybės institucijų, įstaigų ir kt. skundai), taip pat kolektyviniai skundai (pavyzdžiui, mokinių tėvų, kaimynų ir kt. skundai). Minėtu 2007 metų ataskaitiniu laikotarpiu buvo gauti 39 skundai iš juridinių asmenų bei 30 kolektyvinių skundų.

Lyginant 2006 ir 2007 metais Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautų persiųstų skundų skaičių matyti, kad jis išaugo dvigubai, t. y. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai buvo persiųsti 2006 metais – 23 asmenų skundai, o 2007 metais - 49 asmenų skundai. Skundus vaiko teisių apsaugos kontrolieriui persiuntė Lietuvos Respublikos Prezidentūros kanceliarija, Lietuvos Respublikos Seimo nariai, Seimo Žmogaus teisių ir Sveikatos reikalų komitetai bei Seimo



kanceliarijos priimamasis, Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimamasis, Seimo kontrolierių įstaiga, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Socialinės apsaugos ir darbo bei Teisingumo ministerijos, Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, kitos valstybės ir savivaldybių įstaigos bei organizacijos.

### VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS 2007 METAIS ATLIKTI TYRIMAI (surašytos pažymos)



Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2007 metais buvo baigta 512 tyrimų pradėtų 2006 – 2007 metais ir atitinkamai surašytos 434 pažymos ir parengti 54 atsakymai (praėjusiu 2006 metų ataskaitiniu laikotarpiu buvo baigti 333 tyrimai).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius atlikęs tyrimą, surašo pažymą ir priima sprendimą dėl asmenų, kurių veiksmai (neveikimas) buvo tiriami.

Atsižvelgiant į skundo dalyką bei paaiškėjusias aplinkybes, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus sprendime pateiktų rekomendacijų vykdymas gali būti kontroliuojamas laikinai (nurodant konkrečią datą) arba periodiškai (nurodant informacijos pateikimo periodiškumą).

Siekdamas išvengti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimo ateityje, įvertinęs tyrimo metu nustatytą vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimų priežastis bei jų sprendimo būdus, vaiko teisių apsaugos kontrolierius apie priimamus sprendimus informuoja ne tik asmenis, kurių atžvilgiu priimamas sprendimas, bet ir kompetentingas institucijas, taip pat visuomenę.

Analizuojant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2007 metais pradėtų tyrimų pagal asmenų skundus bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva duomenis, pastebėtina, kad 2007 metais pasikeitė daugiausia vaikų teises ir teisėtus interesus pažeidžiantis subjektas. Šiuo ataskaitiniu laikotarpiu daugiausia skundų buvo gauta bei tyrimų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva buvo pradėta dėl vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo šeimoje, tėvų (tėvo, motinos) veiksmais ar neveikimu. Tuo tarpu nuo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklos pradžios didžiojoje daugumoje pradėtų tyrimų vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidėjomis buvo nurodomos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos, jų darbuotojai. Pagrindė priežastis, dėl kurios savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos didžioje daugumoje skundų yra įvardijamos vaiko teises pažeidusiomis institucijomis, tai šių institucijų vieta vaiko teisių apsaugos institucijų sistemoje bei joms pavesti uždaviniai ir funkcijos, susijusios vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos užtikrinimu savivaldybės lygmenyje.

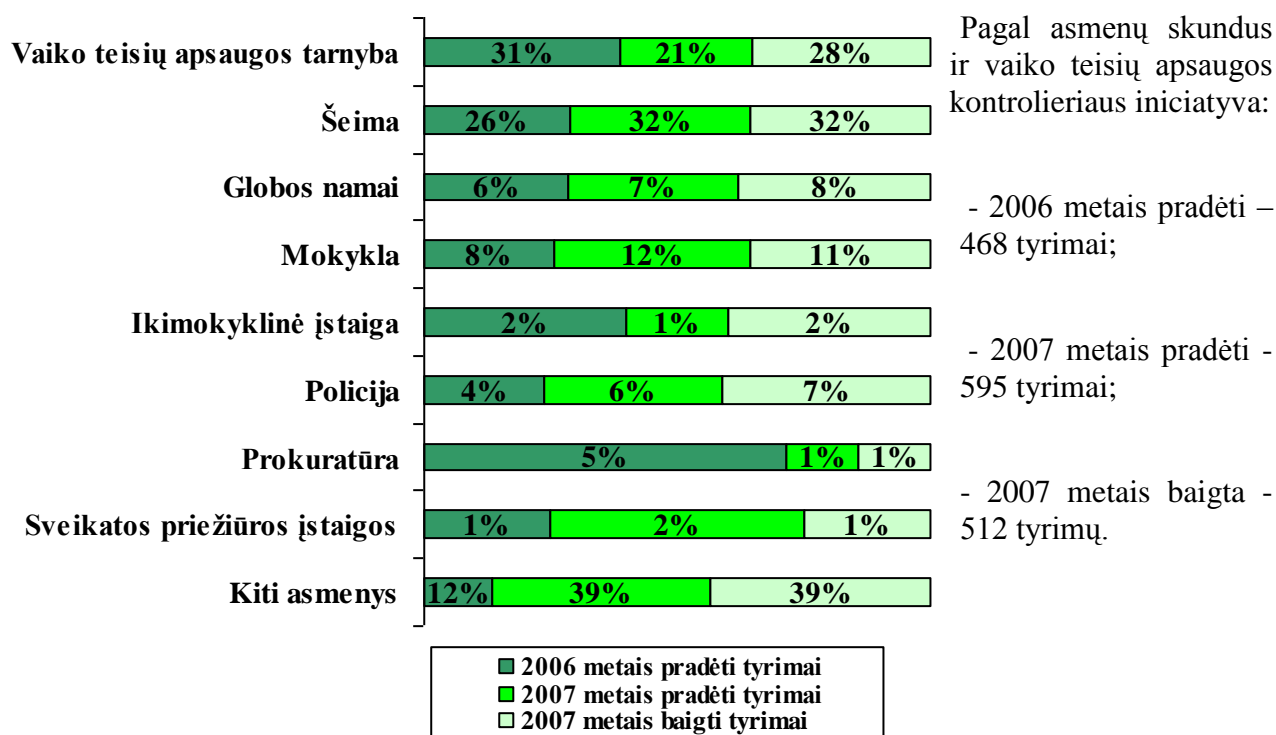
Darytina prielaida, kad tyrimų dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimų šeimoje skaičiaus didėjimas yra susijęs ne tik su aktyvia vieša vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veikla, visuomenės žiniomis apie respublikinės vaiko teisių ir jo teisėtų interesų priežiūros ir kontrolės institucijos – Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos buvimą bei kontrolieriui suteiktus įgaliojimus. Manytina, kad šie duomenys rodo, kad krizinėje situacijoje plačiaja prasme atsiradusioms šeimoms trūksta kvalifikuotos, kompleksinės pagalbos, kad daugumoje atvejų tėvai nėra pajėgūs spręsti kylančių problemų vadovaudamiesi vaiko interesų prioritetiškumo principu bei



atsižvelgdami į vaiko nuomonę, t.y. nepaverčiant tarpusavio nesutarimų įkaitu, „įrankiu“ savo tikslams pasiekti, ambicijoms patenkinti ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2007 metais pradėtų tyrimų duomenų analizė rodo, kad šiuo ataskaitiniu laikotarpiu padidėjo tyrimų, kuriuose vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidėjais įvardijamos mokyklos, globos namai, sveikatos priežiūros įstaigos bei policijos pareigūnai. Manytina, kad skundų, susijusių su vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimu mokyklose, skaičiaus padidėjimas yra susijęs su vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus ir kitų suinteresuotų institucijų dėmesiu vaikų ugdymo procesui, jo kokybei ir efektyvumui.

### Vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimai pagal pažeidusius asmenis



Analizuojant 2006 ir 2007 metais pradėtų tyrimų bei 2007 baigtų tyrimų duomenis dėl konkretaus vaiko teisių pažeidimo pobūdžio, pastebėtina, kad dominuoja vaiko teisių pažeidimai padaromi artimiausioje vaikui aplinkoje – šeimoje. Ataskaitiniu laikotarpiu pradėtų ir baigtų tyrimų duomenys rodo, kad itin aktualios yra vaiko bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu (motina) bei tinkamos tėvų (tėvo, motinos) valdžios įgyvendinimo problemos. Duomenys apie vaiko teisių pažeidimų skaičiaus šeimose didėjimą patvirtina nuomonę, kad krizę išgyvenančios šeimos nepajėgia savarankiškai išspręsti kylančių problemų, kad valstybės, savivaldybių ir kitų institucijų siūloma pagalba yra nepakankama, institucijomis nėra pasitikima arba jų siūloma pagalba nėra naudojama, ji yra neprieinama ir pan. Manytina, kad būtina daugiau dėmesio skirti pagalbos šeimai, išgyvenančiai krizę, mechanizmo tobulinimui bei problemų sprendimų paieškai, taikymui (pavyzdžiui, mediatorių instituto taikymas).

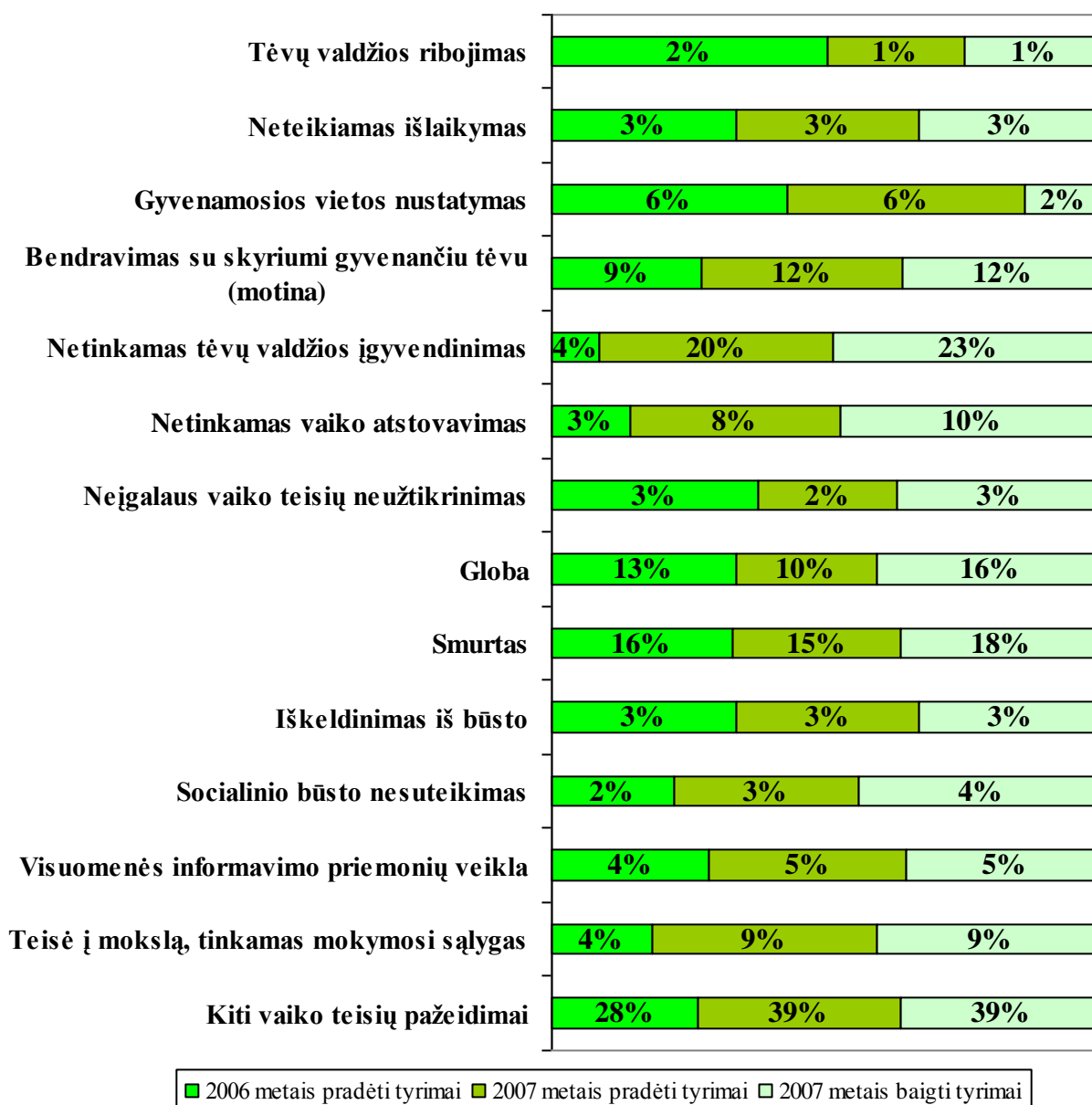
Minėtų tyrimų duomenų analizė rodo, kad aktuali išlieka vaiko teisių pažeidimų, susijusių su globos (rūpybos) institutu problema, pavyzdžiui, globėjo pareigų vykdymas, globėjo (rūpintojo) parinkimas, globėjo (rūpintojo) ir tėvų (tėvo, motinos) teisių ir pareigų įgyvendinimas vaiko atžvilgiu, jų tarpusavio santykiai. Taip pat svarbia ir aktuali lieka smurto prieš vaikus problema.



Pastebėtina, kad dominuoja fizinio ir psichologinio smurto prieš vaikus vartojimo atvejai tiek šeimoje, tiek mokykloje, tiek kitoje aplinkoje. Smurtas prieš vaikus, šio reiškinio pasekmės tam tikra dalimi yra susijęs su vaiko teisės į mokslą, tinkamas mokymosi sąlygas įgyvendinimo pažeidimu. Pastebėtina, kad ši teisė yra pažeidžiama taip pat tėvų veiksmais (neveikimu) bei atsakingų institucijų, susijusių su šios vaiko teisės įgyvendinimu, veiksmais (neveikimu).

Ataskaitiniu laikotarpiu buvo pradėti bei baigti tyrimai dėl vaiko teisių pažeidimų dėl visuomenės informavimo priemonių veiklos, dėl reklamos (pradėti - 2%, baigti – 2%) ir internetu platinamos informacijos (pradėti - 2%, baigti – 1%).

### Vaiko teisių pažeidimų pasiskirstymas



Pastebėtina, kad faktiškai kiekvienu vaiko teisių pažeidimo atveju, pažeidžiama ne viena, o kelios vaiko teisės. Atlikdamas tyrimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierius neapsiriboja tik pareiškėjo skunde nurodytų aplinkybių, įvardintų vaiko teisių pažeidimų įvertinimu, tačiau išsamiai ir visapusiškai vertina visas aplinkybes, susijusias su vaiko teisių pažeidimu. Taip pat kontrolierius vertina ir paties pareiškėjo veiksmus (neveikimą) konkrečiu atveju, kadangi Vaiko teisių apsaugos



kontrolieriaus praktika rodo, kad patys pareiškėjai taip pat pažeidžia vaiko teises ar jo teisėtus interesus.

Analizuojant 2007 metais pažymos surašymu baigtų tyrimų duomenis vaiko teisių pažeidimo pagrįstumo aspektu, pastebėtina jie pasiskirsto faktiškai tolygiai: 57% - pagrįsti; 43% - nepagrįsti.



#### **IV. PRIORITETINĖ VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS DARBO KRYPTIS 2007 METAIS – VAIKO TEISIŲ IR JO TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGA ŠVIETIMO SRITYJE**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2007 metų prioritetine veiklos kryptimi buvo paskelbta vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga švietimo srityje.

Vaiko poreikis turėti geras socialines, edukacines, ugdymosi sąlygas vienas pagrindinių ir su vaiko amžiumi nesikeičiančių vaiko interesų.

Vaiko ugdymas – tai vaiko mokymas, lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas, tai pagrindas ir galimybė vaikui tobulėti, tapti sąmoningu, pilnateisiu ir pilnaverčiu visuomenės nariu. Prisiimti tarptautiniai įsipareigojimai įpareigoja kiekvieną, dirbantį su vaikais ir jų gerovei, siekti, jog būtų užtikrintas vaiko teisės mokytis, teisės būti ugdomu ir ugdytis veiksmingas įgyvendinimas.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnyje nustatyta, kad valstybės, pripažindamos vaiko teisę mokytis ir siekdamos šią teisę įgyvendinti bei sudaryti vienodas galimybes, įveda nemokamą ir privalomą pradinį lavinimą, skatina tobulinti įvairias tiek bendrojo, tiek profesinio lavinimo formas, rūpinasi, kad mokslas būtų prieinamas visiems vaikams, užtikrina visiems vaikams mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą bei galimybę naudotis mokslo ir technikos žiniomis bei šiuolaikiniais mokymo metodais ir imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių.

Vaiko teisę į mokslą bei šios teisės garantijas numato ir nacionaliniai teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio 1 ir 2 dalys, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 34 straipsnio 1 dalis ir 35 straipsnis, Švietimo įstatymo 25 straipsnis, skelbiantys, jog valstybė imasi priemonių, kad kiekvienas vaikas mokytųsi pagal pradinio, pagrindinio, viduriniojo ar specialiojo ugdymo programas ir kad mokslas vaikams iki 16 metų yra privalomas. Mokiniai suteikiama galimybė pagal sugebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, modulius, kursų programas, atitinkamą švietimo programą vykdančią mokyklą, kitą švietimo teikėją arba savarankišką mokymąsi. Nei vienas vaikas negali patirti diskriminacijos, todėl teisė į mokslą privalo būti vienodai užtikrinama ir specialiųjų poreikių asmenims, kuriems tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu turi būti sudaromos galimybės ugdytis arčiau jų gyvenamosios vietos esančiose ikimokyklinio ugdymo ar bendrojo lavinimo mokyklose visiškos ar dalinės integracijos forma arba specialiojo ugdymo programą vykdančioje mokykloje, taip pat socialinę atskirtį patiriantiems skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams, pabėgėlių, nesimokantiems mokykloje vaikams, vaikams, dėl ligos ar patologinės būklės negalintiems mokytis bendrojo lavinimo mokykloje, turi būti sudaromos sąlygos mokytis gydymo įstaigoje, namuose ar savarankiškai, taip pat vaikui, kuriam už nusikaltimo ar kito teisės pažeidimo padarymą įstatymų numatytais atvejais tam tikram laikui atimta ar apribota laisvė, sudaromos sąlygos siekti privalomo mokslo.

Skurdas ir socialinė atskirtis turi didelę reikšmę įgyvendinant vaiko teisę į mokslą. Skurdas tiesiogiai įtakoja vaiko kognityvinį vystymąsi, tai vienas iš faktorių, lemiančių vaiko elgesį mokykloje. Vaikai iš mažas pajamas gaunančių šeimų, ypač berniukai, turi daugiau elgesio problemų, dažniau vengia mokslo ar yra pašalinami iš mokyklos. Tokie vaikai, manytina, taip pat dažniau patiria patyčias ar tiesiog ignoruojami klasėje, nes neturi pakankamai lėšų naujiems rūbams ar mokyklinėms priemonėms įsigyti, važiuoti į ekskursijas kartu su klase ir pan. Dėl minėtų priežasčių, vadovaujantis Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 35 straipsnio 2 dalies 5 punkto, Švietimo įstatymo 36 straipsnio 9 punkto, Socialinės paramos mokiniams įstatymo 5 straipsnio nuostatomis, našlaičiui, taip pat netekusiam tėvų globos (rūpybos) ar neturinčiam reikiamos materialinės paramos vaikui, besimokančiam bendrojo lavinimo, profesinėje, aukštesniojoje ar aukštojoje mokykloje, teikiama valstybės ir vietos savivaldos institucijų parama (nemokamas maitinimas, aprūpinimas mokinio reikmenimis, bendrabučiu, speciali ar padidinta stipendija, rengiamos tikslinės ir socialinės programos ir kt.).



Vaikams, kaip labiausiai pažeidžiamiems ir silpniausiems visuomenės nariams, dėl jų fizinio ir psichinio nebrandumo reikia ypatingos apsaugos ir globos, jiems reikia daugiausiai paramos ir palaikymo bei supratimo, todėl mokykla, būdama „antraisiais vaiko namais“, privalo užtikrinti vaiko teisę mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, vadovaujantis Švietimo įstatymo 46 straipsnio 1 dalies 7 punkto nuostatomis. Mokykla privalo užtikrinti, kad besimokančiam vaikui būtų suteikta psichologinė pagalba (tuo atveju, jei vaikas turi asmenybės ar ugdymosi problemų – Švietimo įstatymo 20 straipsnis), socialinė pedagoginė pagalba (siekiant padėti vaikui įgyvendinti jo teisę į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis – Švietimo įstatymo 21 straipsnis), specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba (siekiant didinti specialiųjų poreikių asmens ugdymosi veiksmingumą – Švietimo įstatymo 22 straipsnis) bei informacinė pagalba (siekiant padėti mokiniui gauti informaciją apie švietimą, jo kokybę ir kt. – Švietimo įstatymo 19 straipsnis).

#### **IV.1. Statistinė analizė**

Manytina, kad daugiausiai paramos, pagalbos ir palaikymo įgyvendinant teisę į mokslą vaikai turėtų sulaukti iš artimiausių žmonių – savos šeimos, tėvų (globėjų, rūpintojų), kurie pirmiausia atsakingi už savo vaikų gerovę. Tačiau padėti užtikrinti vaiko teises, tarp jų ir teisę į mokslą, įpareigota ir valstybė, mokykla, savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybos, psichologinės tarnybos bei kitos institucijos. Užtikrinant vaiko teises ir teisėtus interesus galima tikėtis, kad vaikai bus parengti savarankiškai gyventi visuomenėje ir taps išsilavinusiomis asmenybėmis.

Statistikos departamento duomenis 2007 metų pradžioje Lietuvoje gyveno 3 384, 9 tūkst. gyventojų, iš jų 695 510 sudarė 0-17 metų amžiaus vaikai.

Iš viso	0 - 3	4 - 6	7	8 - 9	10 - 13	14	15	16 - 17
3 384 879	121 718	93 609	35 312	72 098	163 408	51 978	52 090	105 297

Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, mokyklų ir mokinių skaičius 2007 – 2008 mokslo metais pasiskirstė taip:

Mokyklos tipas	Mokinių skaičius	Mokytojų skaičius	Mokyklų skaičius
<b>Mokyklos– darželiai</b>	<b>9 193</b>	<b>918</b>	<b>110</b>
Pradinės	21 974	1 599	101
Pagrindinės	107 041	11 310	562
Vidurinės	225 342	18 074	387
Gimnazijos	98 541	7 618	146
Menų gimnazijos	4 148	441	6
Specialios mokyklos	4 677	1 121	67
Sanatorinės	447	134	9
Globos namai	132	50	4



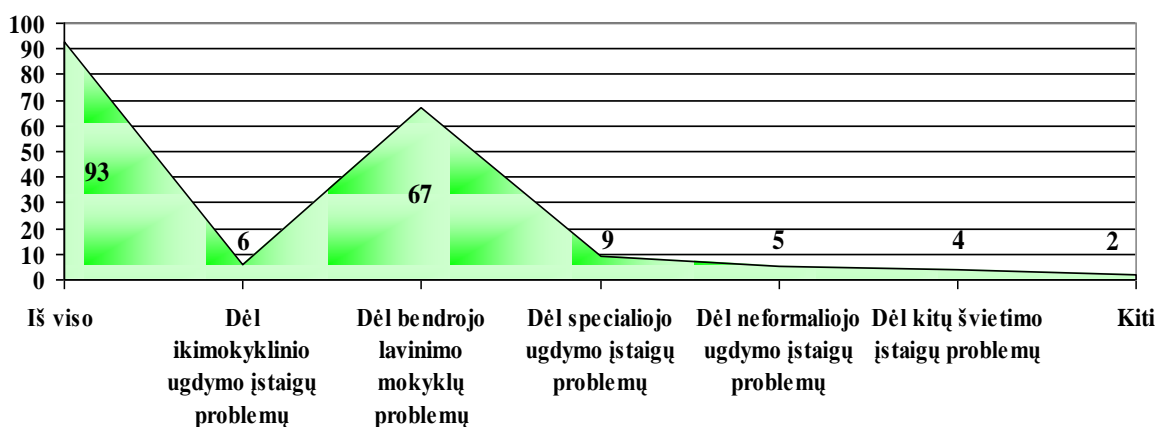


<b>Jaunimo</b>	<b>1 795</b>	<b>263</b>	<b>21</b>
<b>Konservatorijos</b>	<b>673</b>	<b>211</b>	<b>4</b>
<b>Suaugusiųjų</b>	<b>11 931</b>	<b>528</b>	<b>31</b>
<b>Iš viso</b>	<b>485 897</b>	<b>42 267</b>	<b>1 448</b>

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje 2007 metais buvo pradėti 93 tyrimai, įvairiais aspektais susiję su švietimo procesu, pagal asmenų skundus ar kontrolieriaus iniciatyva.

Didžioji dalis skundų bei tyrimų vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva buvo pradėti dėl galimo vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimo bendrojo lavinimo įstaigose – iš viso 67. Antroje vietoje buvo skundai bei tyrimai dėl galimų vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimų specialiojo ugdymo įstaigose – iš viso 9. Kiti tyrimai dėl iškilusių problemų: ikimokyklinio ugdymo įstaigose – 6; neformaliojo ugdymo įstaigose – 5; kitose švietimo įstaigose – 4, kiti – 2.

2007 metais gauti skundai (pradėti tyrimai) įvairiais aspektais susiję su švietimu



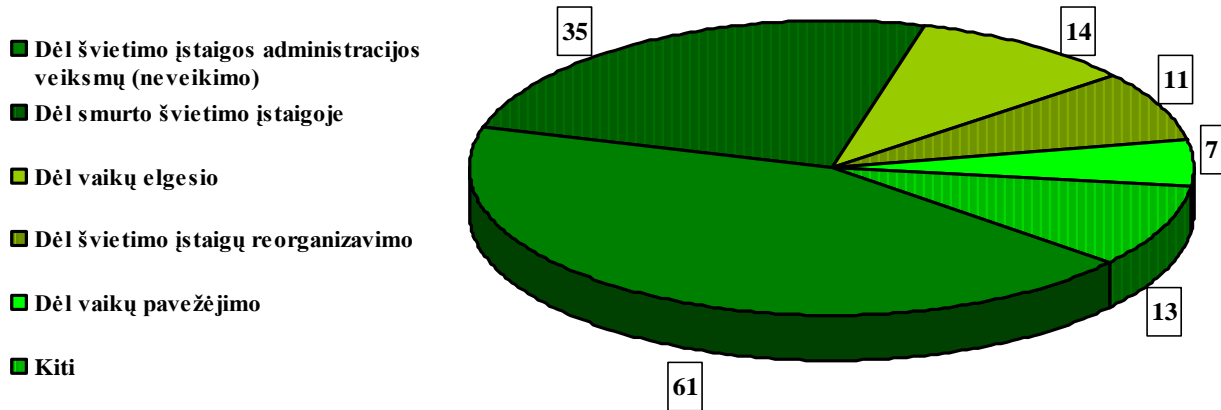
Iš 2007 metais gautų skundų ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų 36 buvo baigti ataskaitiniais metais. Didžioji dauguma nurodytų pažeidimų buvo pagrįsti – 83 proc. (30 tyrimų), 17 proc. (6 tyrimai) – nepagrįsti.

Analizuojant skundų bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų esmę – galimus vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus, susijusius su švietimu, būtina pastebėti, kad didžiąją jų dalį sudaro vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimai dėl švietimo įstaigos administracijos veiksmų (neveikimo) – iš viso 61. Pavyzdžiui, mokyklos administracijos, darbuotojų nereagavimas į paaikšėjusius smurto atvejus, mokinių smurtinių elgesį; nemokamo maitinimo organizavimo problemos; neužtikrinama/neteikiama reikalinga pagalba vaikams; neužtikrinamas vaikų saugumas mokykloje; nepakankama mokinių lankomumo kontrolė; mokinių privataus gyvenimo aplinkybių viešas aptarimas; vaikų įtraukimas į suaugusiųjų nesutarimus, konfliktus; teisės aktų reikalavimų nesilaikymas dėl mokymosi laiko, dėl priėmimo į mokyklą, dėl mokymosi sąlygų užtikrinimo ir pan. Antroje vietoje yra skundai bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva pradėti tyrimai dėl smurto (fizinio, psichologinio, seksualinio) – iš viso 35, tarp jų dominuoja skundai bei tyrimai dėl psichologinio (patyčių) ir fizinio smurto.

Pažymėtina, kad pateikiami statistiniai duomenys apie vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimus, susijusius su švietimu, nesutampa su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautų skundų ir kontrolieriaus iniciatyva pradėtų tyrimų skaičiumi, kadangi daugeliu atvejų nurodoma keletas vaiko teisių ar jo teisėtų interesų pažeidimų ar vaikui garantuotų teisių neužtikrinimas pilna apimtimi.



2007 metais gauti skundai ir pradėti tyrimai pagal pažeidimo pobūdį



Atsižvelgiant į tai, kad prioritetine darbo kryptimi 2007 metais buvo įvardinta vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga švietimo srityje, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo daugiau dėmesio skiriama šiai sričiai: atlikti apibendrinimai; įvairiais būdais atkreiptas kompetentingų institucijų ir visuomenės dėmesys į vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo problemas švietimo srityje ir kt.

## **IV. 2. Apibendrinimai**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje ataskaitiniu 2007 metų laikotarpiu buvo atlikti apibendrinimai, susiję su vaikų švietimo procesu:

- Dėl ikimokyklinio ugdymo įstaigų Lietuvoje sistemos ir jų teikiamų paslaugų problemų;
- Dėl pokyčių, sprendžiant su ikimokyklinių įstaigų veikla susijusias problemas;
- Dėl pedikuliozės problemos švietimo įstaigose;
- Dėl Švėkšnos sanatorinėje mokykloje galimai pažeidžiamų nepilnamečių teisių ir teisėtų interesų.

### **IV.2.1. Dėl ikimokyklinio ugdymo įstaigų Lietuvoje sistemos ir jų teikiamų paslaugų problemų**

Ikimokyklinis ugdymas - tai švietimo sistemos pradinė grandis, kurios paskirtis tenkinti prigimtinius, kultūrinius, socialinius ir pažintinius vaiko poreikius. Ikimokyklinis ugdymas vyksta šeimoje, o tėvams (globėjams) pageidaujant ar atsakingoms už vaiko teisių apsaugą institucijoms rekomendavus - ikimokyklinio ugdymo įstaigose pagal ikimokyklinio ugdymo programą. Ikimokyklinio ugdymo programas vaikams nuo 1 iki 5 (arba 6) metų vykdo lopšeliai, lopšeliai-darželiai, darželiai, mokyklos-darželiai ir kitos mokyklos, laisvasis mokytojas ar kitas švietimo teikėjas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į pagausėjusį įstaigoje skundų bei pranešimų viešojo informavimo priemonėse skaičių dėl problemų ikimokyklinio ugdymo įstaigose Lietuvoje (vietų stygiaus, nekokybiškų paslaugų teikimo, apmokėjimo sistemos, ypatingo ikimokyklinių ugdymo įstaigų trūkumo naujuose mikrorajonuose), kreipėsi į Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministeriją, Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos, savivaldybių administracijų Švietimo skyrius ir savivaldybių merus, prašydama pateikti duomenis apie situaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigose, taip pat teikti pasiūlymus dėl šios srities problemų sprendimo.

Atlikus vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktos medžiagos bei duomenų analizę, buvo padarytos šios **išvados**:



### 1. Mažėja ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius šalyje.

2000 metais buvo 714, o 2005 metais liko tik 656 ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Nuo 2000 iki 2005 metų ikimokyklinio ugdymo įstaigų miestuose sumažėjo dešimčia, o kaimo vietovėse – net keturiasdešimt aštuoniomis. Todėl 1000 ikimokyklinio amžiaus vaikų, gyvenančių kaimo vietovėse, 2005 metais teko 158 vietos, mieste - 627 vieta.

Tai rodo nepakankamą ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą kaimo vietovėse. Tikėtina, kad vėlesnė kaimo vaikų mokymosi starto pradžia gali turėti neigiamos įtakos tolesnei jų mokymosi sėkmei. Be to, nepakankamas ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas kaimo vietovėse taip pat užkerta kelią vaikams prižiūrintiems tėvams grįžti į darbo rinką.

### 2. Nevienodas ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas miesto ir kaimo vietovėse.

2005 metais iš viso ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė 52,6 proc. vaikų, mieste – 72,7 procentai, kaime – 18,3 proc. Tokius skirtumus tarp miesto ir kaimo lemia toje teritorijoje esančių įstaigų skaičius bei įvairūs socialiniai reiškiniai: nedarbas, skurdas, tėvų piktnaudžiavimas alkoholiu, socialinė atskirtis ir kt.

Atliekant šį tyrimą pastebėta, kad savivaldybių tarybos, priimdamos sprendimus dėl mokesčio už vaikus, lankančius ikimokyklinio ugdymo įstaigas, taip pat nustatant šio mokesčio mokėtojams lengvatas, nepakankamai atsižvelgia į šeimų finansines galimybes. Turėtų būti siekiama visų ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų kokybiško nemokamo maitinimo, vaikų, gyvenančių kaimiškose, atokiose vietovėse, pavėžėjimo klausimų sprendimo.

3. Nėra sukurtos tarpinstitucinio bendradarbiavimo sistemos, užtikrinančios kokybiško ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą, kompleksiskai teikiant vaikui ir jo šeimai švietimo, socialines, sveikatos priežiūros paslaugas, socialinę paramą ir švietimo pagalbą, sudarant sąlygas kuo anksčiau identifikuoti socialinės rizikos vaikus ir užtikrinti kompleksinę pagalbą šioms vaikams bei jų šeimoms, ją suteikti laiku.

4. Savivaldybėse nėra vieningų duomenų bazių, kuriose būtų centralizuotai kaupiama įvairi informacija apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus. Duomenys kaupiami atskirų institucijų ir žinybų duomenų bazėse, tad kitoms institucijoms nėra prieinami.

5. Visapusišką ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklą stabdo valstybės finansinės paramos stoka, nors Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje ir yra įtvirtinta nuostata, kad „... neformaliojo vaikų švietimo programoms finansuoti iš valstybės ir savivaldybių biudžetų taikomas mokymo lėšų skyrimo vienam mokiniui principas.“

6. Stokojama informacijos apie šeimoms teikiamas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugas, ypač kaimo vietovėse. Dėl nepakankamo apsirūpinimo kompiuterinėmis technologijomis (ypač kaimo vietovėse) neveikia konsultacinės-informacinės pagalbos tėvams sistema, todėl neretai šeimos dėl informacijos apie teikiamas paslaugas stokos jomis nesinaudoja, o tai savo ruožtu trukdo savivaldybėms adekvačiai įvertinti ikimokyklinio ugdymo poreikius.

### 7. Nėra parengtų pavyzdinių ikimokyklinio ugdymo įstaigų valgiaraščių.

Bendruosius mitybos organizavimo reikalavimus ikimokyklinio ugdymo įstaigoms reglamentuoja Lietuvos higienos norma HN 75:2002 „Ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Higienos normos ir taisyklės“. Ikimokyklinės įstaigos vadovo patvirtinti valgiaraščiai derinami su visuomenės sveikatos centru, kurio specialistai įvertina, ar sudarant valgiaraščius buvo atsižvelgta į vaikų amžiaus ypatumus ir ar numatytas vaikų maitinimas atitinka Rekomenduojamas paros maistinių medžiagų ir energijos normas, patvirtintas Sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. 510.

Igyvendinant Valstybinės maisto ir mitybos strategijos įgyvendinimo priemonių 2003-2010 metų planą, Sveikatos apsaugos ministerija yra parengusi Valstybinės ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų mitybos gerinimo programos projektą, kuriame numatyta parengti pavyzdinius ikimokyklinio ugdymo įstaigų valgiaraščius, tačiau kol kas jie nėra parengti.

Be to, šalyje turėtų būti vykdomos studijos vaikų mitybos klausimais, tačiau nei Visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba, nei jai pavaldūs visuomenės sveikatos centrai apskrityse nevykdė tiesioginių vaikų sveikatos studijų, susijusių su vaikų mityba.



8. Trūksta specializuotų paslaugų ikimokyklinėse įstaigose. Labiausiai jaučiamas psichologo paslaugų poreikis ir jų trūkumas. Švietimo ir mokslo ministerijos parengtame Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros programos 2007-2012 metams projekte numatyta finansiškai remti specialistų (psichologų, socialinių pedagogų, specialiųjų pedagogų ir kt.) etatų steigimą mokyklose, vykdančiose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. 9. Tėvų galimybes naudotis ikimokyklinio ugdymo paslaugomis apriboja ikimokyklinio ugdymo paslaugų organizavimo nelankstumas, šių įstaigų įvairovės stygius. Turėtų būti daugiau privačių, savaitinių darželių, darželių, dirbančių pagal netradicines programas. Jaučiamas papildomo ugdymo, specializuotos pagalbos paslaugų trūkumas. Nevienodas vaikų darželių tinklo pasiskirstymas taip pat apriboja tėvų pasirinkimo galimybes, sudaro nepagrįstas eiles ir daug rūpesčių bei nepatogumų tėvams, nes nauji mikrorajonai dažniausiai statomi be socialinės infrastruktūros. Statant naujus mikrorajonus ir nenumatant nė vienos ikimokyklinio ugdymo įstaigos, tėvai priversti iš anksto vaiką užrašyti į artimiausią darželį.

Remdamasi padarytomis išvadomis, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė **siūlymus:**

Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

Skirti valstybės biudžeto tikslines dotacijas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas vykdančioms ugdymo įstaigoms aprūpinti ugdymo priemonėmis, įranga, vidaus ir lauko aplinkai atnaujinti.

Švietimo ir mokslo ministerijai:

1. Parengti ir patvirtinti vaikų, dalyvaujančių ikimokyklinio ugdymo programoje, vežiojimo ir nemokamo maitinimo rekomendacijas savivaldybėms.

2. Patvirtinti Metodines rekomendacijas dėl ikimokyklinio ugdymo lėšų skyrimo vienam vaikui principo taikymo.

3. Siekiant gerinti vaikų nuo gimimo iki 7 metų, gyvenančių socialinės rizikos ir/ar socialinės atskirties sąlygomis, ugdymo ir gyvenimo kokybę, patvirtinti Vaikų nuo gimimo iki privalomo mokymosi pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašą.

4. Steigti papildomus socialinių pedagogų, vaikų psichologų etatus Pedagoginėse psichologinėse tarnybose, plėsti švietimo pagalbos paslaugų teikimą ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų šeimoms.

5. Tobulinti informavimo apie ikimokyklinių ugdymo institucijų teikiamas paslaugas sistemą. Informacija turi būti diferencijuojama atsižvelgiant į šeimos socialines charakteristikas ir prieinamumo prie informacijos šaltinių galimybes. Švietimo ir mokslo ministerijai, savivaldybėms ir seniūnijoms - rengti informacinę medžiagą visuomenei apie ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą, ją skleisti, finansiškai remti savivaldybių internetinių puslapių projektus, skirtus informuoti apie teikiamą ikimokyklinį ugdymą, viešinti gerąją praktiką.

Sveikatos apsaugos ministerijai:

1. Siekiant pagerinti vaikų mitybą, parengti ir patvirtinti pavyzdinius ikimokyklinio ugdymo įstaigų valgiaraščius.

2. Siūlytina Visuomenės sveikatos priežiūros tarnybai, visuomenės sveikatos centrums vykdyti faktinės mitybos bei mitybos įpročių studijas.

Savivaldybėms:

1. Gerinant ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą kaimo vietovėse, mažinti socialinę vaikų atskirtį, užtikrinti lygias starto galimybes, ypač kaime gyvenantiems vaikams ir specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Skatinti universalių centrų kaimo vietovėse steigimąsi, kurie teiktų ikimokyklinio, papildomo ir specialiojo ugdymo, suaugusiųjų neformaliojo švietimo ir pan. paslaugas.

2. Steigti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes, skirti finansavimą naujai įsteigtų ikimokyklinių grupių ugdymo auklėtojų darbo užmokesčiui, nemokamam maitinimui socialiai remtinų šeimų vaikams, inventoriaus, ugdymo priemonių įsigijimui ir kt.

3. Siekiant spręsti šeimos ir darbo suderinimo problemas, įsteigti pailginto darbo laiko grupes ikimokyklinio ugdymo įstaigose kiekvieno Lietuvos didmiesčio mikrorajonuose (bent



viename iš mikrorajone veikiančių lopšelių-darželių) ir rajonų centruose; didinti darbo užmokesčio fondus tokias grupes turintiems lopšeliams-darželiams; spręsti maitinimo pailginto darbo laiko grupėse klausimą. Vykdyti aiškinamąjį darbą su darbdaviais, siekti, kad šeimoms, auginančioms ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikus, pirmumo teise ir be jokių išlygų būtų suteikiamos atostogos jų pageidaujamu metu.

4. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių vaiko socializacijai, siūlytina kompleksinę pagalbą vaikui ir jo šeimai pradėti teikti ne tik tada, kai vaikas pradeda lankyti mokyklą, bet ankstyvojoje problemos atsiradimo stadijoje, todėl būtina suvienyti savivaldybėse jau veikiančių institucijų - pedagoginių psichologinių tarnybų, psichikos sveikatos centrų, socialinių paslaugų įstaigų – pastangas teikti ankstyvosios prevencijos paslaugas vaikams nuo gimimo iki pilnametystės bei jų šeimoms, aiškiai apibrėžiant šių institucijų kompetencijas ir bendradarbiavimo ribas, numatant teikiamų paslaugų finansavimo mechanizmą (teikiamų paslaugų įkainius, paslaugų finansavimo šaltinius) ir pan.

5. Siūlytina savivaldybėms peržiūrėti Tarybų sprendimus dėl mokesčių už vaiko išlaikymą vaikų darželyje, įvertinant įstaigose teikiamas paslaugas ir finansines sąnaudas. Tuo pagrindu diferencijuoti socialines ir edukacines paslaugas, atsižvelgiant į to regiono tėvų poreikius; taikyti diferencijuotą mokėjimą už ikimokyklines paslaugas, atsižvelgiant į ikimokyklinio amžiaus vaikų skaičių šeimoje (kuo daugiau vaikų, tuo mažesnis mokestis už darželį) ir tėvų pajamas, nes dalis tėvų, esant dabartinei ekonominei situacijai, vos pajėgia sumokėti už darželio teikiamas paslaugas. Rūpinantis vaikų sveikata nuo ankstyvos vaikystės, užtikrinant visavertę mitybą bei teikiant šeimoms veiksmingą socialinę paramą, siūlytina svarstyti visų vaikų, lankančių darželius, nemokamo maitinimo, vežiojimo klausimus.

Siekti lankstesnės mokesčių už vaikų darželį sistemos, nes tėvai dažnai susiduria su problema, kai norėdami palikti vaiką darželyje kelioms valandoms priversti mokėti kaip už pilną dieną.

6. Savivaldybėms siūlytina sukurti ikimokyklinio amžiaus vaikų duomenų bazę apie visus gimusius, atvykusius ir gyvenančius konkrečios savivaldybės teritorijoje vaikus, jų specialiuosius poreikius, negalias, socialinę padėtį ir kt.

7. Vykdyti ikimokyklinių įstaigų renovaciją.

#### **IV.2.2. Dėl pokyčių sprendžiant su ikimokyklinių įstaigų veikla susijusias problemas**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo atliktas apibendrinimas apie pokyčius, sprendžiant su ikimokyklinių įstaigų veikla susijusias problemas.

Atsižvelgdama į identifikuotas problemas ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikimo srityje, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo ministrus bei savivaldybių merus, pateikdama siūlymus, kurie galėtų padėti spręsti nustatytas problemas ir prašė pateikti nuomonę dėl galimų sprendimo būdų. Nuomones dėl apibendrinimo išvadų pateikė tik Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei 47 savivaldybės.

Švietimo ir mokslo ministerijos atstovai vaiko teisių apsaugos kontrolierei pateiktoje informacijoje nurodė, kad yra parengtas Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros programos 2007-2012 metams projektas. Minėtame projekte numatytos priemonės ikimokykliniam ir priešmokykliniam ugdymui gerinti – rengti, tobulinti ir įgyvendinti teisės aktus, reglamentuojančius ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo organizavimą, taip pat parengtos metodinės rekomendacijos savivaldybėms dėl ikimokyklinio amžiaus vaikų vežiojimo ir nemokamo maitinimo, numatoma steigti įvairių specializacijų specialistų (specialiųjų pedagogų, psichologų, socialinių pedagogų ir kt.) etatus Pedagoginėse psichologinėse tarnybose, užtikrinti visuomenei prieinamą informaciją apie ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą (rengti informacinę medžiagą, vykdyti socialinę reklamą) ir kt.



Siekdama padėti savivaldybėms veiksmingiau naudoti ikimokykliniam ugdymui skiriamas lėšas, Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė 2007m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. ISAK-1026 patvirtino Metodines rekomendacijas dėl ikimokyklinio ugdymo lėšų skyrimo vienam vaikui principo taikymo.

Švietimo ir mokslo ministerija pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui gerinti vaikų nuo gimimo iki 7 metų, gyvenančių socialinės rizikos ir socialinės atskirties sąlygomis, ugdymo ir gyvenimo sąlygas. Ministerija yra parengusi Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymosi pradžios gyvenimo ir ugdymo gerinimo modelio aprašą.

Sveikatos apsaugos ministerija, susipažinusi su apibendrinimo išvadamis ir pasiūlymais nurodė, kad, siekiant gerinti vaikų sveikatą ir mitybą, yra parengtas Vaikų sveikatos stiprinimo 2008-2012 metų programos projektas. Šios programos įgyvendinimo priemonėse numatyta: ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų faktiškos mitybos tyrimas; įvairaus amžiaus vaikų mitybai rekomenduojamų maisto produktų rinkinių ir pavyzdinių valgiaraščių bei patiekalų receptūrų parengimas; mokyklinio amžiaus vaikų sveikatos mitybos ir fizinio aktyvumo metodinių rekomendacijų parengimas visuomenės sveikatos priežiūros specialistams, mokytojams, mokiniam; vaikų nutukimo stebėsenos metodinių rekomendacijų parengimas.

Sveikatos apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 13 d. įsakymu Nr. V-936 buvo patvirtintas Pusryčių ir pietų patiekalų gamybai reikalingų produktų rinkinių sąrašas pagal mokinių amžiaus grupes. Minėtame sąrašė yra nurodytos 4 mokinių grupės: 5-6 metų amžiaus, 7-10 metų amžiaus, 11-14 metų amžiaus bei 15 metų ir vyresniems. Minėtas įsakymas neapima ikimokyklinukų grupės, t.y. vaikų nuo 0–4 metų, todėl manytina, kad būtų tikslinga minėtą įsakymą papildyti, numatant reikalingų produktų rinkinių sąrašą ir 0-4 metų amžiaus vaikams.

Valstybinio aplinkos sveikatos centro 2007 metų darbo plane numatyta parengti Higienos normos HN 75:2002 „Ikimokyklinio ugdymo įstaigos. Higienos normos ir taisyklės“ pakeitimo projektą. Projektą numatoma papildyti reikalavimais steigiamoms mažoms, netradicinėms ikimokyklinio ugdymo įstaigoms bei papildyti specialiųjų poreikių vaikų ugdymo organizavimo reikalavimus.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nurodė, kad, įvertindama ikimokyklinio ugdymo svarbą vaiko ugdymui ir šeimai, pritaria vaiko teisių apsaugos kontrolierės pateiktoms išvadoms ir pasiūlymams dėl ikimokyklinio ugdymo sistemos tobulinimo.

Pagal nuo 2007 m. sausio 1 d. įsigaliojusį Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymą yra dvi socialinės paramos mokiniams iš mažas pajamas gaunančių šeimų rūšys: mokinių nemokamas maitinimas ir aprūpinimas mokinio reikmenimis prasidedant naujiems mokslo metams. Įsigaliojęs įstatymas suteikia teisę gauti socialinę paramą ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose pagal priešmokyklinio ugdymo ar bendrojo lavinimo programas besimokantiems vaikams iš mažas pajamas gaunančių šeimų (anksčiau teisę gauti socialinę paramą turėjo tik bendrojo lavinimo mokyklose besimokantys vaikai).

Svarstomas klausimas dėl visų mokinių, besimokančių pagal priešmokyklinio ugdymo ar pagal pradinio ugdymo programas (taip pat ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose), nemokamo maitinimo valstybės biudžeto lėšomis.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra parengusi Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, kuriame numatoma visiems mokiniams, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, ikimokyklinio ugdymo mokyklose ar pas kitą švietimo teikėją (išskyrus laisvąjį mokytoją) pagal priešmokyklinio ugdymo ar pagal pradinio ugdymo programas, skirti nemokamus pietus. Numatoma įstatymo įsigaliojimo data nuo 2008 m. liepos 1 d.

Savivaldybės pritaria vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomonei, kad universalių daugiafunkcinių centrų įsteigimas kaimo vietovėse padės spręsti švietimo paslaugų prieinamumo kaimo vietovėse problemą, nes juose galės būti organizuojamas ikimokyklinis, priešmokyklinis, neformalusis vaikų švietimas, vaikų priežiūra dieną, neformalusis suaugusiųjų švietimas ir kt. Kai kuriose savivaldybėse jau steigiami minėti centrai, kitose savivaldybėse dar tik planuojama juos



steigti. Tačiau dalis savivaldybių nurodė, kad daugiafunkcinių centrų steigimui trūksta lėšų ir siūlė tam tikslui skirti tikslines valstybės dotacijas.

Apibendrinus iš savivaldybių gautą informaciją pastebėta, kad jos pritaria vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui steigti prailginto darbo laiko grupes ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Kai kuriose savivaldybėse tokios grupės jau veikia.

Savivaldybės sutinka, jog kompleksinę pagalbą vaikui ir jo šeimai svarbu teikti ne tik tada, kai vaikas pradeda lankyti mokyklą, bet ir ankstyvoje įvairių problemų atsiradimo stadijoje. Kai kurios savivaldybės nurodė, kad tokia pagalba teikiama ne tik mokyklose, bet ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Kai kurios savivaldybės siūlo nemokamą kompleksinę pagalbą ikimokyklinio amžiaus vaikui, anksti išryškėjus problemai, pavesti Sveikatos biurams kartu su Sveikatos skyriais, taip pat Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme įteisinti vaikų nuo gimimo iki 1 metų institucinį ankstyvąjį ikimokyklinį ugdymą, steigti ankstyvojo amžiaus lopšelių grupes, parengti auklėtojų persikvalifikavimo rėmimo programą, taip siekiant išspręsti specialistų trūkumą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007-2012 metų programai, kurioje numatoma steigti ikimokyklinio ugdymo įstaigas, kuriose vaikai galėtų būti prižiūrimi nuo pat vaiko gimimo, o ne nuo 1 metų, kaip yra dabar, ir į tai, kad numatoma įsteigti 500 naujų socialinių, specialiųjų pedagogų, mokytojų padėjėjų ir kitų specialistų etatų ikimokyklinio ugdymo ir kitose švietimo pagalbą teikiančiose įstaigose.

Surinkti duomenys rodo, kad dauguma savivaldybių jau peržiūrėjo Tarybų sprendimus dėl mokesčių už vaiko išlaikymą vaikų darželyje ir, priimdamos naujus sprendimus, numatė daugiau mokesčių lengvatų šeimoms, kurių vaikai lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Kai kurios savivaldybės numatė lengvatas kaimo darželius lankantiems vaikams, socialiai remtinų šeimų vaikams, taip pat ateityje ketinama numatyti daugiau lengvatų šeimoms, kurių finansinė situacija yra sunki.

Analizuojant pasiūlymus matyti, kad savivaldybės pritaria vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui kurti ikimokyklinio amžiaus vaikų apskaitos duomenų bazę, kurioje būtų centralizuotai kaupiama įvairi informacija apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus, tačiau nurodo, jog nėra pajėgios sukurti modernios ikimokyklinio amžiaus vaikų apskaitos duomenų bazės, kuri garantuotų duomenų apie gimusius vaikus, šeimų migraciją ar kitos su vaiku susijusios informacijos patikrą. Savivaldybių atstovų nuomone, minėtą duomenų bazę tikslinga būtų kurti panašią į jau sukurtą Mokinių duomenų bazę.

Iš vaiko teisių apsaugos kontrolieri pateiktos informacijos matoma, kad kai kurios savivaldybės jau vykdo renovacinius darbus ikimokyklinio ugdymo įstaigose, kitos dar tik parengė renovacijos planus, numatė ikimokyklinių įstaigų renovacijos eiliškumą. Tačiau ne visos savivaldybės pajėgios savo turimomis lėšomis renovuoti ikimokyklinio ugdymo įstaigas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atlikusi grįžtamosios informacijos dėl atlikto apibendrinimo siūlymų įgyvendinimo analizę, **siūlo:**

Švietimo ir mokslo ministerijai:

1. Sukurti vieningą ikimokyklinio amžiaus vaikų duomenų bazę.
2. Inicijuoti kaimo vietovėse universalių daugiafunkcinių centrų, uždaromų bendrojo lavinimo mokyklų patalpose steigimą naudojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšas.

Sveikatos apsaugos ministerijai:

1. Papildyti Pusryčių ir pietų patiekalų gamybai reikalingų produktų rinkinių sąrašą pagal mokinių amžiaus grupes, patvirtintą Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. lapkričio 13 d. įsakymu Nr. V-936 dar viena vaikų grupe, t.y. vaikų nuo 0-4 metų, numatant jiems reikalingų produktų rinkinių sąrašą.

2. Plėtoti vaikų su psichikos ir elgesio sutrikimais sveikatos priežiūros paslaugas – steigti kompleksinės pagalbos vaikui ir šeimai dienos centrus (ankstyvosios rehabilitacijos paslaugų centrą, ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų psichiatrijos centrą, psichosocialinės



reabilitacijos centrą vaikams su elgesio, socializacijos sutrikimais) ir aprūpinti juos reikalinga įranga.

Savivaldybėms:

1. Atsižvelgus į tėvų pageidavimus, esant poreikiui, apsvarstyti galimybę dėl naujų modelių grupių steigimo, kaip antai: savaitgalio grupių rytinės/popietinės dienos grupių, trumpesnės veiklos, o kartu ir pigesnių, tėvų ir vaikų grupės, jungiančios vaikų ugdymą su tėvų švietimu ir „įdarbinimu“ steigimo.

2. Spręsti ir įtvirtinti kompleksinę pagalbą vaikui ir šeimai – savalaikes psichologo konsultacijas vaikui ir šeimai, mokyklos socialinio pedagogo pagalbą, tęstinį kryptingą socialinį darbą su šeima, socialines paslaugas vaikams.

3. Stiprinti ikimokyklinių įstaigų vadovų ir švietimo skyrių padalinių specialistų bei Vaikų teisių apsaugos tarnybų ir Pedagoginių psichologinių tarnybų tarpusavio bendravimą.

### **IV.2.3. Dėl pedikuliozės problemos švietimo įstaigose**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į įstaigoje gaunamą bei visuomenės informavimo priemonėse pateikiamą informaciją dėl ugdymo įstaigose grėsmingai plintančios pedikuliozės ir niežų, atliko tyrimą.

Pagal Lietuvos Respublikos užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymą užkrečiamąsias ligas diagnozuoja asmens sveikatos priežiūros specialistai, todėl, įtarus susirgimą, nepilnamečiai pacientai kartu su tėvais (atstovais) privalo kreiptis į asmens sveikatos priežiūros įstaigą dėl ligos diagnozavimo ir gydymo paskyrimo. Mokyklose profilaktiniai patikrinimai bei užkrečiamų ligų židinių likvidavimo priemonės neatliekamos, nes vadovaujantis Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad sveikatos priežiūra (profilaktinis patikrinimas) teikiama, kai yra jų tėvų, globėjų (rūpintojų) ar kitų įstatyminių atstovų sutikimas, todėl iškyla sunkumų norint efektyviai spręsti pedikuliozės problemą. Vaikai po pedikuliozės gydymo sugrįžta į ligos židiniu tapusią šeimą, nes ne visi tėvai, įtarus vaiką sergant pedikulioze, kreipiasi į asmens sveikatos priežiūros įstaigas, dalis jų neturi lėšų vaistams įsigyti, kiti nesiima jokių priemonių pasekmėms pašalinti. Todėl pastaroji problema (ligos plitimas socialinės rizikos šeimose) vertintina kaip socialinė problema, kurios sprendimui reikalingos kompleksinės priemonės, siekiant mažinti ir sustabdyti pedikuliozės plitimą.

Siekiant užtikrinti nepilnamečių vaikų teisę į sveiką ir saugią aplinką bei užkirsti kelią ligos plitimui, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, būtų tikslinga vėl grįžti prie asmens higienos patikrinimų mokyklose. Tėvai, prieštaraujantys minėtam papildymui sutartyje, privalėtų pristatyti gydytojo išvadą dėl moksleivio sveikatos būklės. Siekiant išvengti tolesnio ligos plitimo ugdymo įstaigose, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė papildyti sveikatos apsaugos ministro 2000 m. kovo 20 d. įsakymą Nr. 161 „Dėl Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos valstybės visuomenės sveikatos priežiūros biudžetinių įstaigų pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“ nuostata, kuria užkrečiamų ligų židinių likvidavimas būtų pavestas visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų specialistams. Sprendžiant finansavimo galimybes dėl užkrečiamų ligų profilaktikos ir kontrolės priemonių įgyvendinimo, kaip vieną iš galimų šaltinių vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė įtraukti savivaldybių visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programos lėšas, kurios galėtų būti skiriamos įgyvendinti tikslinėms sveikatos programoms.

Atliekamo tyrimo metu vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Sveikatos apsaugos bei Švietimo ir mokslo ministerijas, į Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų ir Švietimo, mokslo ir kultūros reikalų komitetus bei Valstybinę visuomenės sveikatos priežiūros tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos, siūlydama apsvarstyti pateiktus siūlymus arba pateikti alternatyvius, galinčius padėti išspręsti šią problemą, siūlymus.

Sveikatos apsaugos ministerijos sekretorius Romualdas Sabaliauskas pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomonei, kad būtina organizuoti mokinių profilaktinį patikrinimą





mokykloje, į mokymo sutartį įtraukiant tėvų sutikimą dėl periodinio vaiko švaros ir asmens higienos, infekcinių ligų pernešėjų ir sukėlėjų patikrinimo. Atsižvelgdama į susiklosčiusią nepalankią epidemiologinę situaciją ir į tai, kad mažas pajamas gaunančios šeimos neįstengia nupirkti utėles naikinančių priemonių, Sveikatos apsaugos ministerijos Ligų ir kompensuojamų vaistų sąrašo tikslinimo komisija svarstė galimybę įtraukti pedikuliocidus į kompensuojamų vaistų sąrašą. Ministerijos sekretoriaus R.Sabaliausko nuomone, dezinfekciją židiniuose Sveikatos apsaugos ministerijos nustatyta tvarka galėtų atlikti institucijos, turinčios licenciją profilaktinės dezinfekcijos, dezinfekcijos, deratizacijos darbams atlikti, sutarčių pagrindu arba tam tikslui panaudojant savivaldybių visuomenės sveikatos tikslinių programų fondų lėšas. Taip pat numatoma parengti atmintines pedikuliozės profilaktikos klausimais mokytojams, tėvams, visuomenės sveikatos specialistams mokyklose.

Švietimo ir mokslo ministerijos sekretoriaus Alvydo Puodžiuko vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateiktoje informacijoje nurodyta, kad Švietimo ir mokslo ministerija, išnagrinėjusi vaiko teisių apsaugos kontrolierės rašte išdėstytus pasiūlymus, kreipėsi į savivaldybių švietimo padalinius, rekomenduodama mokykloms papildyti (pakoreguoti) mokymosi sutartį punktu apie tėvų, t.y. klientų, išipareigojimą neprieštarauti vaiko higienos patikrinimui, jei nepažeidžiamas jo asmens orumas ir teisė į privatumą. Ministerijos sekretoriaus Alvydo Puodžiuko nuomone, siūlytina tėvų sutikimą įforminti ir atskiru dokumentu, jį galėtų inicijuoti mokyklos direktorius, kuris pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 61 straipsnio 3 punktą atsako už sveiką ir saugią ugdymo aplinką. Ministerijos sekretorius taip pat siūlė papildyti Lietuvos higienos normą HN 21:2005 „Bendrojo lavinimo mokykla. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ mokinių švaros ir asmens higienos priežiūros nuostatomis. Siūlyta papildyti ir Sveikatos priežiūros mokykloje tvarkos aprašo, patvirtinto sveikatos apsaugos ministro ir švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-1035/ ISAK-2680, II skyriaus „Sveikatos priežiūros mokykloje tikslas ir uždaviniai“ 9 punktą ir išdėstyti jį taip: „Sveikatos priežiūros mokykloje tikslas – padėti mokiniams saugoti ir stiprinti sveikatą organizuojant ir įgyvendinant priemones, susijusias su ligų ir traumų profilaktika bei asmens higiena“, o V skyriaus 18 punktą papildyti nuostata, kad specialisto funkcijoms priskirtina bei užkrečiamųjų ligų židinių nustatymas ir profilaktika.

Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komiteto pirmininkas Antanas Matulas informavo, jog, gavęs vaiko teisių apsaugos kontrolierės raštą dėl ugdymo įstaigose plintančios pedikuliozės, kreipėsi į Sveikatos apsaugos ministeriją. Pastaroji informavo Seimo Sveikatos reikalų komitetą, kad 2007 m. kovo 9 d. buvo organizuotas pasitarimas pedikuliozės plitimo ugdymo įstaigose problemai aptarti, kuriame nutarta, kad mokyklose būtina organizuoti mokinių profilaktinį patikrinimą, kurį turės atlikti specialistai, vykdytys visuomenės sveikatos priežiūrą mokyklose. Ministerijos atstovai informavo apie numatomas įgyvendinti priemones sprendžiant pedikuliozės problemas.

Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centro 2007 metų įstaigos strateginiame veiklos plane numatyta parengti pedikuliozės profilaktinių priemonių organizavimo, vykdymo ir kontrolės metodines rekomendacijas.

Pagal patvirtintą kvalifikacijos tobulinimo kursų „Aplinkos kenksmingumo pašalinimas (dezinfekcija, dezinfekcija, deratizacija)“ programą, parengtą kartu su Slaugos darbuotojų tobulinimosi ir specializacijos centro specialistais bei skirtą visuomenės sveikatos priežiūros specialistams, turintiems aukštesnįjį medicinos visuomenės sveikatos krypties išsilavinimą, specialistai galės dirbti dezinfekuotojais ir organizuoti utėlėtų asmenų bei gyvenamųjų būstų, kuriuose užregistruotos užkrečiamosios ligos, valymo ir dezinfekcijos priemones.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pakartotinai kreipėsi į Sveikatos apsaugos bei Švietimo ir mokslo ministerijas, prašydama informuoti apie įvykdytas priemones ar jų rengimo eigą.

Sveikatos apsaugos ministras Rimvydas Turčinskas informavo, kad Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centras kartu su Vilniaus universiteto Infekcinių ligų medicinos fakulteto dermatovenerologijos ir mikrobiologijos klinika bei Lietuvos infektologų draugija parengė metodines rekomendacijas „Pedikuliozės epidemiologinė priežiūra ir kontrolė“, kurios buvo



išsiųstos apskričių gydytojams ir visuomenės sveikatos centrams apskrityse. Gyventojams parengti 3 informaciniai lapeliai – „Dažniausiai gyventojus dominantys klausimai apie galvinę utelę“, „Gaktinės utelės“ ir „Drabužinės utelės“. Visa anksčiau minėta informacija paskelbta Užkrečiamųjų ligų ir profilaktikos bei kontrolės centro interneto svetainėje, adresu [www.ulpkc.lt](http://www.ulpkc.lt).

Ministro Rimvydo Turčinsko nuomone, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-1035/ ISAK-2680 patvirtinto Sveikatos priežiūros mokykloje tvarkos aprašo 18.4, 18.15 ir 18.16 punktuose visuomenės sveikatos priežiūros specialistų, dirbančių mokyklose, funkcijos yra pakankamai aiškiai apibrėžtos. Minėtų punktų nuostatos visuomenės sveikatos priežiūros specialistams, esant tėvų sutikimui, suteikia teisę tikrinti mokinių švarą ir asmens higieną. Pedikuliocidai yra nereceptiniai vaistai, todėl jie nėra ir negali būti įtraukti į kompensuojamųjų vaistų sąrašą.

Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad yra rengiama Mokinio sutartis. Ministrės nuomone, papildžius Higienos normą HN 21:2005 „Bendrojo lavinimo mokyklos. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ mokinių švarą ir asmens higienos priežiūros reikalavimais problema būtų išspręsta.

Vykdamą grįžtamąją vaiko teisių apsaugos kontrolierės pasiūlymų (sprendimo) vykdymo kontrolę ir apibendrinus gautą informaciją, buvo padaryta išvada, kad Sveikatos apsaugos ministerija bei Švietimo ir mokslo ministerija nesiekė bendros diskusijos bei susitarimo dėl sveikatos apsaugos ministro ir švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-1035/ ISAK-2680 „Dėl sveikatos priežiūros mokykloje aprašo patvirtinimo“ tikslingumo papildyti visuomenės sveikatos priežiūros specialistų, dirbančių mokyklose, funkcijas bei higienos normos HN 21:2005 „Bendrojo lavinimo mokyklos. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ papildymo mokinių švaros ir asmens higienos priežiūros nuostatomis.

Remiantis tyrimo metu surinkta medžiaga, vaiko teisių apsaugos kontrolierė *pasiūlė* sveikatos apsaugos ministrai Rimvydui Turčinskui bei švietimo ir mokslo ministrei Romai Žakaitienei atkreipti dėmesį į bendradarbiavimo svarbą užtikrinant vaiko teisę į sveiką ir saugią aplinką.

#### **IV.2.4. Dėl Švėkšnos sanatorinėje mokykloje galimai pažeidžiamų nepilnamečių teisių ir teisėtų interesų**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į įstaigoje gautą informaciją bei į praktinio darbo metu atskleistas problemas, atliko tyrimą dėl nepakankamos psichosocialinės pagalbos emocijų, elgesio ir psichikos sutrikimų turintiems vaikams Švėkšnos sanatorinėje mokykloje (toliau – Mokykla).

Mokyklos steigėjas – Klaipėdos apskrities viršininkas. Pagrindinė šios Mokyklos veiklos rūšis - bendrasis pagrindinis mokymas. Mokyklos tikslas – užtikrinti mokinių, turinčių emocijų, elgesio ir socialinės raidos sutrikimų, kokybišką ugdymą ir gydymą. Patvirtintuose Mokyklos nuostatuose įtvirtintos jos funkcijos – vykdyti formalųjį švietimą (pradinį ir pagrindinį), teikti mokiniams gydymo paslaugas, mokinius apgyvendinti bendrabutyje, sudaryti jiems sveikas ir saugias ugdymo bei gyvenimo sąlygas, teikti specialiąją pedagoginę ir psichologinę pagalbą.

Į šią Mokyklą priimami Lietuvos Respublikoje gyvenantys mokiniai, besimokantys pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, kuriems pagal Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos problemų klasifikaciją (TLK-10) nustatyta: neurozės; elgesio ir emocijų sutrikimai, prasidedantys vaikystėje ir paauglystėje; psichikos ir elgesio sutrikimai, vartojant psichoaktyvias medžiagas; valgymo sutrikimai; afektiniai sutrikimai; įvairios etiologijos psichozės ir šizofrenija; organiniai sutrikimai. Mokinio ugdymo trukmė pagal ligos eigą (gydytojui rekomendavus) - iki trejų metų. Mokinių išrašymo pagrindas – ženklus mokinio elgesio ir psichinės būklės pagerėjimas.

Tyrimo metu nustatyta, kad Mokykloje per mažas skaičius personalo, tiesiogiai dirbančio su vaikais, – vaikų ir paauglių psichiatrų, psichologų, naktinių auklių, socialinių pedagogų, mokytojo –



auklėtojo padėjėjų. Mokykloje, kurioje mokosi 107 mokiniai, tiesiogiai su mokiniais dirba 55 darbuotojai bei yra 30 darbuotojų, dirbančių su mokiniais netiesiogiai. Klasėse mokosi 12 -14 moksleivių, o bendrabutyje vaikai apgyvendinami po 2-5 kambariuj. Klasėse mokosi palyginti didelis skaičius vaikų, todėl kyla užimtumo problemų bei didelė konfliktų tikimybė, nėra saugu vaikui ir auklėtojui, todėl tikslinga padidinti pagalbinio personalo skaičių (naktinių auklių, slaugytojų padėjėjų, mokytojų padėjėjų), psichologo, socialinio pedagogo, sveikatos priežiūros specialistų etatų skaičių. Mokykloje trūksta mokytojų padėjėjų. Vienas auklėtojas dirba su 14 mokinių grupe, mokinių skaičius grupėje turėtų būti mažesnis. Atsižvelgiant į susirgimus, vaikams nepritaikytos gyvenimo sąlygos, būtina renovuoti Mokyklos bendrabutį, gyvenimo sąlygas pritaikant prie moksleivių poreikių, kadangi keturių aukštų bendrabutyje, kuris pastatytas 1967 metais, suprojektuoti dideli kambariai, bendri koridoriai, prausyklos.

Tyrimo metu nustatyta, kad Mokykloje mokosi nemažai hiperaktyvių vaikų, kurie dėl sveikatos sutrikimų kolektyve sukelia nemažai problemų, todėl darbuotojai daugiau dėmesio skiria hiperaktyviems vaikams, tuo tarpu kiti vaikai pedagogų dėmesio stokoja. Mokykloje 2006/2007 metais mokėsi 16 mokinių, turinčių hiperkinezinį elgesio sutrikimą, 34 mokiniai - turintys kitų mišrių elgesio ir emocijų sutrikimų, 12 – elgesio sutrikimų, 2 mokiniams diagnozuota paranoidinė šizofrenija. Be to hiperaktyvūs vaikai, dėl jų impulsyvaus elgesio bei emocijų, dažnai, trikdydami tvarką, patenka į nemaloniais situacijas.

Remiantis tyrimo metu surinkta medžiaga nustatyta, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 14 d. nutarimo Nr. 746 „Dėl bendrojo lavinimo, specialiojo ugdymo, profesinio mokymo mokyklų, pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo ir pertvarkymo kriterijų sąrašo patvirtinimo“ nuostatomis bei remiantis švietimo ir mokslo ministro 2003 m. sausio 9 d. patvirtintu įsakymu Nr. 22 „Dėl etatų normatyvų“, mokinių skaičius šioje Mokykloje yra per didelis, todėl iškyla ne tik apgyvendinimo pagal susirgimų pobūdį, bet ir ugdymo bei laisvalaikio organizavimo problemų. Be to, pernelyg išplėstas susirgimų, dėl kurių nepilnamečiai nukreipiami į Mokyklą ugdymui ir gydymuisi, sąrašas, todėl sudėtinga sudaryti sveikas ir saugias ugdymo ir gyvenimo sąlygas psichikos, emocijų ir elgesio sutrikimų turintiems vaikams, teikti jiems specialiąją pedagoginę ir psichologinę pagalbą. Lietuvoje Mokykla yra vienintelė, kuri teikia tokio tipo paslaugas, todėl būtina svarstyti apie galimybes regionuose steigti švietimo institucijas, galinčias teikti psichikos, elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams ugdymo ir gydymo paslaugas, diferencijuojant pagal susirgimų pobūdį. Pažymėtina, kad tokiose mokyklose būtina ne tik sumažinti vaikų skaičių, bet taip pat sumažinti besimokančių moksleivių grupes, formuojant jas iki 6 mokinių.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad pusė besimokančiųjų Mokykloje yra elgesio sutrikimus turinčių vaikų. Atkreiptinas dėmesys, kad hiperkinezinio sutrikimo pagrindiniai simptomai yra nedėmesingumas, impulsyvumas ir hiperaktyvumas, todėl kolektyve dėl sveikatos sutrikimų jie sukelia nemažai problemų.

Nustatyta, kad vaikai neretai bėga iš šios mokyklos. Viena iš priežasčių, kodėl vaikai kartais pabėga iš Mokyklos, yra ta, kad vaikai, atvykę iš visos Lietuvos, neturi galimybių dažnai aplankyti savo artimųjų. Atkreiptinas dėmesys, kad atsižvelgiant į moksleivių socialinę padėtį, 2004/2005 metais pusė besimokančių buvo našlaičiai, 44 proc. – iš socialiai remtinų šeimų. Moksleiviams ar jų artimiesiems kyla problemų aplankyti vieni kitus dėl finansinių priežasčių. Pažymėtina, kad tokio tipo mokyklų plėtra regionuose ne tik išspręstų Mokyklos teikiamų paslaugų prieinamumo problemą, bet ir sudarytų galimybę moksleiviams ugdytis bei gydytis arčiau bendruomenės bei savo šeimos.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei 2006 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 604 nuo 2006 m. liepos 1 d. perdavus Švėkšnos sanatorinės mokyklos steigėjo funkcijas iš Švietimo ir mokslo ministerijos Klaipėdos apskrities viršininkui, nuo 2007 metų buvo papildomai finansuojamas 1 mokytojo padėjėjo etatas (darbai su vaikais po pamokų), 1,5 etato naktinių auklių (naktį užtikrinti vaikų saugumą). Šiam tikslui papildomai skirta 25,7 tūkst. Lt. Nuo 2007 m. rugsėjo 1 d. suderintas



naujas etatų sąrašas – papildomai skirti šie etatai: psichologo, mokytojo padėjėjo (3 etatai), slaugytojų padėjėjo. Taip pat pažymėtina, kad šio tyrimo atlikimo metu pradėtos gerinti vaikų gyvenimo sąlygos – bendrabučio 4 aukšte sumontuoti plastikiniai langai, įrengtos dvi virtuvėlės, įsigyti nauji televizoriai, nauja įranga papildyti muzikos ir kvapų terapijos kabinetai, įrengtas atskiras užimtumo kambarys ypač sunkiai sergantiems vaikams. Švietimo ir mokslo ministerijai 2007 metų gegužės mėnesį buvo pateikti du investiciniai projektai - „Švėkšnos sanatorinės mokyklos bendrabučio dalinė renovacija“ ir „Ilgalaikio materialiojo turto Švėkšnos sanatorinei mokyklai įsigijimas“, kurių vertė per 500 tūkst. Lt. Šiuo metu ruošiamasi atlikti šilumos ūkio auditą bei rengti renovacijos projektą paramai iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų gauti.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė *pasiūlė* švietimo ir mokslo ministrei Romai Žakaitienei ir sveikatos apsaugos ministrui Rimvydui Turčinskui svarstyti galimybę dėl švietimo institucijų, teikiančių psichikos, elgesio ir emocijų sutrikimų turintiems vaikams ugdymo ir gydymo paslaugas, plėtros regionuose, diferencijuojant pagal susirgimų pobūdį. Taip pat Klaipėdos apskrities viršininkui Vytautui Rinkevičiui pasiūlė, suderinus su Švietimo ir mokslo ministerija bei Sveikatos apsaugos ministerija, peržiūrėti bei nustatyti atrankos į Švėkšnos sanatorinę mokyklą kriterijus, atkreipiant dėmesį į sunkesnius ligos atvejus po taikytų pagalbos priemonių.

### **IV.3. Kitos problemos švietimo srityje**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat atkreipė dėmesį į šias, su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimu švietimo srityje susijusias problemas:

#### **■ Smurto, patyčių ir pagalbos smurto aukoms stoka**

Smurtas mokykloje ir jos priegose, smurtas tarp vaikų bei pakankamos pagalbos smurto aukoms nebuvimas itin aktuali ir skaudi problema. Deramas dėmesys turi būti skiriamas vaikų tyčiojimosi ir persekiojimo problemoms spręsti, nes tyčiojimas yra viena labiausiai paplitusių smurto apraiškų tarp mokyklinio amžiaus vaikų (pagal PSO tyrimą Lietuvos moksleiviai tyčiojasi labiausiai).

Remiantis psichologų Roberto Povilaičio ir Jurgitos Valiukevičiūtės 2006 metais atlikto tyrimo duomenimis, 90 proc. moksleivių patyčias patiria koridoriuose, 76 proc. – mokyklos kieme ar teritorijoje, 73 proc. – klasėse pertraukų metu, valgyklose – 61 proc., 32 proc. – tualetuose. 73, 2 proc. vaikų pripažino, kad patys tyčiojasi iš savo bendramokslų. Smurtą bei prievartą patyrę vaikai statistiškai žymiai dažniau patys vėliau ima smurtauti. Taip skatinama išplėstinė smurto bei prievartos „reprodukcija“.

Vilniaus pedagoginio universiteto ir Klaipėdos universiteto 2006 metais atliktas tyrimas „Pedagoginės psichologinės pagalbos mokykloje veiksmingumas“ parodė, kad viena iš aktualiausių problemų, su kuriomis mokiniai susiduria mokykloje, - tarpusavio konfliktai su kitais mokiniais. Šią problemą įvardijo daugiau kaip 46 proc. mokinių tėvų, 71 proc. pedagogų, daugiau kaip 64 proc. specialistų (socialinių pedagogų, psichologų), dirbančių mokykloje, 78 proc. mokyklų vadovų. Mokinių požiūriu, svarbiausios problemos – tarpusavio ginčai (40,9 proc.) ir triukšmas, netinkamas elgesys pamokų metu (53,2 proc.). Į klasės auklėtoją mokiniai dažniausiai kreipiasi dėl mušimo, stumdymo (daugiau kaip 64,7 proc.), dėl pykčių ir tarpusavio ginčų (66,5 proc.).

Nepriklausomai nuo smurto formos, ar smurtautojo statuso, smurtas sukelia labai skaudžias pasekmes vaikui. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, smurto auka reikėtų laikyti ne tik smurtą patyrusį vaiką, bet ir vaiką smurtautoją. Išaiškėjus smurto atvejui, pagalba turi būti suteikta ir aukai, ir skriaudėjui, kurį būtina mokyti neagresyvaus elgesio. Nuostata, jog smurtą galima įveikti tinkamai baudžiant skriaudėjus, yra neteisinga ir žalinga. Fizinių bausmių taikymas vaikus mokina, kad smurtinis, agresyvus elgesys priimtinas, nes taip siekiama įgyti kitų pagarbą ar pelnyti autoritetą. Pats bausmės taikymas yra pažeminimas, nes parodoma, kas viršesnis ir kas turi paklusti.



Smurtas ir patyčios prieš vaikus – multidisciplininė problema. Šį reiškinį lemia visas kompleksas įvairaus lygmens (individo bei aplinkos) ir įvairaus pobūdžio (socialinio, psichologinio, biologinio, medicininio ir kt.) veiksnių bei priežasčių, tam tikra jų sistema. Dėl šios priežasties smurto prevencija ir jį patyrusių vaikų rehabilitacija gali būti veiksminga tik tuo atveju, jeigu bus užtikrintas visais lygiais bei požiūriais poveikis vaikui ir šeimai suderintas su socialinių, teisinių, pedagoginių, finansinių ir kitų priemonių sistema.

Valstybės politika turi būti orientuota į kompleksinį požiūrį – smurto priežasčių prevenciją, socialinę pagalbą vaikams ir jų rehabilitacijos priemones. Būtina imtis kompleksinių ir koordinuotų veiksmų ir priemonių (prevencinių, intervencinių) smurtui su visomis jo apraiškomis šalinti. Bendrosios smurto prieš vaikus prevencijos Lietuvoje aspektu itin svarbus tiesioginio draudimo naudoti smurtą prieš vaikus juos auklėjant įstatyminis įtvirtinimas.

Sprendžiant smurto mokyklose mažinimo problemą, būtina šalinti smurtą sukeliančias priežastis, t.y.:

- keisti požiūrį į patyčias, sumažinti patyčių mastą, kurti ir įgyvendinti, finansiškai remti bei skatinti patyčių prevencijos programas įvairiais lygiais – mokyklose, klasėse, individualiai skriaudžiamiems vaikams ir skriaudėjui;

- formuoti nuostatą, kad mokyklos bendruomenė netoleruoja žeminimo, skaudinimo, tyčiojimosi;

- mažinti mokinių skaičių klasėje ir didinti socialinių pedagogų skaičių mokyklose bei peržiūrėti jų pareigybių aprašus, atsisakant socialiniams pedagogams nebūdingų funkcijų (labdaros organizavimo, nemokamo maitinimo, dokumentų tvarkymo ir kt.);

- stiprinant klasės vadovo vaidmenį, būtina didinti jo darbo užmokestį už vadovavimą klasei, rengti papildomus kursus klasės vadovo kompetencijai kelti (klasės vadovas yra puikus tarpininkas ir tėvų su mokykla rišamoji grandis, jis bene geriausiai pažįsta mokinius, todėl turi dideles galimybes, bendraudamas su mokiniais ir jų tėvais, užbėgti problemoms už akių);

- kartu su moksleiviais sukurti aiškias ir konkrečias mokyklos saugumo taisykles, kuriose būtų apibrėžtos visos įmanomos smurto formos, pranešimo apie smurtą taisyklės, baudmės, paskatinimai (tiems, kurie padėjo spręsti), pagalbos šaltiniai, teisiniai išaiškinimai, pateikti pageidaujamo elgesio modeliai ir pan.;

- dirbti prevencinį darbą su vaikais mokyklose, į šį darbą įtraukti visą mokyklos bendruomenę, bei užtikrinti tinkamą pagalbą tiek smurto aukai, tiek pačiam smurtautojui, į šį darbą įtraukti visą mokyklos bendruomenę – vaikus, tėvus, ypatingą dėmesį atkreipiant į pedagogų, socialinių pedagogų ir psichologų vaidmenį;

- pedagogams, socialiniams pedagogams rengti seminarus tyčiojimosi, priekabiavimo, smurto prieš vaikus prevencijos klausimais;

- siekti vaikui ir šeimai teikiamos psichologinės pagalbos efektyvumo, t.y. didinti psichologų etatų skaičių savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose ir užtikrinti kvalifikuotos pagalbos teikimą; atsižvelgiant į tai, kad trūksta kvalifikuotų specialistų psichologų (ypač kaimiškose vietovėse), būtina imtis priemonių (darbo užmokesčio kėlimo ir pan.), skatinančių psichologų įsidarbinimą psichologinėse pedagoginėse tarnybose ir mokyklose;

- stiprinti informavimo ir švietimo kampanijas patyčių prevencijos srityje, įtraukti į jas pačius vaikus;

- patvirtinti priemones, užtikrinančias vaiko apsaugą nuo neigiamos viešos informacijos, gaunamos viešo naudojimo kompiuteriniais tinklais (internetu), nes netinkama pagal vaikų amžių informacija internete, kompiuteriniai žaidimai, neatitinkantys vaikų amžiaus, yra vienas iš veiksnių, įtakančių smurto atsiradimą individualiame lygmenyje;

- stiprinti informavimo ir švietimo kampanijas įtraukiant vaikus, siekiant užkirsti kelią visoms smurto prieš vaikus formoms ir su jomis kovoti: užtikrinti nuoseklų pedagogų, socialinių pedagogų mokymą apie smurto prevenciją mokyklose. Būtina rengti seminarus ir kvalifikacijos kėlimo kursus bei užtikrinti ne fragmentišką, bet nuoseklų specializuotą specialistų mokymą apie smurto prevenciją. Planuojant mokyklos veiklą būtina daugiau dėmesio skirti partnerystės ryšiams



su tėvais bei aktyvinti pačių tėvų pedagoginį švietimą (paskaitos tėvams, įvairūs renginiai ir pan.). Mokykla, palaikydama ryšius su tėvais ir visuomene, apsiriboja klasių tėvų ir visuotinių tėvų susirinkimų organizavimu. Tik nedidelė dalis tėvų rodo iniciatyvą bendradarbiauti su mokykla, dažnai mokinių tėvai net nesidomi savo vaikų mokslo pasiekimais, elgesiu mokykloje. Todėl ypač svarbu, užtikrinant veiksmingą smurto prevenciją, pačiai mokyklai ieškoti veiksmingesnių bendradarbiavimo būdų, formų ir metodų, bendradarbiauti ne tik su tėvais, bet ir su vietos bendruomene, įvairiomis institucijomis (policija, vaiko teisių apsaugos tarnybomis ir kt.).

Smurto tarp vaikų prevencija nėra ir negali būti vieno specialisto ar vienos srities specialistų prerogatyva. Tik dirbant komandoje (ją turėtų sudaryti patys vaikai, jų tėvai, pedagogai, mokyklų psichologai, socialiniai pedagogai, vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai, policijos pareigūnai (nepilnamečių reikalų inspektoriai), kiti specialistai) ir vadovaujantis bendradarbiavimo principais galima tikėtis pozityvių rezultatų.

### ■ Neįgalių vaikų teisių užtikrinimas

Vaikų su negalia teisėms skirti tarptautiniai dokumentai, ypač Jungtinių Tautų Lygių galimybių neįgaliesiems žmonėms teikimo bendrosios taisyklės, Salamankos deklaracija, Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, yra paremti vienu iš pagrindinių - nediskriminavimo principu - bei valstybės pozityvių išpareigojimų prisiėmimo neįgalių vaikų atžvilgiu koncepcija. Senieji metodai, kurių pagrindą sudarė gailestis bei neįgaliųjų bejėgiškumo suvokimas, šiuo metu valstybinės politikos formavime yra nepriimtini, o atviros visuomenės modelis gali būti įgyvendintas tik tuomet, kai vaikams su negalia bus pripažinta reali galimybė lygiai dalyvauti ir naudotis visais visuomenės ištekliais, kai koordinuotai bus kovojama su socialine atskirtimi.

Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos sesijoje 2006 metų pabaigoje buvo priimta Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos fakultatyvus protokolai. Šią konvenciją galima traktuoti kaip pirmą išsamų žmogaus su negalia teisių dokumentą - „kodeksą“, kurį ratifikuodamos šalys turės imtis pozityvių įstatymų leidybos, administracinių ir kitų priemonių, kad visa apimtimi būtų įgyvendintos Konvencijoje deklaruojamos teisės.

Neįgaliųjų teisių konvencijos priėmimas ir jos ratifikavimas - svarbus žingsnis vaiko su negalia teisių gynimo ir įgyvendinimo srityje. Konvencijos preambulėje vieningai susitariančios šalys skelbia, kad neįgaliesiems vaikams turi būti suteiktos galimybės lygiai su kitais vaikais visapusiškai naudotis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, ir nepamirštami išpareigojimai šioje srityje, kuriuos prisiėmė valstybės - Vaiko teisių konvencijos dalyvės.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, kaip Europos Vaikų Ombudsmenų Tinklo narė, atsakingoms Lietuvos institucijoms išplatino raginimą neatidėliotinai ratifikuoti šią Konvenciją, kuri turėtų inicijuoti kultūrinius pokyčius, pabrėžiant neįgalių vaikų lygybę bei integraciją, taip pat užtikrinti efektyvų šios Konvencijos įgyvendinimą Lietuvoje.

Vykdydama išpareigojimus pagal šį tarptautinį dokumentą, Lietuva privalės imtis visų įstatymų leidybos, administracinių ir kitokių priemonių, kad būtų įgyvendintos Neįgaliųjų teisių konvencijos pripažintos teisės. Kad neįgaliesiems vaikams būtų sudarytos sąlygos mokytis bendrojo lavinimo įstaigose, valstybei teks pareiga kurti aiškia, visuomenei suprantama švietimo politiką mokyklose, siekti, kad mokymo programos būtų lanksčios, nuolat papildomos ir pritaikomos prie kintančių reikalavimų, kad mokyklos būtų aprūpintos kokybiškomis priemonėmis, o mokytojai turėtų galimybę tobulintis ir tobulėti.

Itin svarbu, kad nauji standartai ir teisinės garantijos surastų vietą teisinėje bazėje ir kad būtų užtikrintas veiksmingas ir efektyvus jų įgyvendinimas. Lietuvoje priimta nemažai teisės aktų, skirtų užtikrinti ir garantuoti vaikų su negalia teises ir teisėtus interesus, tačiau jaučiamas atotrūkis tarp sukurtos pažangios teisinės bazės, garantuojančios vaikui su negalia teisę mokytis kartu su kitais vaikais, pasirengti darbinei veiklai, įgyti profesiją, įsitraukti į socialinį gyvenimą, nebūti diskriminuojamu dėl savo negalios ir teisės aktų praktinio įgyvendinimo.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto pastebėjimu, viena iš pagrindinių besivystančių šalių problemų, kad vaikai su negalia lieka už ugdymo sistemos ribų. Išnagrinėjęs Lietuvos Respublikos



antrąją ataskaitą dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo Lietuvoje, Komitetas pateikė kritinių pastabų dėl vaiko teisių užtikrinimo įvairiose srityse bei išreiškė susirūpinimą dėl fakto, kad nediskriminavimo principas nėra visiškai įgyvendinamas neįgalių vaikų atžvilgiu, ypač dėl jų teisės į tinkamas sveikatos priežiūros ir lavinimo paslaugas. Komitetas pažymėjo, jog Lietuvoje būtina toliau skatinti neįgalių vaikų įtraukimą į pagrindinę švietimo sistemą ir integraciją į visuomenę.

Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metams nuostatose įtvirtintas siekis, kad iki 2012 metų visi specialiųjų poreikių vaikai ir jaunimas turėtų galimybę mokytis visų tipų mokyklose jiems palankioje ugdymo aplinkoje pagal formalaus ir neformalaus švietimo programas. Siekiant sukurti švietimo plėtotės efektyvumą ir darną, numatyta sukurti lanksčią ir atvirą švietimo struktūrą, pereiti prie švietimo struktūros, grindžiamos ne uždariais mokyklų tipais, bet lanksčiomis programomis, padidinti vaikų mobilumą renkantis įvairių mokyklų tipus ir programas.

Lietuvos Respublikos švietimo ir Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymai yra pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys šalies švietimo sistemą.

Švietimo įstatymas įtvirtina nuostatą, garantuojančią specialiųjų poreikių moksleiviams teisę mokytis kuo arčiau jų gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo mokykloje visiškos, dalinės integracijos forma arba specialiojo ugdymo programą vykdančioje mokykloje.

Specialiojo ugdymo įstatymas numato, kad specialiojo ugdymo paskirtis – padėti specialiųjų poreikių asmeniui lavintis ir mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą bei kvalifikaciją ir įveikti socialinę atskirtį. Įstatymu nustatyta, kad ugdymo tikslais specialieji ugdymosi poreikiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius, kuriuos įvertinus skiriamas reikiamas specialusis ugdymas bei kad į specialiojo ugdymo įstaigas priimami specialiųjų poreikių asmenys iki 21 metų amžiaus, turintys didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių.

Praktikoje pastebima, kad minėtos teisės nuostatos bei neįgaliems vaikams garantuotos teisės ne visuomet tinkamai įgyvendinamos. Lietuvoje dar yra vaikų su negalia, kurie nėra ugdomi. Vienos pagrindinių priežasčių: sunkus negalios lygis, kompleksiniai sutrikimai, tėvų nenoras, kadangi vaikas gyvena toli nuo mokyklos, o mokytį vaiką namuose nėra galimybės dėl nušalios gyvenamosios vietos. Neįgalaus vaiko ugdymosi formos ir ugdymo įstaigos pasirinkimo galimybę apsprendžia ne tik vaiko tėvų (globėjų) noras ir supratimas apie tai, kas jų vaikui yra geriausia, tačiau ir daugelis kitų, labai dažnai netgi subjektyvių, veiksnių, tarp jų ir atstumas iki bendrojo lavinimo mokyklos, bendrojo lavinimo mokyklos pasirengimas ugdyti psichinę negalią turintį vaiką, mokyklos administracijos požiūris bei noras priimti ir integruoti šį vaiką į mokyklos bendruomenę bei į visuomenės gyvenimą plačiąja prasme. Mokyklose trūksta specialiosios įrangos, informacinės technologijos priemonių, metodinės medžiagos, vadovėlių, tad sudėtinga pritaikyti gaunamus vadovėlius ir pratybas mokiniams, ugdomiems pagal lavinamąsias programas. Nepakankamai pritaikytos vaikams su fizine negalia patalpos, nėra liftų, keltuvų.

Specialiojo ugdymo paskirtis – ugdyti asmenis, turinčius didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių, tačiau Lietuvoje neveikia pakankami saugikliai, kad nedidelės ir vidutinės negalios vaikai nepatektų į specialiąsias ugdymo įstaigas, tai yra, kad būtų vadovaujamosi „paskutinės priemonės“ principu. Būtina sugriežtinti vaikų patekimo bei pakartotinio jų būklės įvertinimo specialiosiose mokyklose mechanizmą, užtikrinant savalaikę reintegraciją į šeimą ir bendruomenę.

Senieji metodai, kurių pagrindą sudarė gailestis bei neįgaliųjų bejėgiškumo suvokimas, šiuo metu nepriimtini. Specialiosios ugdymo įstaigos Lietuvoje buvo sukurtos remiantis ideologija, kad specialiųjų poreikių vaikai turi būti lavinami specialiai jiems sukurtose mokyklose, skyriumi nuo kitų vaikų. Dabar imamas kitokių veiksmų, pradedant neįgaliųjų reabilitavimu, kad jie galėtų sėkmingai integruotis į visuomenę. Pagal modernią sampratą tai, kad vaikas turi specialiųjų poreikių, nereiškia, jog jį reikia atskirti nuo visuomenės. Nors deklaruojama, kad specialiųjų poreikių vaikai turėtų būti integruojami į bendrojo lavinimo mokyklas, iš tiesų jiems nesudaromos pakankamos sąlygos įsilieti į bendrojo ugdymo sistemą. Sėkmingą integraciją stabdančiu veiksniu



galima pripažinti tai, kad specialiosios mokyklos, būdamos stacionariomis, uždromis ugdymo įstaigomis, nenori išvelgti vaikams daromos žalos ir siekia išlaikyti jų kuo daugiau. Specialiųjų mokyklų administracijos moksleivių skaičiaus jose mažėjimą laiko problema. Kai kuriais atvejais šios įstaigos sprendžia atskiros šeimos socialines ekonomines problemas, kartu su specialiujų poreikių vaiku priimdami mokyti ir sveikus jo brolius bei seseris. Sąlygas specialiųjų mokyklų veiklai sudaro ir bendrojo lavinimo mokyklų bei visuomenės požiūris į vaikus su specialiaisiais ugdymosi poreikiais. Dažna nesėkmingos specialiųjų poreikių vaikų integracijos į bendrojo lavinimo mokyklą priežastis - pedagogų specialiųjų žinių stoka, neišmanymas, kaip dirbti su specialiųjų poreikių vaikais, nepakankamas specialistų skaičius, specialiosios įrangos trūkumas mokyklose, informacinės technologijos priemonių, metodinės medžiagos, kokybiškos kompensacinės technikos trūkumas, palankios specialiųjų poreikių vaikams aplinkos nebuvimas, kt.

Specialiųjų poreikių vaikų socialinė adaptacija gali keistis ir gerėti dėl ugdymosi proceso ir rehabilitacijos. Šie vaikai galėtų mokytis bendrojo lavinimo mokyklose gyvendami šeimose ar globos namuose. Tačiau minėtos priežastys lemia, kad vaiko su negalia integracijos procesas yra pasmerktas nesėkmei. Vaikas su negalia programuojamas nesavarankiškai gyventi ateityje, keliauti iš vienos įstaigos į kitą, taip tęsiant socialinę atskirtį.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, visgi specialiųjų ugdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose įvirtintos prieštaringos nuostatos. Viena vertus, teigiama, kad specialiųjų ugdymosi poreikių vaikas turi teisę ugdytis kuo arčiau savo gyvenamosios vietos, t.y. nepatirdamas socialinės atskirties. Kita vertus, deklaruojama, kad minėtam vaikui turi būti suteikiama galimybė rinktis tarp ugdymo bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje. Turėdamos galimybę rinktis, šeimos labai dažnai, nepriklausomai nuo vaiko ugdymosi poreikių ir dėl įvairių subjektyvių priežasčių renkasi specialiąją mokyklą. O toks pasirinkimas sąlygoja vaiko pasitraukimą iš artimiausios aplinkos, kitaip tariant, didina jo socialinę atskirtį.

Specialiosios mokyklos riboja neįgalių vaikų integraciją į visuomenę. Jos izoliuoja neįgalius vaikus ir negali patenkinti jų poreikių. Šiose mokyklose neišugdomi vaikų socialiniai įgūdžiai, savarankiškumas. Toks pagalbos modelis – stacionari, uždara mokymo ir globos institucija – neatitinka deinstitutionalizacijos, integruoto mokymo ir ugdymo bei šiuolaikinės vaiko globos principų.

Kalbant apie sutrikusio intelekto vaikų teisės į mokslą realizavimą, pastebėtina, kad praktikoje susiduriama su atvejais, kai tėvai nuslepia faktą apie vaiko negalią siekdami vieno pagrindinio tikslo – sudaryti sąlygas šiam vaikui ugdytis ir socialiai gyventi kartu su sveikaisiais. Todėl statistiniai duomenys apie negalią turinčių vaikų integraciją ne pilnai atitinka tikrovę. Darytinis prielaidos, kad tėvų elgesį, sprendimą nuslėpti vaiko negalios faktą lemia bendrojo lavinimo mokyklų administracijos nenoras integruoti šiuos vaikus, mokyklų specialistų nepasirengimas juos ugdyti ir kartu ryškus specialistų trūkumas. Šis sprendimas susijęs su neigiamomis pasekmėmis – sutrikusio intelekto vaikas ugdymo įstaigoje negauna reikiamos pagalbos ir paramos, o tai ateityje gali lemti ir negalios gilėjimą. Ši tendencija ypač ima ryškėti profesinio ugdymo įstaigose, kai tėvai, siekdami padėti savo vaikui įgyvendinti teisę į profesijos įgijimą, siekdami padėti pamatus jo ateities socializacijai ir galimybei dirbti, verčiami slėpti vaiko negalią, nes priešingu atveju šių mokymo įstaigų durys jiems bus uždarytos. Toks požiūris į profesinį sutrikusio intelekto vaiko ugdymą rodo, jog diskriminacija bei neveiknumas yra užprogramuoti švietimo sistemoje.

Kalbant apie galimybes kovoti su vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, diskriminavimo apraiškomis, praktinė patirtis rodo, kad patys vaikai yra daugiau tolerantiški vaikams su negalia nei suaugusioji visuomenės, mokyklos bendruomenės dalis. Tuo tarpu vaikų bendravimas yra abipusiškai naudingas, kadangi vaikai su negalia, būdami kitų vaikų tarpe, turi geresnes galimybes tobulėti ir lavėti, o pastariesiems formuojasi bendravimo su neįgaliaisiais įgūdžiai, ugdoma pagarba ir tolerancija. Integruotas ugdymas yra naudingas tiek sveikiesiems, tiek vaikams su specialiaisiais poreikiais ar neįgaliesiems, kadangi padeda iš mažens patirti skirtingumus, mokytis bendrauti,





gyventi, dirbti ir mokytis su kitokiais nei jie vaikais, ugdo toleranciją, naikina išankstines neigiamas nuostatas ir stereotipus.

Tėvų motyvacija integruoti vaiką į bendrąją švietimo sistemą taip pat yra labai svarbus veiksnys. Tėvams reikalinga itin stipri motyvacija, kad jie lavintų vaiką bendrojo lavinimo mokyklose arba bendruomeninėje įstaigoje netoli gyvenamosios vietos, jeigu, žinoma, jų bendruomenėje tokia yra. Tai suponuoja dar vieną valstybės ir jos institucijų uždavinį – optimizuoti mokyklų tinklą, garantuoti tinkamas vaikų pavežimo iki ugdymo įstaigos paslaugas, suteikti reikiamą pagalbą tėvams, kurie be apribojimų taip pat galėtų dalyvauti visuomeniniame gyvenime, dirbti ir pan.

Vaiko negalia nėra ir negali būti pagrindu pažeisti ar ignoruoti jo, kaip vaiko, ir kartu visuotinai pripažįstamas bendrąsias žmogaus teises. Valstybės ir atsakingų institucijų neveikimas, visuomenės neigiamas požiūris į negalią - pažeidžia šių vaikų teises ir teisėtus interesus, todėl visos veiklos, skirtos iš esmės tobulinti vaikų su specialiaisiais poreikiais ugdymo bei gyvenimo sąlygas ir netgi sistemą, turi būti paremtos supratimu, jog šių vaikų „įgalinimas“ lemia ir perspektyvios visuomenės raidą, jos vystymąsi bei valstybės antidiskriminacinės politikos įgyvendinimą. Prisiimti ir nauji tarptautiniai įsipareigojimai ir jų įgyvendinimas neturi būti tik deklaratyvių nuostatų įtvirtinimu teisės aktuose, kadangi sėkmingame vaiko su negalia integracijos į visuomenę procese, svarbus vaidmuo tenka ne tik įstatymų leidybos procesui, tačiau ir teisės normų įgyvendinimui ir realizavimui.

#### ■ Mokyklų pertvarkos proceso

Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose pažymima, kad, užtikrinant švietimo plėtotės efektyvumą ir darną, sustiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą ir kokybę savivaldybių teritorijoje. Savivaldybėms ir apskritims perduodama didelė dalis atsakomybės ne tik už bendrąjį lavinimą, bet ir už profesinį mokymą, specialųjį ugdymą, tęstinį suaugusiųjų mokymąsi. Pagal Vietos savivaldos įstatymą, vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų bendrojo lavinimo organizavimas yra priskirtoji (ribotai savarankiška) savivaldybės funkcija. Savivaldybėms tenka didelė atsakomybė už švietimo politikos įgyvendinimą regione. Švietimo įstatymo 28 straipsnio 1 dalis nustato, kad švietimo teikėjų tinklo paskirtis – užtikrinti privalomojo ir visuotinio švietimo prieinamumą, jo įvairovę, galimybes mokytis visą gyvenimą. Taip pat nustato, kad savivaldybė privalo turėti pakankamą pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo švietimo programų teikėjų tinklą. Pokyčiai švietimo srityje ypač svarbūs, nes esama mokyklų sistema nėra pakankamai racionali ir veiksminga. Mokyklų tinklo pertvarkos savivaldybėje paskirtis – sukurti sąlygas, leidžiančias kiekvienam mokiniui įgyvendinti savo teisę į kokybišką švietimą, pedagoginę, psichologinę, specialiąją pedagoginę pagalbą, išsilavinimą pagal valstybės nustatytus standartus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktinė veikla leidžia teigti, kad mokyklų tinklo pertvarka yra skausmingas procesas, tad vietos bendruomenė neretai pertvarkos procesą vertina prieštarinčiai. Pastebima, kad savivaldybių institucijos ne visuomet pakankamai konsultuojasi su švietimo socialiniais partneriais ir kitomis interesų grupėmis. Taip pat ne visos savivaldybės skiria pakankamai dėmesio situacijos analizei ir neparuošė kokybiškų mokyklų tinklo pertvarkos planus. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, priimant sprendimus dėl mokyklų tinklo optimizavimo, būtina derinti tiek bendruomenės interesus, tiek laikytis įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose įtvirtintų švietimo įstaigų tinklo pertvarkos kriterijų ir pan. Pertvarkant mokyklų tinklą pasigendama didesnio dėmesio psichologiniam aspektui. Mokyklų tinklo pertvarka skausminga visai bendruomenei – pedagogai nerimauja dėl savo darbo vietų, mokiniai ir jų tėvai nerimauja dėl perėjimo į kitą mokyklą. Teigtina, kad tokią situaciją palengvintų organizuota psichologinė pagalba.

Valstybės kontrolės 2006 metų valstybinio audito ataskaitoje „Bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarka“ pateikta auditorių nuomonė, kad savivaldybės turi sparčiau vykdyti bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarką ir sutaupytas lėšas panaudoti mokyklų ugdymo sąlygoms gerinti.



Audito išvadose pažymima, kad, vykdant bendrojo lavinimo mokyklų tinklo pertvarką, savivaldybėse yra trūkumų, nes mokyklose netolygiai pasiskirstę moksleivių srautai (vienose finansuojamos „tuščios vietos“, kitose dirbama dviem pamainomis). Kai kuriose mokyklose vidutinis mokinių skaičius klasės komplekte nesiekia sutartinių moksleivių apskaičiavimo metodikoje nustatyto skaičiaus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, racionalus mokyklų tinklo pertvarkymas yra ypač svarbi reforma. Formuojamas mokyklų tinklas turi užtikrinti vaiko teisę ir galimybę pasirinkti jo ugdymo poreikius atitinkančią švietimo įstaigą. Savivaldybė turi paruošti ir vykdyti bendrojo lavinimo mokyklų pertvarkos planus. Tačiau svarbu pradėtą mokyklų tinklo pertvarką ne tik tęsti, bet ir nuolat tobulinti bei koreguoti jos sprendimus (atsižvelgiant į pokyčius, pasikeitusią situaciją ir pan.).

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas išvadose dėl Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo rekomendavo Lietuvai užtikrinti veiksmingą „mokyklos visiems“ principų įgyvendinimą; stiprinti paramą vaikams iš kaimo bendruomenių, mažumų ir rizikos grupės vaikams, kad tokie vaikai galėtų lankyti mokyklą; pagerinti ikimokyklinio ugdymo prieinamumą šalyje, įskaitant ir kaimo vietovėse gyvenančius vaikus, bei stiprinti paramą vaikams iš kaimo bendruomenių, kad tokie vaikai galėtų lankyti mokyklą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ypač svarbu užtikrinti švietimo paslaugų teikimą kaimiškose vietovėse bei išsaugoti kaimo mokyklas. Tačiau pastaruoju metu vykstantys procesai rodo, kad savivaldybės, motyvuodamos lėšų stygiumi ar kitomis priežastimis, uždaro kaimiškose vietovėse esančias mokyklas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitikinėdama su bendruomenių atstovais sužinojo, kad pertvarkos procesas vyksta nepasitarus su vietos bendruomene, neatsižvelgiant į visuomenės poreikius išsaugoti tokias mokyklas. Neatsižvelgiama į tai, kad kaimo mokykla yra ne tik ugdymo įstaiga, bet ir vietos bendruomenę telkiantis kultūrinis centras. Gyventojų skaičiaus mažėjimas kaimiškuose rajonuose gali nulemti ir kultūros ar švietimo įstaigų uždarymą. Tuomet šeimos, auginančios vaikus, priverstos juos vežioti į toliau esančias mokyklas, trūksta ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, valstybė, atsižvelgdama į savo finansines galimybes, turi užtikrinti vaikams, gyvenantiems atokiose vietovėse, galimybę mokytis kuo arčiau namų. Savivaldybė, priimdama sprendimus, pirmiausia turi atsižvelgti į vaiko teises ir teisėtus interesus. Mokyklų reorganizavimas, likvidavimas, pertvarka ar mokyklų vidaus struktūros pertvarkymas susijęs su visuomenės interesais, todėl savivaldybės, priimdamos sprendimus, turėtų konsultuotis su visuomene, jos interesus atstovaujančiomis organizacijomis (bendruomenėmis, mokyklos taryba ir kt.).

#### ■ **Vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimas**

Vaikas turi teisę į poilsį ir laisvalaikį, teisę dalyvauti jo amžių atitinkančiuose renginiuose, kultūriniame gyvenime, visa tai įgyvendinant privalo prisidėti valstybė.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pastebėjo, kad Lietuva skiria nepakankamai dėmesio šioms vaiko teisėms įgyvendinti, tad rekomendavo Lietuvai atkreipti dėmesį į laisvalaikio ir kultūrinės veiklos vaikams planavimą, atsižvelgiant į fizinį ir psichologinį vaiko vystymąsi, taip pat toliau rengti užklasinę veiklą vaikams ir jai skirti pakankamai lėšų iš biudžeto.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dar 2006 metais atkreipė dėmesį, kad vykdoma vaikų vasaros poilsio politika nukreipta išimtinai tik į socialiai remtinų vaikų grupę, o tie vaikai, kurių šeimos nepriskiriamos socialiai remtinų kategorijai bei nėra pasiturinčios, neturi galimybių pasinaudoti valstybės teikiamomis lengvatomis ir paslaugomis. Taip pat kontrolierė pareiškė nuomonę, kad yra neteisinga ir netikslinga vaikų vasaros poilsio ir užimtumo politiką bei jos įgyvendinimo strategiją orientuoti tik į nedidelės dalies vaikų vasaros poilsio ir užimtumo, pamirštant likusių vaikų užimtumo ir neformalaus ugdymo klausimus bei, kad vertėtų apsvaistyti ir tėvų galimybę prisidėti prie savo vaiko vasaros poilsio ir užimtumo paslaugų apmokėjimo bei valstybės įsipareigojimus investuoti į kiekvieno vaiko neformalaus ugdymo organizavimo stiprinimą, įvedant neformalaus ugdymo krepšelį.



Švietimo ir mokslo ministro 2007 metais patvirtintame naujame Vaikų socializacijos programų rėmimo konkurso tvarkos apraše buvo atsisakyta išimtinio vaikų iš socialiai remtinų šeimų vasaros poilsio organizavimo principo. Taip pat buvo patvirtintos moksleivio krepšelio lėšų, skirtų atsiskaityti už neformalųjį vaikų švietimą, perskirstymo ir naudojimo metodinės rekomendacijos, kurios turėtų tapti teigiamu postūmiu sprendžiant vaikų neformaliojo užimtumo prieinamumo visiems vaikams problemą. Bet problema išlieka, kadangi rekomendacijose numatoma, jog vaiko neformaliajam ugdymui skirtų krepšelio lėšų dalis gali būti skiriama tik neformaliojo vaikų švietimo teikėjui – mokyklai, tuo tarpu vaikų vasaros poilsui lėšos iš minėto krepšelio nėra skiriamos. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, neformaliajam ugdymui skirtu mokinio krepšelio dalies lėšas reiktų leisti panaudoti ir vasaros poilsui.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktikoje dažniausiai susiduriama su stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų problemomis. Pastebėtina, kad, lyginant 2005, 2006 ir 2007 metų duomenis, stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų skaičius lieka beveik nepakitęs, t.y. jų nemažėja, tačiau vis dar išlieka aktuali stacionarių stovyklų išsaugojimo problema. Viena didžiausių kliūčių vaikų stacionarių stovyklų veiklai bei plėtrai yra finansinės investicijos jų infrastruktūrai renovuoti, naujoms stacionarioms stovykloms įkurti, išlaikyti ir tinkamai paslaugų kokybei užtikrinti.

Siekiant plėtoti stacionarių ir nestacionarių vaikų stovyklų tinklą bei gerinti jų materialinę bazę, būtina pakoreguoti teisės aktus: numatyti galimybę programines lėšas panaudoti materialinės bazės gerinimui, įvairių priemonių įsigijimui. Pažymėtina, kad Vaikų vasaros poilsio programų finansavimo tvarkos apraše nustatyta, kad, vykdant vaikų vasaros poilsio programas, šmatose galima numatyti ir išlaidas darbo užmokesčiui, faktinėms socialinio draudimo įmokoms, prekėms bei paslaugoms, tačiau draudžiama tikslines valstybės lėšas skirti pastatų rekonstrukcijai, remontui, turtui įsigyti ir pan. Manytina, kad šis aprašas turėtų būti tobulinamas, kadangi neskiriant lėšų gerinti stacionarių stovyklų materialinei bazei, kuri tokio pobūdžio stovyklai yra gyvybiškai svarbi, stacionarios stovyklos patiria tam tikrą diskriminaciją dieninių stovyklų atžvilgiu, kadangi pastarosios savo veiklai dažnai naudojasi mokyklų, kitų įstaigų patalpomis, kurių išlaikymu rūpintis neprivalo. Manytina, kad stacionarių stovyklų materialinės bazės išlaikymui ir gerinimui turi būti skirta tam tikra dalis programų įgyvendinimui skirtų lėšų.

Vis dar aktuali stovyklų ir būrių vadovų tinkamo parengimo problema. Šiuo metu galiojančiuose Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosiuose nuostatuose aptariamos stovyklos vadovo bei grupių vadovų teisės ir pareigos, jų atsakomybė, pateikiami grupės vadovui keliami reikalavimai. Pažymėtina, kad siekiant užtikrinti vaikams teikiamų poilsio ir užimtumo paslaugų kokybę ir veiksmingumą, būtina aptarti ir stovyklų tipus bei jų organizavimo specifiką, konkretizuoti asmenis, galinčius teikti stovyklų organizavimo paslaugas bei nustatyti jiems keliamus reikalavimus ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal jau minėtus nuostatus už stovyklos veiklą ir jos rezultatus atsako stovyklos vadovas, tačiau jam nekeliami nei kvalifikaciniai, nei jokie kiti reikalavimai. Nuostatuose turi būti aptarti ir tokie atvejai, kai asmuo negali būti priimtas nei į stovyklos, nei į grupės vadovo pareigas, pavyzdžiui, asmenys, kurie teisti už tyčinius nusikaltimus, sergantys alkoholizmu, narkomanija, psichinėmis ligomis, asmenys, nuo kurių buvo atskirtas vaikas ar kuriems buvo apribota tėvų valdžia ir pan. Taip pat pastebėtina, kad šiuo metu iškilo būrių vadovų, atitinkančių keliamus kvalifikacinius reikalavimus, trūkumo problema. Mat stovyklų organizatoriai nėra pajėgūs minėtiems darbuotojams pasiūlyti jų išsilavinimą bei lūkesčius atitinkantį darbo užmokestį. Todėl siūlytina tobulinti Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendruosius nuostatus ir sudaryti galimybes, kad būrių vadovais galėtų dirbti akademinis jaunimas.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patirtis bei stovyklų organizatorių išsakytos problemos liudija, kad neretai vaikų vasaros poilsio stovyklose iškyla problemų ir dėl stovyklų organizatorių, stovyklautojų bei jų tėvų nepakankamo bendradarbiavimo, nepakankamo suvokimo apie kiekvieno jų teises ir pareigas.

Stacionarių stovyklų organizatoriai yra iškėlę vaikų globos institucijų auklėtinių vasaros poilsio organizavimo problemas bei pažymėjo, kad poilsiaujančių vaikų globos institucijų



globotinių teises ir teisėtus interesus būtų lengviau užtikrinti, jei vaikai į stovyklas atvyktų drauge su lydinčiais globos institucijų darbuotojais. Manytina, kad tokio pobūdžio lydėjimas būtų naudingas patiems vaikams – drauge atvykę globos institucijų darbuotojai turi daugiau informacijos apie vaikų sveikatą, bendravimo ypatumus ir pan. Todėl siūlytina, minėtą vaikų lydėjimo nuostatą įtvirtinti vaikų vasaros poilsį reglamentuojančiuose teisės aktuose, nustatant, kad minėti lydintieji darbuotojai atitiktų stovyklų būrių vadovams keliamus reikalavimus. Taip pat manytina, kad būtų tikslinga organizuoti vaikų globos institucijų atstovų pasitarimą, minėtų institucijų globotinių vasaros poilsio organizavimo klausimais, kadangi praktikoje pastebėta tam tikra vaikų vasaros poilsio organizatorių ir vaikų globos institucijų bendradarbiavimo stoka.

### ■ **Sporto kaip vaikų ir jaunimo sveikatinimo, užimtumo didinimo ir socialinės integracijos priemonės**

Švietimo įstatymas pripažįsta, jog švietimas yra veikla, kuria siekiama asmeniui suteikti visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus bei padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus.

Sportas gali būti priemone ne tik švietimo tikslams pasiekti, bet ir prisidėti prie mokinių gyvenimo ir sveikos gyvensenos įgūdžių ugdymo. Nuolatinė sportinė veikla gerina vaikų ir jaunuolių psichinę bei fizinę sveikatą, ir tai neabejotinai, daro teigiamą įtaką mokymosi procesui. Taip pat su sportu siejasi daug žmogiškųjų vertybių, kurios padeda plėtoti žinias, didinti motyvaciją, lavinti įgūdžius, didinti pasitikėjimą savimi, taip pat ugdytis socialinius gebėjimus – bendruomeniškumą, kolektyvinį darbą, solidarumą, toleranciją, sąžiningumą ir apskritai padeda išugdyti bei kurti harmoningą, kūrybingą ir laisvą asmenybę. Todėl sportas yra labai svarbus tiek formaliojo, tiek ir neformaliojo švietimo srityje, įgyjant ir ugdant pagrindinius gebėjimus, kurie reikalingi kiekvieno žmogaus asmeniniam vystymuisi ir socialinei integracijai.

Kita vertus, švietimas turi didelės reikšmės ir skatinant įpročius nuolat užsiimti sportine veikla, taip formuojant sveikos gyvensenos įgūdžius, nes statistiniai duomenys rodo, jog bendrojo lavinimo mokyklose moksleivių sveikatos rodikliai kasmet blogėja. Nejudrus gyvenimo būdas, nepakankamas fizinis aktyvumas, sparčiai plintantis tarp vaikų ir paauglių, pasireiškia ir tuo, jog didėja viršsvorį turinčių bei nutukusių vaikų skaičius. Tarptautinės moksleivių gyvensenos ypatumų tyrimo programos 2006 metų duomenimis, tarp 11–15 metų Lietuvos mergaičių nepakankamai fiziškai aktyvios sudarė 55 proc., o tarp berniukų – apie 29 proc. Mokyklose vykstančios kūno kultūros pamokos daugiau nei pusei vaikų yra vienintelė vieta, kur jie užsiima aktyvia fizine veikla, todėl kūno kultūros pamokoms mokyklose turėtų būti skiriama ypač daug dėmesio.

Paminėtina ir tai, jog sportas galėtų padėti spręsti vaikų ir jaunimo nusikalstamumo bei žalingų įpročių atsiradimo ir plitimo problemą, kurios viena iš pagrindinių priežasčių - neuzimtumas. Nepilnamečiai pradeda rūkyti bei vartoti alkoholį dėl netinkamo vaikų popamokinio užimtumo arba dėl tokio užimtumo visiško nebuvimo. Remiantis Vaiko teisių apsaugos tarnybų 2007 metais pateikta informacija, dažnas vaikas pirmą kartą rūkyti ar išgerti pabando norėdamas save nuraminti, užmiršti šeimoje kylančias problemas. Be to, nedarnioje šeimoje jausdamasis nesaugus vaikas dažniausiai neturi kur išeiti bei kuo užsiimti, todėl ir eina į gatvę, kur susipažįsta su netinkamos reputacijos bendraamžiais bei suaugusiais asmenimis. Kai kurių miestų, rajonų švietimo skyrių pateikta informacija atspindi mokyklose vyraujančias nuotaikas. Apklausti nepilnamečiai kaip vieną iš rūkymo ar alkoholio vartojimo priežasčių nurodo, kad nėra užklasinės veiklos, kad neturi „ką veikti“.

Atkreiptinas dėmesys į tai, ar vaikams ir jaunimui sudarytos sąlygos stiprinti sveikatą bei ugdyti socialinius gebėjimus. Mat ne visos mokyklos turi sporto aikštynus arba jie nevisiškai įrengti. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2007 metų kovo mėnesio duomenimis, sporto aikštynų neturi 39 bendrojo lavinimo mokyklos. Kai kuriuose rajonuose sporto aikštynų neturi dauguma pradinė mokyklų, vidurinių bei pagrindinių mokyklų pradinio ugdymo skyrių.

Dažnai mokyklų sporto aikštynai būna nevisiškai įrengti. Teisės aktai numato, jog mokyklose, kuriose mokosi daugiau kaip 1000 vaikų, turi būti futbolo aikštė, su aplink ją įrengtais



bėgimo takais, taip pat turi būti įrengta universali aikštelė krepšiniui, tinkliniui ar kitoms sporto šakoms, tačiau dažnai prie mokyklos būna įrengta tik krepšinio ar futbolo aikštelė.

Dažnai sporto aikštynų danga nesaugi, netinkama sportuoti, o kai kurių net pavojinga sveikatai. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo apibendrinta iš 38 rajonų centrų (Lietuvos didieji miestai – Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai ir Panevėžys – nebuvo apklausiami) 2007 metų kovo mėnesį gauta informacija apie mokyklų stadionų būklę. Paaiškėjo, kad vaikams tinkami sportuoti yra tik 55 procentai mokyklų sporto aikštynų. Kitų mokyklų stadionuose yra susidėvėjusi bėgimo takų, krepšinio bei tinklinio aikštelių danga arba neįrengti bėgimo takai, neprižiūrima veja, įrenginiai kūno kultūros zonoje kelia pavojų mokinių saugumui.

Nemaža dalis mokyklų iš viso neturi sporto salių arba jų būklė bloga – nesaugi grindų ir stogo danga, nepakankamas apšvietimas, nesandarūs langai. Sporto salių neturi 190 mokyklų, neskaitant pradinė mokyklų ir pradinio ugdymo skyrių. Kadangi, 2007 metų kovo mėnesio duomenimis, Lietuvoje yra 1201 gimnazijų, vidurinių ir pagrindinių mokyklų, sporto salių neturi apie 16 proc. minėtų mokyklų. Daliai salių reikia remonto – grindų danga nesaugi, stogo danga nesandari, elektros perdavimo linijos sutrūkusios, todėl šviečia tik dalis lempų. Paminėtina ir tai, jog daugelyje mokyklų prie sporto salių neveikia dušai arba jie išvis neįrengti, nesutvarkyti ir persirengimo kambariai. Dažnai prie sporto salių įrengtuose persirengimo kambariuose nėra ventiliacijos sistemos, jie per maži, neužtenka vietos pasikabinti drabužiams, todėl persirenginėjantys moksleiviai patiria diskomfortą, ir praranda motyvaciją sportuoti.

Dažnai mokykla, be minėtų problemų, neturi pakankamai sporto inventoriaus arba jis yra susidėvėjęs, o tai taip pat skatina moksleivių nenorą lankyti kūno kultūros pamokas. Būtina skirti daugiau lėšų mokyklos sporto bazei gerinti.

Nepakankamas miestuose esančių sporto aikštynų skaičius, jų įvairovė. Dažnai miestuose apsiribojama centrinio stadiono ir krepšinio aikštelių įrengimu. Riedutininkų ir riedlentinių aikštelių įrengtos tik 10 miestų iš 38, tinklinio aikštelių įrengtos 14 miestų, teniso aikštelių ar kortai – 11 miestų. Be to, miestuose išvis per mažas sporto aikštynų skaičius.

Pastaraisiais metais darosi vis aktualesnė problema, jog dėl didelio gyvenimo tempo vaikams ir jų tėvams pradeda trūkti laiko tarpusavio bendravimui. Šeima yra pati svarbiausia vaiko bendruomenė, kurioje jis socializuojasi, įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo įgūdžius, todėl ypač svarbu, kad tėvai ir vaikai praleistų kuo daugiau laiko kartu. Mokykla, taip pat būdama atsakinga už vaiko asmenybės raidą, galėtų prisidėti prie šeimos santykių sutvirtinimo. Vienas iš būdų – organizuoti įvairius sporto renginius ne tik vaikams, bet ir jų tėvams, leisti šeimoms savaitgaliais naudotis mokyklų sporto salėmis. Vaikai tokiu būdu ne tik išmokytų sveikos gyvensenos įgūdžių, bet ir galėtų pasijusti labiau mylimi bei globjami.

Susidariusią situaciją būtų galima spręsti:

- Tobulinant mokyklų sportinę bazę. Savivaldos institucijos ir jai pavaldžių mokyklų bendruomenės turėtų glaudžiau bendradarbiauti. Savivaldybės turėtų labiau įsiklausyti į kūno kultūros ir sporto specialistų siūlymus ir pasirūpinti bendrojo lavinimo mokyklų sporto baze.

- Sudarant sąlygas moksleiviams ir bendruomenei naudotis ne tik mokyklų teritorijose esančiais sporto aikštynais, bet ir suteikiant galimybę moksleiviams su artimaisiais savaitgaliais sportuoti mokyklų sporto salėse.

- Miestuose ir rajoniniuose miesteliuose įrengiant kuo daugiau ir įvairesnių aktyvaus sporto aikštynų, prieinamų ne tik vaikams bei jaunimui, bet ir kitoms socialinėms gyventojų grupėms.

- Skatinant mokyklas ir bendruomenę įsitraukti į įvairias sporto varžybas ir sporto pratybas, sporto ir sveikatingumo renginius.

- Vaikų sporto sąlygas gerinti finansinės paramos ieškant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, rengiant projektus įvairioms investicinėms programoms, kreipiantis į privačias struktūras.

#### ■ Dėl užsienyje dirbančių tėvų Lietuvoje paliktų vaikų ugdymo problemų

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas bei kiti teisės aktai laiduoja kiekvieno vaiko teisę žinoti savo tėvus, būti



auklėjamu ir aprūpinamu savo tėvų šeimoje, bendrauti su jais, išsaugoti savo identiškumą, įskaitant ir šeimos ryšius. Vaikams, gyvenantiems kitoje šalyje nei ta, kurioje gyvena vienas arba abu jų tėvai, sunku išsaugoti savo tapatybę, susijusią su šeimos ryšiais.

Emigracija iš Lietuvos daro ypatingą žalą šeimoms bei vaikams, dėl šios priežasties gyvenantiems skyrium. Viena iš problemų, su kuriomis susiduriama, kai vaikų tėvai (vienas iš jų) laikinai ar nuolatinai išvyksta į užsienį, susijusi su vaiko ugdymo ir ugdymosi procesu. Pastebima daug neigiamų pasekmių, susijusių su ugdymosi procesu, kurias įtakoja tėvų ar netgi vieno iš jų išvykimas, pavyzdžiui vėlavimas į pamokas, atsakomybės už mokymosi rezultatus mažėjimas, neatsakinga pamokų ruoša ir kitos problemos.

#### ■ Dėl reklamos mokyklose

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į tai, kad organizuojant įvairias reklamines akcijas gali būti piktnaudžiuojama vaikų pasitikėjimu ir nepatyrimu, mokykloms rekomendavo vengti prekybos ar reklaminių akcijų švietimo įstaigose.

### **IV. 4. Kita veikla (leidiniai, konferencijos, renginiai), susijusi su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2007 metų prioritetine veiklos kryptimi**

#### ■ Leidinys „Vaiko, tėvų, pedagogų teisės, pareigos ir atsakomybė“

Didelę dalį gyvenimiškos patirties vaikai įgyja išsiliedami į mokyklos bendruomenę. Čia jie nori jaustis saugūs, turėti galimybę ugdyti savo asmenybę, tačiau ne visuomet jiems sudaromos tokios sąlygos. Lankantis mokyklose, bendraujant su mokiniais ir pedagogais, paaiškėjo, kad dažnai mokiniai nežino mokinio elgesio, mokyklos vidaus darbo tvarkos taisyklių ir jose įtvirtintų pareigų, o mokytojai – kokiomis teisėtomis priemonėmis būtų galima sudrausminti vaiką, nesilaikantį mokyklos bendruomenėje egzistuojančių susitarimų. Elgesio taisykles, tarpusavio bendravimo normas, teises ir pareigas vaikams turėtų priminti pedagogai, kurių vienas iš pagrindinių tikslų yra vaikams mokykloje sukurti antrus namus – saugius, taikius, jaukius, be prievartos... Nepakankamas mokymas apie teises suponuoja ir per menką savo pareigų bei atsakomybės suvokimą, todėl būtina plėtoti ir stiprinti mokymą apie asmens teises, mokyti apie vaiko teises ne tik pačius vaikus, bet ir suaugusius (pedagogus, socialinius darbuotojus, tėvus ir pan.). Atsižvelgdama į tai, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga 2007 metais 1600 egzempliorių tiražu išleido ir išdalino Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloms leidinį „Vaiko, tėvų, pedagogų teisės, pareigos ir atsakomybė“. Minėtas leidinys skirtas visiems – vaikams, tėvams, pedagogams ir kitiems, kurie neabejingi vaikams ir jų teisių apsaugai, – priminti teises, o tuo pačiu ir pareigas, nes tik laikydamiesi tokių visuotinai pripažintų principų, kaip pagarba bendruomenės nariams, tolerancija, pakantumas, galime būti tikri, jog susilauksime nuoširdaus atsako.

#### ■ Informacinis biuletenis (2007 metų Nr. 10), skirtas švietimo problemoms

Atsižvelgiant į tai, kad Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2007 metų prioritetine veiklos kryptimi buvo paskelbta vaiko ugdymo ir švietimo sritis, taip pat į nemažėjantį skundų, susijusių su švietimo procesu, skaičių, į skundų tyrimo metu išryškėjusias problemas švietimo srityje, vienas iš 2007 metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos informacinių biuletenių buvo skirtas vaiko teisės į ugdymą klausimams aptarti bei atkreipti dėmesį į pagrindines problemas, susijusias su šios vaiko teisės įgyvendinimu Lietuvoje.

#### ■ Seminaras „Patyčių ir smurto mokyklose prevencija: gausios patirties pritaikymas“

2007–01–31 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, kartu su Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotoju, Švietimo, mokslo ir kultūros komitetu, Šeimos ir vaiko reikalų komisija bei VšĮ „Vaikų linija“ surengė seminarą „Patyčių ir smurto mokyklose prevencija: gausios patirties pritaikymas“, kurio metu buvo dalijamasi patirtimi su Norvegijos Karalystės atstovais



Andre Baraldsnes bei Reidar Thyholdt, kurie vykdė Olweus patyčių prevencijos programą, bei aptariamą šios programos įgyvendinimo galimybes Lietuvoje.

#### ■ Konferencija „Šalies bendrojo lavinimo sistema ir neįgalieji“

2007-12-05 Lietuvos Respublikos Seimo narė V. V. Margevičienė, Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisija ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga surengė konferenciją „Šalies bendrojo lavinimo sistema ir neįgalieji“.

Konferencijoje daugiausia dėmesio buvo skirta vaikų su regėjimo ir klausos negalia teisių, ypač teisės į mokslą, užtikrinimui bei šių vaikų dalyvavimo visuomenės gyvenime problemoms aptarti. Taip pat konferencijos metu atkreiptas dėmesys į 2006 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų priimtą Neįgaliųjų teisių konvenciją ir į jos fakultatyvų protokolą. Šiuos tarptautinius dokumentus 2007 m. kovo 30 d. Niujorke Lietuvos Respublikos vardu pasirašė socialinės apsaugos ir darbo ministrė V. Blinkevičiūtė. Pažymėtina, kad Europos Vaikų Ombudsmenų Tinklo (ENOC) 2007 m. spalio 19-21 d. kasmetiniame narių susitikime, kurio pagrindinė tema buvo parama vaikams su specialiaisiais poreikiais, nuspręsta, kad vaikų ombudsmenai kreipsis į savo valstybių valdžios institucijas, ragindami jas ratifikuoti minėtą Neįgaliųjų teisių konvenciją ir jos fakultatyvų protokolą.

#### ■ Konferencija „Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose“

2007-12-06 – 07 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, kartu su VŠĮ „Paramos vaikams centru“, Lietuvos psichologų sąjunga, Švietimo ir mokslo ministerija, VŠĮ „Vaikų linija“ ir kitais partneriais organizavo konferenciją „Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose“. Konferencijos dalyviai buvo supažindinti su patyčių Lietuvos mokyklose mastais, užsienio šalių patirtimi sprendžiant patyčių prieš vaikus klausimus, jos metu buvo aptartos patyčių prevencijos programos, pasiūlyti galimi būdai, kaip pagerinti Lietuvoje susidariusią situaciją.

#### ■ Konferencijos ir kiti renginiai, kuriuose skaityti pranešimai

2007-01-11 - 12 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotoje konferencijoje – seminare „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra. Kompleksinė pagalba vaikui ir šeimai“, skirtoje aptarti ikimokyklinio ugdymo plėtrą, finansavimo principus, kompleksinės pagalbos vaikui ir šeimai suteikimo galimybes bei kitus klausimus. Šiame renginyje kontrolierė skaitė pranešimą „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų teisių apsaugos probleminės sritys“.

2007-01-31 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Valstybės vaidmuo patyčių ir smurto prevencijoje mokyklose“ seminare „Patyčių ir smurto mokyklose prevencija: gausios patirties pritaikymas“.

2007-03-26 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojo Vydo Gedvilo organizuotoje konferencijoje „Valstybės sporto politika: problemos ir sprendimo būdai“. Konferencijoje kontrolierė skaitė pranešimą „Ikimokyklinis ir mokyklinis sportinis ugdymas“.

2007-12-06 vaiko teisių apsaugos kontrolierė konferencijoje „Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose“ skaitė pranešimą „Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patirtis sprendžiant patyčių ir smurto problemas mokyklose“.



## V. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS ĮSTAIGOJE ATLIKTI APIBENDRINIMAI IR TYRIMAI:

### V.1. Dėl vaikų, kurių tėvai išvyko į užsienį, teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo, sprendžiant jų gyvenimo ir mokymosi klausimus

Atsižvelgiant į emigracijos, dėl kurios vaikai neretai priversti gyventi atskirai nuo tėvų, žalą vaikams, pastarosios problemos kompleksiskumą (juridinio atstovavimo klausimai; emocinė ir psichologinė vaiko būseną; problemos, susijusios su ugdymo ir ugdymosi procesu, tinkamomis gyvenimo sąlygomis ir kt.), Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje, bendradarbiaujant su Švietimo ir mokslo ministerija, buvo atliktas tyrimas siekiant įvertinti dar iš esmės nenagrinėtus aspektus, susijusius su vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu, pastarųjų tėvams išvykus į užsienį.

Šio tyrimo tikslas - bendrojo lavinimo mokyklose bei ikimokyklinio ugdymo įstaigose besimokantiems mokiniamis bei mokytojams/auklėtojams pateiktų anketų pagrindu įvertinti vaikų teisių ir teisėtų interesų, gyvenimo sąlygų užtikrinimo, interesų atstovavimo laipsnį ugdymo įstaigose, kai jų tėvai ar vienas iš jų išvyksta dirbti ir/ar gyventi į užsienį, taip pat pateikti galimus šios problemos preliminarius sprendimo būdus ir rekomendacijas.

Atsižvelgiant į pagrindinį tyrimo tikslą, mokiniams bei ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikams buvo pateikti 5 klausimai (ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtiniais tik 4), į kuriuos pateikti atsakymai leido vertinti situaciją apie skaičių vaikų, kurių tėvai (vienas iš jų) yra išvykę dirbti ir/ar gyventi į užsienį, įvertinti, kas rūpinasi vaikais, atstovauja jų interesus, kur vaikai gyvena, ar vaikus prižiūrintys asmenys lankosi ugdymo įstaigoje, ar domisi vaiko mokymosi rezultatais, ar lanko tėvų susirinkimus, kaip vaikai vertina savo elgesį, kai tėvai (vienas iš jų) išvyksta į užsienį. Mokyklų mokytojams/auklėtojams buvo pateikti 4 klausimai (ikimokyklinio ugdymo pedagogams 3), atsakymai į kuriuos leido vertinti šiuos pagrindinius aspektus: ar mokytojams yra žinoma apie vaikus, kurių tėvai (vienas iš jų) išvykę dirbti ir/ar gyventi į užsienį, ar pedagogai pastebi pokyčius vaikų elgesyje, mokymosi rezultatų pokyčius, su kokiomis problemomis dažniausiai susiduriama ugdymo įstaigose vaikų, kurių tėvai išvykę, atžvilgiu, bei įvertinti, ar aktuali šių vaikų nepriežiūros problema.

Bendradarbiaujant su Švietimo ir mokslo ministerijos atstovais, mokinių ir mokytojų apklausos anketos buvo pateiktos Lietuvos bendrojo lavinimo įstaigoms per miestų (rajonų) savivaldybių Švietimo skyrius.

Anketas pildė Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų vaikai, kurių tėvai (vienas iš jų) yra išvykę (jeigu mokytojams/auklėtojams žinoma apie šiuos vaikus) ir mokytojai. Rezultatai įvertinti apibendrinus iš 651 ugdymo įstaigos (Statistikos departamento duomenimis, 2006 metais Lietuvoje veikė 1502 bendrojo lavinimo įstaigos). Pateiktos lentelės, į kurias įtraukti mokinių ir mokytojų anketų duomenys (įvertinta ir apibendrinta ~1200 ugdymo įstaigų pateiktų lentelių).

Apibendrinant tyrimo rezultatus vartojamos sąvokos: mokykla - gimnazija, vidurinė, pagrindinė ir pradinė mokykla; vaikai – mokiniai, ugdomi mokyklose bei ikimokyklinio ugdymo įstaigose; tėvai, išvykę dirbti ir/ar gyventi į užsienį – teisėtų vaiko atstovų nuolatinis ar periodiškas darbas ir/ar gyvenimas užsienyje; ikimokyklinio amžiaus vaikai – vaikai, kurie lanko tik lopšėlius – darželius (t. y. vieną iš ikimokyklinio ugdymo paslaugas teikiančių įstaigų).

Apibendrinus surinktus duomenis buvo padarytos išvados ir pateikti **pasiūlymai**:

1. Lietuvoje nėra statistikos apie vaikus, paliktus trečiųjų asmenų faktinei priežiūrai, taip pat statistikos, kiek vaikų yra oficialiai globojami dėl tėvų išvykimo mokant globos išmoką vaikui (nuslepiant tėvų išvykimo faktą) bei nemokant globos išmokos. Tikslinga svarstyti klausimą dėl oficialiai globojamų vaikų, kurių tėvai (ar vienas iš jų) išvykę dirbti ir/ar gyventi į užsienį, nemokant globos išmokos, bei globojamų vaikų, mokant globos išmoką, informacijos įtraukimo į statistinės informacijos apie vaikus rodiklių sąrašą.





2. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumai. Miestų (rajonų) savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybos privalo būti mokymo įstaigų administracijos informuotos apie vaikus, kurie yra palikti faktinei trečiųjų asmenų priežiūrai, apie galimą jų nepriežiūrą ir privalomai apie vaikus (iki 18 metų), kurie tėvams išvykus gyvena vieni. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo būdu būtina spręsti vaikams, kurių tėvai (vienas iš jų) yra išvykę, reikalingos psichologinės, socialinės pagalbos teikimą, papildomo užimtumo skatinimą ir pan.

3. Tėvai, išvykdami dirbti ir/ar gyventi į užsienį, nesprendžia bei nesvarsto vaiko juridinio atstovavimo klausimo ir neinformuoja atsakingų institucijų apie trečiųjų asmenų globaliai paliekamus vaikus. Tikslinga tėvus įgalinti (informuoti) apie galimybes ir būtinybę juridiskai išspręsti vaiko priežiūros ir atstovavimo klausimus prieš išvykstant į užsienį.

4. Priimtas Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo pakeitimo įstatymas problemos neišsprendė. Savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbe kyla problemos, nes nėra aišku, kokia yra juridinė susitarimo tarp vaiko tėvų ir asmenų, kurių priežiūrai paliekamas vaikas, galia. Reikia atskiro teisinio reglamentavimas, nustatančio globos įgyvendinimo teisinės prielaidas, būdus bei procedūras, įskaitant ir savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų funkcijas, atsakomybę, teises bei pareigas. Vaiko juridinio atstovavimo problemų kompleksiskumas iškelia būtinybę detaliau reglamentuoti vaiko juridinio atstovo paskyrimo, parinkimo, tėvams išvykstant į užsienį, klausimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tikslinga grįžti prie siūlymo įtvirtinti galimybę tėvams, laikinai negalintiems rūpintis savo nepilnamečiu vaiku dėl susiklosčiusių objektyvių aplinkybių (laikinais išvykus iš Lietuvos Respublikos ir pan.), kreiptis į teismą dėl atstovo, kuriam būtų laikinai patikėta vaiko priežiūra, skyrimo.

5. Vaiko globėjo, tėvams laikinai išvykus į užsienį, parinkimo tvarkos neaiškumai. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog klausimas, kas turėtų rūpintis vaikais ir atstovauti jų interesus, t.y., kas turėtų tapti juridiniais vaiko atstovais, tėvams išvykus, negali būti sprendžiamas vienašališkai tėvų pasirinkimu, kadangi praktikoje galimi atvejai, kuomet vaikai bus palikti asmenims (seneliams, ne daug vyresniems broliams, seserims ir pan.), kurie patys nėra pajėgūs visapusiškai pasirūpinti savo interesais.

6. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė jau ne pirmą kartą kelia klausimą dėl Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nuostatų deklaratyvumo ir būtinybės stiprinti šio įstatymo reikalavimų laikymosi kontrolę, taip pat dėl galimybės svarstyti teisės aktų, reglamentuojančių gyvenamosios vietos deklaravimą, tobulinimo. Pažymėtina, jog šio įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog gyvenamąją vietą privalo deklaruoti ir Lietuvos Respublikos piliečiai, išvykstantys iš Lietuvos Respublikos ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui. Atkreiptinas dėmesys, jog šis įstatymas nustato pareigą, o ne teisę deklaruoti gyvenamąją vietą. Lietuvos Respublikos gyventojai, privalantys deklaruoti gyvenamąją vietą, pažeidę šį įstatymą, deklaravimo tvarką ar pateikę melagingus deklaravimo duomenis, atsako įstatymu nustatyta tvarka. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, būtina imtis priemonių ir sugriežtinti Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo vykdymo kontrolę, siekti, kad tėvai, išvykdami iš Lietuvos Respublikos, deklaruotų savo išvykimą ir tokiu būdu būtų sudaryta oficiali statistika apie vaikus, kurie liko be tėvų priežiūros. Savo ruožtu atsakingos institucijos privalėtų informuoti vaiko teisių apsaugos institucijas savivaldybėse, kurios atsakingos už vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimą ir priežiūrą.

7. Išsprendus Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo kontrolės klausimą bei nuo 2007 m. liepos 1 d. įgyvendinus Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos įstatymo 3, 11 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymo 2 straipsnio nuostatą, kuria gyvenamosios vietos deklaravimo duomenų funkcija perduodama savivaldybėms, o savivaldybėse, kuriose yra seniūnijos, deklaravimo įstaigos funkcijos įgyvendinimą perduodant seniūnijai, pastarosioms institucijoms tiesiogiai bus žinoma apie vaikus, kurių tėvai (ar vienas iš jų) yra išvykę. Todėl tikslinga svarstyti klausimą apie galimybes išplėsti seniūnijos socialinių darbuotojų funkcijas



(parengti metodines rekomendacijas) sprendžiant šių vaikų gyvenimo sąlygų, mokymosi ir kitus klausimus.

### **Pokyčiai sprendžiant vaikų, kurių tėvai išvykę į užsienį, teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo, jų gyvenimo ir mokymosi klausimus**

Sprendžiant vaiko juridinio atstovavimo klausimą, nuo 2007 m. birželio 3 d. įsigalioję naujos redakcijos Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai numato galimybę steigti vaikui laikinąją globą (rūpybą) tėvų prašymu laikino išvykimo į užsienį laikotarpiui.

Švietimo ir mokslo ministerija, atsakydama į pateiktą Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktą apibendrinimą, pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės išsakytai pozicijai, kad bendradarbiavimas su mokyklos vadovais, mokytojais ir kitais specialistais praktiškai lieka neįgyvendinamas, be teisėtų vaiko atstovų, nes švietimo įstaigų pedagogų darbas apsunkinamas: jie negali vykdyti ir teisės aktais nustatytos pareigos – nuolat informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie jų vaikų ugdymosi poreikius ir pasiekimus.

Atsakingos institucijos kartu su vietos savivaldos institucijomis, mokymo įstaigomis, išnagrinėjusios apibendrinimo išvadas ir vaiko teisių apsaugos kontrolierės pasiūlymus, vienareikšmiškai pritarė, kad likę gyventi be abiejų arba be vieno iš tėvų vaikai tampa uždaresni, dažnai bendravimo ieško netinkamose draugijose. Mokyklos taip pat nurodė, kad yra linkusios padėti spręsti vaikų, kurių tėvai išvykę į užsienį, problemas, skirti didesnę dėmesį tokiems vaikams, kalbėtis su jais apie gyvenimą, atsakomybę, įtraukti juos į popamokinę veiklą. Kai kurių miestų (rajonų) savivaldybių Švietimo skyriai taip pat pažymėjo, kad, remiantis vaiko teisių apsaugos kontrolierės išvadomis ir siūlymais, mokyklos yra informuotos, kad atkreiptų dėmesį į šiuos vaikus ir teiktų jiems psichologinę, socialinę pagalbą, skatintų papildomą jų užimtumą.

Reikia pažymėti, kad suinteresuotų institucijų atsakymuose vienareikšmiškai pripažįstama tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba. Švietimo ir mokslo ministerijos pateiktoje informacijoje taip pat nurodoma, jog ministerija kreipsis į mokyklų steigėjus, prašydama užtikrinti, kad, rengiant ir tvirtinant mokyklų nuostatus, Vaiko teisių apsaugos tarnybų prašymu būtų įtraukta ir pareiga mokyklų vadovams teikti minėtoms tarnyboms turimą informaciją apie vaikus, kurie palikti faktinei trečiųjų asmenų priežiūrai, galimą jų nepriežiūrą ir apie vaikus, kurie, tėvams išvykus į užsienį gyvena vieni. Kai kurios savivaldybės taip pat nurodė, kad organizuojamuose ugdymo įstaigų direktorių pasitarimuose pedagogai bus supažindinti su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikto tyrimo rezultatais bei bus aptartos tolesnio tarpinstitucinio bendradarbiavimo galimybės užtikrinant šių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą.

Vidaus reikalų ministerijos pateiktais duomenimis, jau yra susiklosčiusi institucijų, vykdančių gyvenamosios vietos deklaravimo funkcijas, ir atitinkamų savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų bendradarbiavimo praktika. Tais atvejais, kai vaiko tėvai, išvykstantys ar jau išvykę dirbti ar gyventi į užsienio valstybę, deklaruoja tik savo išvykimą iš Lietuvos Respublikos, o vaikas lieka gyventi Lietuvoje, atsakingos institucijos apie tai praneša atitinkamai vaiko teisių apsaugos tarnybai.

## **V.2. Dėl prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių) bei nepilnamečių prostitucijos**

Europolo duomenimis, Europoje nuo prekeivių žmonėmis kasmet nukenčia apie 120 tūkst. asmenų. Iš Lietuvos kasmet išvežama arba savo noru išvažiuoja apie 1000–1200 moterų ir merginų. Vaikų komercinio seksualinio išnaudojimo, vaikų pardavimo, prostitucijos problema opi Lietuvos Respublikai dėl valstybės ekonominės, socialinės būklės ir geografinės padėties (tranzitinė valstybė), tačiau dėl šiam reiškiniui būdingo latentiško tiksliai nustatyti jo keliamos grėsmės ir faktinio paplitimo Lietuvoje mastą yra sunku.

Vertinant individualių tyrimų metu paaiškėjusias aplinkybes, lankymusi vaikų globos namuose, specialiosiose mokyklose, šeimynose, šeimose rezultatus bei vaikų teisių apsaugos



problemų aptarimus su vaiko teisių apsaugos specialistais, teisėsaugos institucijų atstovais, teigtina, kad šiuo metu potencialiomis prekybos žmonėmis aukomis tampa 14 – 18 metų nepilnametės merginos, augančios globos namuose ir socialinės rizikos šeimose, taip pat specialiųjų mokyklų ugdytiniai (su intelekto sutrikimais), kurie tiek dėl aplinkos poveikio, tiek dėl savo negalios nesugeba įvertinti pavojaus, taip pat vaikataujantys, elgetaujantys, „gatvės“ vaikai.

Šis apibendrinimas buvo atliktas remiantis valstybinių, savivaldybių institucijų bei nevyriausybinių organizacijų vaiko teisių apsaugos kontrolieriui pateiktais duomenimis apie žinomus nukentėjusių nuo priverstinės prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių), nepilnamečių prostitucijos atvejus, šios informacijos šaltinius, apie vykdomus ir 2002-2005 metais vykdytus prevencinius projektus šiose srityje, apie savivaldybių 2006 metams skirtas lėšas Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programai įgyvendinti, apie įstaigas, teikiančias socialinę paramą nukentėjusiesiems (ypač vaikams ir moterims) nuo prekybos žmonėmis, priverstinės prostitucijos aukoms ir kt.

Pažymėtina, kad atliktas tyrimas neatspindi realios situacijos apie prekybos žmonėmis aukas (nepilnamečius) bei apie nepilnamečių prostituciją, nes dauguma specialistų, pateikę atsakymus, neįvertino atliekamos apklausos svarbos bei pateikė neišsamią informaciją arba jos nepateikė.

Vidaus reikalų ministerijos pateiktais duomenimis, nuo prekybos žmonėmis 2000-2006 metais nukentėjo 10 nepilnamečių, per 1999-2005 metus buvo sulaukyti 157 nepilnamečiai, kuriems surašyti protokolai pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimo kodekso 182<sup>1</sup> straipsnį už vertimąsi prostitucija.

Pagal senojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 131<sup>3</sup> ir naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 straipsnį per 1999-2005 metus dėl prekybos žmonėmis buvo pradėta 116 bylų, bet tik 56 buvo perduotos į teismą ir 49 asmenys nuteisti.

Miestų/rajonų policijos komisariatams yra žinomi 25 nepilnamečiai, nukentėję nuo prekybos žmonėmis ar priverstinės prostitucijos. Per 2002-2005 metų laikotarpį buvo pradėti 856 ikiteisminiai tyrimai dėl nepilnamečių dingimo be žinios, 850 iš jų nutraukti suradus ar atsiradus nepilnamečiams. 2002-2005 metais policijos pareigūnai nustatė bei patraukė administracinę atsakomybę pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų 182<sup>1</sup> straipsnį 138 nepilnametes.

Savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenimis, 2005 metais 140 nepilnamečių nukentėjo nuo seksualinės prievartos, šioms tarnyboms yra žinomos (2002-2005 metų laikotarpiu) 17 nepilnamečių, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis ar priverstinės prostitucijos, 18 nepilnamečių, kurie verčiasi prostitucija.

Vaikų globos namų administracijų atstovams yra žinomi 2 nepilnamečiai, kurie tapo prekybos žmonėmis ar priverstinės prostitucija aukomis, 9 nepilnamečiai, kurie vertėsi prostitucija, ar, vaikų globos namų darbuotojų manymu, galėjo verstis prostitucija, 4 nepilnamečiai, kuriuos buvo siekiama įtraukti į prostituciją, ar ketinama išvežti į užsienio šalis. Tačiau darytina prielaida, jog šie skaičiai neatspindi realios situacijos, nes, pačių vaikų globos institucijų atstovų teigimu, vaikų globos namuose stebima tendencija, kad daugėja merginų, kurios labai anksti pradeda domėtis lytiniu gyvenimu, susižavi gerokai už save vyresniais jaunuoliais ir vyrais. Taip pat pastebėta, jog tarp merginų vyrauja nuomonė, kad prostitucija - tai trumpas ir lengvas kelias į geresnį bei pasiturintį gyvenimą, galimybė aplankyti užsienį. Vaikams trūksta socialinių įgūdžių, ypač jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams: jie patiklūs, sprendžiant problemines situacijas nesugeba priimti tinkamų sprendimo būdų.

Nevyriausybinių organizacijų duomenimis, 2002-2006 metų laikotarpiu 122 prekybos žmonėmis, prostitucijos ar pornografijos aukoms (nepilnamečiams) buvo suteikta įvairiapusiška pagalba.



Atskirų institucijų pateikta skirtinga informacija apie prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukas (nepilnamečius) bei nepilnamečių prostitucijos atvejų skaičius leidžia daryti išvadą, jog tarp valstybės, savivaldybių institucijų, nevyriausybinių organizacijų stokojama bendradarbiavimo.

Neigiamą įtaką nepilnamečiams daro televizija, netinkamu metu rodydama laidas ir filmus su sekso ir smurto scenomis. Nesusiformavęs nepilnamečių mąstymas priima matomą informaciją tiesiogiai, tai skatina juos elgtis taip, kaip elgiasi rodomų laidų ir filmų veikėjai. Taip pat reikia imtis efektyvesnių priemonių ir griežtesnės kontrolės dėl vaikų pornografinių ir erotinių nuotraukų leidiniuose ir internete.

Visų apklaustų institucijų atstovai vienareikšmiškai pritarė, jog būtinas nuoseklus ir koordinuotas prevencinis darbas, nukreiptas ir į visą visuomenę, ir į tikslines grupes – merginas ir moteris, ypač iš rizikos grupių. Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimo Nr. 558 „Dėl prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos patvirtinimo“ 4 punkte savivaldybėms rekomenduojama skirti lėšas nurodytoje programoje numatytiems priemonėms įgyvendinti, tačiau kaip matyti iš savivaldybių administracijos direktorių pateiktos informacijos, 47 savivaldybės neskiria lėšų minėtos programos įgyvendinimui motyvuodami, jog jų savivaldybėje tai nėra aktuali problema. 39 savivaldybėse nevykdomi ir nebuvo vykdyti prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevenciniai projektai.

Pažymėtina, kad savivaldybė atsako už socialinių paslaugų teikimą savo teritorijos gyventojams, tačiau dauguma respondentų nurodė, jog trūksta kvalifikuotą pagalbą teikiančių įstaigų prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukoms, tuo dažniausiai užsiima nevyriausybinių organizacijų, kurios savo veiklą vykdo tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose.

Vertinant savivaldybių Švietimo skyrių pateiktą informaciją, pastebima, jog švietimo įstaigose sudarytos prevencinio darbo grupės, kurių nariai atsakingi už prevencinių priemonių įgyvendinimą. Švietimo įstaigų darbuotojai dalyvavo mokymuose, tačiau daugumoje mokyklų atskiri prevenciniai projektai nėra vykdomi. Moksleiviai kitų prevencinių projektų metu informuojami apie prekybos žmonėmis ir prostitucijos pavojus, taip pat informacija pateikiama per klasės valandėles metu arba integruojama į bendrąjį mokymo procesą. Švietimo įstaigos pačios pasirenka, kaip dažnai ir koku būdu pateikti informaciją, o tai leidžia daryti išvadą, jog ne visi moksleiviai turi galimybę gauti išsamią informaciją apie prekybos žmonėmis bei prostitucijos pavojus bei kaip nuo jų apsisaugoti.

Nevyriausybinių organizacijų išleido metodines rekomendacijas pedagogams, policijos pareigūnams bei kitiems specialistams, susiduriantiems su prekyba žmonėmis, organizavo paskaitas, seminarus socialiniams darbuotojams, pedagogams bei policijos mokyklų studentams, organizavo prevencinius projektus vaikų globos namų ugdytiniais bei kt. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog nevyriausybinių organizacijų savo veiklą dažniausiai vykdo tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose.

Negatyviai vertintinas faktas, jog pagal iki 2003 m. gegužės 1d. galiojusio Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 131<sup>3</sup> ir naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 straipsnį per 1999-2005 metus dėl prekybos žmonėmis buvo pradėta 116 ikiteisminių tyrimų, tačiau tik 56 bylos buvo perduotos teismui ir tik 49 asmenys nuteisti. Iš Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos pateiktos informacijos matyti, jog prekybos žmonėmis mastai Lietuvoje auga, tačiau nusikalstamų veikų išaiškinamumas yra nepakankamas.

Prekyba žmonėmis, švietimo mažamečio vaiko pagrobimas, pelnymasis iš kito asmens prostitucijos, įtraukimas į prostituciją priskiriami sunkiems nusikaltimams. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus, būtina minėtus nusikaltimus priskirti prie labai sunkių nusikaltimų.

Išanalizavus bei įvertinus surinktą medžiagą ir atsižvelgiant į visuotinai privalomą būtinybę užtikrinti geriausius vaiko interesus, vaiko teisių apsaugos kontrolierė **pasiūlė:**

***Lietuvos Respublikos Seimui:***

1. Atnaujinti diskusijas dėl vaiko amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti, ir atitinkamų teisės aktų projektų svarstymą bei priimti galutinius sprendimus



(atmesti/priimti pateiktus projektus dėl atitinkamų Baudžiamojo kodekso nuostatų pakeitimo). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, amžiaus riba, nuo kurios nepilnamečiai gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, ir amžiaus riba asmenų, už kurių tvirkimą taikoma baudžiamoji atsakomybė, turi būti padidinta iki 16 metų arba bent iki 15 metų.

2. Įvertinti poreikį reglamentuoti nepilnamečių buvimą viešose vietose tamsiu paros metu.

3. Tėvams ar kitiems teisėtiems vaiko atstovams numatyti griežtesnę atsakomybę už vaikų nepriežiūrą.

Generalinei prokuratūrai:

4. Atsižvelgiant į tai, jog prekybos žmonėmis mastai Lietuvoje auga, tačiau nusikalstamų veikų išaiškinamumas yra nepakankamas, prašyti Generalinės prokuratūros atlikti prekybos žmonėmis bylų analizę ir nustatyti nepakankamo jų išaiškinamumo priežastis.

Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai, Lietuvos radijo ir televizijos komisijai bei Žurnalistų etikos inspektoriatui tarnybai:

5. Atkreipti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos, Lietuvos radijo ir televizijos komisijos bei Žurnalistų etikos inspektoriatui R. Gudaičio dėmesį į tai, jog nepilnamečiams televizija daro neigiamą įtaką, netinkamu metu rodydama laidas ir filmus su sekso ir smurto scenomis. Nesusiformavęs nepilnamečių mąstymas priima matomą informaciją tiesiogiai ir tai skatina juos elgtis taip, kaip elgiasi rodomų laidų ir filmų veikėjai.

6. Siūlyti Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai, Lietuvos radijo ir televizijos komisijai bei Žurnalistų etikos inspektoriatui R. Gudaičiui imtis priemonių dėl vaikų pornografinių ir erotinių nuotraukų leidiniuose ir internete griežtesnės ir efektyvesnės kontrolės.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

7. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje nepakankamai sukoncentruotas ir koordinuotas nepilnamečių paieškos organizavimo, aukų parvežimo iš užsienio, būtinos kompleksinės pagalbos suteikimo bei duomenų apie nukentėjusius nepilnamečius kaupimo ir analizavimo, procesas, siūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei svarstyti galimybę įkurti nacionalinį pagalbos ir reabilitacijos centrą seksualinę prievartą patyrusiems nepilnamečiams, prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukoms (nepilnamečiams).

8. Skatinti valstybės ir savivaldybių įstaigas bei nevyriausybinės organizacijas rengti bei įgyvendinti prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinius bei aukų socialinės pagalbos ir reintegracijos į visuomenę projektus.

Teisingumo ministerijai:

9. Siūlytina tokius nusikaltimus kaip: Svetimo mažamečio vaiko pagrobimas (Baudžiamojo kodekso 156 straipsnio 1 dalis- iki 8 metų laisvės atėmimo bausmė); Pelnymasis iš kito asmens prostitucijos (Baudžiamojo kodekso 307 straipsnio 2 dalis –iki 6 metų laisvės atėmimo bausmė, o 3 dalis – iki 8 metų laisvės atėmimo bausmė); Įtraukimas į prostituciją (Baudžiamojo kodekso 308 straipsnio 2 dalis – iki 7 metų laisvės atėmimo bausmė) priskirti labai sunkiems nusikaltimams.

Efektyviau taikyti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 181<sup>2</sup> ir 181<sup>3</sup> straipsnių nuostatas ir užtikrinti jų vykdymo ir taikymo kontrolę.

Vidaus reikalų ministerijai:

10. Svarstyti galimybę įkurti specializuotus policijos padalinius bei skirti teisėsaugos institucijų specializuotus pareigūnus darbu su seksualinę prievartą patyrusiais nepilnamečiais, prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukomis (nepilnamečiais). Nukentėjęs nepilnamečis turi būti apklausiamas tik vieną kartą, jo parodymai – filmuojami.

Vidaus reikalų ministerijai / Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

11. Siekiant užkirsti kelią ir kovoti su prekyba vaikais seksualinio ir kitokio išnaudojimo tikslais bei nepilnamečių prostitucija, vykdyti plačias šviečiamojo pobūdžio akcijas, kad visuomenė suvoktų, įvertintų šio reiškinio realią grėsmę ir padaromą žalą; kad vaikai suvoktų galintys patekti į vaikų sekso paslaugų rinką, žinotų ir galėtų pastebėti kylančias grėsmes bei sugebėtų jų išvengti; kad tėvai ir kiti už vaiką atsakingi asmenys turėtų pakankamai žinių ir galimybių pastebėti šio reiškinio grėsmę ir apsaugoti vaiką.



Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

12. Tobulinti dirbančių su nepilnamečiais vaikais darbuotojų kvalifikaciją prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos bei kontrolės klausimais, ypač tų socialinių darbuotojų seniūnijose, kurie pradėjo dirbti nuo 2007 metų, gerinti institucijų pasirengimą adekvačiai reaguoti į prekybos žmonėmis aukas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai / Švietimo ir mokslo ministerijai:

13. Siekiant užkirsti kelią prekybai nepilnamečiais bei nepilnamečių prostitucijai, būtina suaktyvinti socialinį darbą su rizikos grupės šeimomis bei jų vaikais, ketinančiais išvykti į užsienį, bei inicijuoti išvykusių į užsienį mokinių apskaitos duomenų bazės sukūrimą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai / Teisingumo ministerijai:

14. Atsižvelgiant į tėvų (vieno iš tėvų) emigracijos iš Lietuvos pasekmes: be įstatyminio atstovo paliekamus vaikus, nutrūkstančius šeimos ryšius, neigiamus vaikų išgyvenimus ir pan., spręsti vaiko, kurio tėvai emigravo, atstovavimo problemą. Numatyti priemonės, užtikrinančias būtiną socialinę ir teisinę šių vaikų apsaugą bei jų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo kontrolę.

Švietimo ir mokslo ministerijai:

15. Užtikrinti pateikimą sistemingos informacijos, kuri padėtų ugdyti brandų požiūrį į seksualinius nusikaltimus ir juos patyrusius asmenis bei mokyti vaikus ir jaunimą saugotis seksualinės skriaudos bei pavojų, susijusių su prekyba žmonėmis, prostitucija ir pornografija.

16. Siekti prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencinių programų vykdymo visose bendrojo lavinimo ir specialiojo ugdymo švietimo įstaigose.

Būtų tikslinga prekybos žmonėmis temą įtraukti į bendrojo lavinimo ugdymo programą, pavyzdžiui, į etikos, pilietinio ugdymo pamokas, bei įtraukti privalomą kursą apie institucijas, įgyvendinančias vaiko teisių apsaugą, bendrojo lavinimo mokyklose.

Savivaldybėms:

17. Siūlyti savivaldybėms skirti lėšas Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos įgyvendinimui.

**Pokyčiai sprendžiant prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių) bei nepilnamečių prostitucijos problemas**

Institucijų, kurioms buvo adresuoti aukščiau minėti siūlymai, pateikti atsakymai vaiko teisių apsaugos kontrolierei buvo apibendrinti.

Generalinės prokuratūros Ikiteisminio tyrimo kontrolės skyriaus vyriausiasis prokuroras Zenonas Burokas informavo, jog Generalinė prokuratūra išanalizavo ikiteisminio tyrimo bylas dėl prekybos žmonėmis ir 2007 m. balandžio 27 d. parengė „Prekybos žmonėmis ikiteisminio tyrimo praktikos už 2005-2006 metus apibendrinimą“. Atsižvelgiant į išdėstytą, prokuratūros atstovų nuomone, atlikti naujos analizės ar apibendrinimo dėl prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų netikslinga.

Žurnalistų etikos inspektorius Romas Gudaitis sutinka su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atlikto tyrimo išvadomis dėl neigiamo viešosios informacijos poveikio nepilnamečiams, tačiau mano, kad žiniasklaida (visuomenės informavimo priemonės) ir jos produkcija tėra vienas (be to, tam tikrais atvejais nebūtinai pagrindinis) iš daugelio veiksnių, turinčių įtakos prekybos žmonėmis aukų (nepilnamečių) bei nepilnamečių prostitucijos reiškinių paplitimui visuomenėje. Manytina, kad nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio požiūriu, Lietuvos Respublikos Seimo sudarytos tarpžinybinės darbo grupės parengtas ir Seimui svarstyti pateiktas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymo projektas iš dalies išspręstų tam tikras Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktame tyrime išvardintas problemas, tačiau tik tas, kurios susijusios su neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos griežtesniu ribojimu visuomenės informavimo priemonėse.

Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba tiesiogiai bendradarbiauja su projekto „Saugėnis internetas“ vykdytojais ir pagal jų pateiktus duomenis teikia medžiagą ekspertams dėl neteisėto ir (ar) žalingo turinio informacijos paskelbimo internete. Taip pat inspektorius iniciatyva Žurnalistų



etikos inspektoriaus tarnyboje atliekama vyrams, moterims ir vaikams (paaugliams) skirtų žurnalų turinio stebėseną ir lyginamoji analizė. Vienas iš gretutinių stebėsenos tikslų - nustatyti, kokias vertybes perteikia ir kokį elgesį formuoja vaikams (paaugliams) skirti leidiniai. Šiuo metu stebėsenos duomenys dar tik apibendrinami.

Teisingumo ministras Petras Baguška, atsakydamas į pateiktus siūlymus, pažymėjo, jog nurodytų nusikaltimų sankcijos jau dabar yra gana griežtos ir proporcingos jų pavojingumui. Teisingumo ministerija yra ne kartą pažymėjusi, kad nusikaltimų prevenciją lemia ne bausmės griežtumas, o jos neišvengiamumas. Siekiant užkirsti kelią nusikaltimams, pagrindinę reikšmę turi efektyviai įgyvendinama įvairių prevencinių priemonių sistema. Be to, kriminalinių bausmių griežtinimas iškreipia ir nuvertina jų paskirtį, nes tuo akcentuojamas vien nubaudimo aspektas. Pastovus kriminalinių bausmių griežtinimas veikia ir visuomenės nuostatas dėl nusikaltėlių baudimo principų. Pažymėtina ir tai, kad baudžiamojoje teisėje vadovaujamosi bausmės ekonomijos principu – turi būti nustatytos bausmių ribos, kurios leistų teismui parinkti tokias minimalias bausmes, kurių užtektų nuteistajam pasitaisyti. Įstatyme įtvirtinus labai griežtas sankcijas būtų sudaromos prielaidos paskirti nepagrįstai griežtas bausmes arba apeinant įstatymo reikalavimus jas mažinti.

Vidaus reikalų ministerijos sekretorius Stanislovas Liutkevičius, atsakydamas į pateiktą siūlymą, nurodė, jog nuo 2005 metų Lietuvos kriminalinės policijos biure įsteigtas specializuotas kovos su prekyba žmonėmis padalinys – Prekybos žmonėmis tyrimo skyrius. Be to, nuo 2007 m. gegužės 21 d. aukštesnės pakopos policijos komisariatuose įsteigtos pareigybės tik kovai su prekyba žmonėmis. Prekybos žmonėmis tyrimo skyriaus pareigūnų ir specializuotų pareigūnų apskrityse kompetencijai, be kitų funkcijų, priklauso ir darbas su seksualinę prievartą patyrusiais nepilnamečiais, prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukomis (nepilnamečiais). Todėl, atsižvelgiant į dabartinę situaciją (nukentėjusių nuo seksualinės prievartos, prekybos žmonėmis ir prostitucijos nepilnamečių skaičių) ir policijos galimybes, nėra tikslinga įkurti atskirus specializuotus policijos padalinius bei skirti teisėsaugos institucijų specializuotus pareigūnus darbui su seksualinę prievartą patyrusiais nepilnamečiais, prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukomis (nepilnamečiais).

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 186 straipsnyje nustatyta, kad nukentėjusieji nepilnamečiai paprastai apklausiami tik vieną kartą, jų parodymai filmuojami. Siekiant įgyvendinti šias nuostatas, numatyta įrengti vaikų apklausos kambarius prie aukštesnės pakopos policijos komisariatų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio) ir apmokyti apklausas atliekančius pareigūnus. Policijos departamentas 2007 metų rugsėjo mėnesį informavo, kad vaikų apklausos kambariai vis dar neįrengti, tačiau jau numatytos patalpos, komisariatai, prie kurių bus įrengiami vaiko apklausos kambariai, jau gavo pinigų, Lietuvos policijos logistikos centras vykdo viešuosius pirkimus įrangai vaikų apklausos kambariams pirkti. Generalinio komisaro įsakymu buvo patvirtintas naudojimosi vaikų apklausos kambariais aprašas.

Socialinės apsaugos darbo ministerijos atstovai informavo, kad nuo 2002 metų įgyvendina Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės programos atitinkamas priemones, pagal kurias finansuojami valstybės ir savivaldybių įstaigų bei nevyriausybinė organizacijų projektai, skirti socialinei pagalbai prekybos žmonėmis aukoms, jų reintegracijai į visuomenę, prevenciniam bei švietėjiškam darbui. Ministerija kasmet skelbia projektų konkursus, kurių tikslas - paremti valstybės ir savivaldybių įstaigų bei nevyriausybinė organizacijų prekybos žmonėmis aukų socialinės pagalbos ir reintegracijos į visuomenę projektus. Jais siekiama suteikti socialinę pagalbą prekybos žmonėmis aukoms: suteikti laikiną būstą, maitinimą, padėti sutvarkyti dokumentus, teikti psichologinę, medicininę ir kitą pagalbą, padėti atkurti ryšius su artimaisiais; spręsti išsilavinimo, specialybės įgijimo, įsidarbinimo problemas; vykdyti prevencinį darbą, apmokyti socialinius darbuotojus bei savanorius dirbti su prekybos žmonėmis aukomis. Pažymėtina, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nenurodė, kiek projektų prekybos žmonėmis prevencijos srityje buvo įgyvendinta vykdant Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės programos priemones, tačiau šios ministerijos specialistų nuomone, šiuo metu yra sudarytos sąlygos suinteresuotoms institucijoms rengti ir įgyvendinti projektus, skirtus prekybos žmonėmis aukoms.



Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sekretorius Valdas Rupšys informavo, kad 2006 metais, įgyvendinant programą buvo atliktas tyrimas „Nepilnamečių, tapusių prekybos žmonėmis aukomis, situacijos Lietuvoje analizė ir reabilitacijos programos, skirtos nepilnamečiams, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis, metmenys“. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti nepilnamečių, tapusių prekybos žmonėmis aukomis, didėjimo dinamiką ir tendencijas; įvertinti jiems teikiamas paslaugas; išanalizuoti ES šalių šiuolaikinę nepilnamečių, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis, reabilitacijos praktiką, išsiaiškinti problemos Lietuvoje mastus; sukurti tipinės veiksmų programos šalies mastu, skirtos nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis nepilnamečių reabilitacijai, metmenis. Tyrimo metu surinkta medžiaga ir ekspertų išsakyta nuomonė, ministerijos teigimu, leidžia daryti prielaidas, kad Lietuvoje veikia nevyriausybių organizacijų tinklas, kuris pajėgus realizuoti nukentėjusių nepilnamečių interesų gynybą. Atkreiptinas dėmesys, kad paminėtas tyrimas, kaip ir kiti šios ministerijos užsakymu atliekami tyrimai, vykdam valstybines programas, nėra skelbiami viešai.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sekretorius V. Rupšys, nurodė, jog įgyvendinant Socialinių paslaugų įstatymo nuostatas nuo 2007 m. sausio 1 d. iš valstybės biudžeto lėšų savivaldybių biudžetams visose savivaldybėse buvo įsteigti 556 socialiniai darbuotojai darbui su socialinės rizikos šeimomis, šių darbuotojų etatų skaičių numatoma dar didinti.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sekretorius iš esmės pritarė idėjai kurti duomenų bazę apie moksleivius, ketinančius išvykti į užsienį ir jau gyvenančius užsienio šalyse. Tokios duomenų bazės pagalba būtų vedama vaikų, gyvenančių užsienyje, apskaita.

Tuo atveju, kai tėvai išvyksta į užsienį yra galimybė vaikui nustatyti laikinąją globą (rūpybą) tėvų prašymu, tokiu būdu sprendžiama vaiko teisinio atstovavimo problema, nes vaiko globėjas (rūpintojas) yra teisėtas vaiko atstovas pagal įstatymą ir turi teises ir pareigas atstovauti vaikui.

Ministerija parengė Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategiją, kurios priemonių plane numatoma organizuoti įvairias švietėjiškas akcijas ir renginius, skirtus gerajai praktikai apie vaiko globą (rūpybą), ypač atkreipiant visuomenės dėmesį į „paliktų“ vaikų problemas ir tėvų atsakomybės už vaikus svarbą tėvams, vaikams ir visuomenei.

Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė, išnagrinėjusi vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva atlikto tyrimo nepilnamečių prostitucijos ir išnaudojimo prekybos žmonėmis (nepilnamečių) reiškinių paplitimo įvertinimą, nurodė, jog atnaujinant ugdymo turinį buvo nuspręsta į bendrojo lavinimo etikos ir pilietinio ugdymo pagrindines mokyklos programas įtraukti prekybos žmonėmis ir prostitucijos problematiką, nagrinėti šio socialinio reiškinių rizikos veiksnius, nusikalstamos prekybos žmonėmis veikimo būdus, įdarbinimo užsienyje galimybes ir prevencijos priemones. Į etikos programą integruoti rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo kursą, kuris skatintų mokinius ugdytis brandų požiūrį į vyrų ir moterų santykius, lyčių lygybę, neigiamas nuostatas į seksualinę prievartą, prostituciją, pornografiją ir įgūdžius saugotis seksualinės skriaudos bei pavojų. Į pilietiškumo pagrindų kursą integruoti temas apie vaiko ir žmogaus teises bei šių teisių apsaugą, lyčių lygybės, nepilnamečių nusikalstamumo, prekybos žmonėmis, skurdo, socialinės atskirties, smurto ir patyčių problematiką.

Į vaiko teisių apsaugos kontrolierės pasiūlymus atsižvelgė bei svarstė galimybes skirti lėšas Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programai įgyvendinti arba numatė konkrečias prevencines priemones 12 savivaldybių iš 58. Kitose savivaldybėse vykdoma prevencinė veikla, remiami nevyriausybių organizacijų projektai prekybos žmonėmis ir prostitucijos srityje arba vykdomos ir finansuojamos kitos programos (nusikalstamumo, vaikų socializacijos ir kt.), kuriose numatytos prevencinės priemonės prekybos žmonėmis ir prostitucijos priemonės. 7 savivaldybės nurodė, jog jų savivaldybėje nepilnamečių prostitucijos ir prekybos nepilnamečiais problema neegzistuoja, todėl biudžete 2008 metams nėra numatyta skirti lėšų Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programai įgyvendinti.





### **V.3. Dėl nepilnamečių rūkymo, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo**

Rūkymo, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo problema gilėja visose pasaulio šalyse. Net pačios turtingiausios šalys negali išvengti vaikų ir jaunimo priklausomybės nuo tabako, alkoholio ir psichiką veikiančių medžiagų, tačiau būtina imtis priemonių, kad šis reiškinys būtų stabdomas, nuo jo žalos būtų apsaugoti patys jauniausi ir pažeidžiamiausi asmenys – vaikai.

Siekdama išsiaiškinti šios problemos mastą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi į Lietuvos miestų/rajonų savivaldybių Švietimo skyrius, Vaiko teisių apsaugos tarnybas, priklausomybės ligų centrus, vaikų globos namus, globos įstaigas vaikams su negalia (pensionai ir pensionatai), specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus, Policijos departamentą prie Vidaus reikalų ministerijos bei Sveikatos apsaugos ministeriją, prašydama pateikti duomenis apie rūkančius, alkoholį bei psichoaktyvias medžiagas vartojančius nepilnamečius. Taip pat buvo prašyta nurodyti, ar mokyklų administracijos dėl šių problemų kreipėsi į Vaiko teisių apsaugos tarnybas, policijos įstaigas, ar dažnai buvo informuojami nepilnamečių tėvai bei kiti įstatyminiai jų atstovai apie tokius nepilnamečius; pateikti informaciją apie mokyklose vykdomas prevencines programas prieš nepilnamečių rūkymą, alkoholio bei kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimą ir nurodyti, kokia metodinė literatūra (ar kitos metodinės priemonės) suteikta švietimo įstaigoms. Policijos departamento buvo paprašyta pateikti duomenis, kiek teisės pažeidimų (administracinių, baudžiamųjų) padarė apsvaigę nepilnamečiai.

#### **Rūkymo, alkoholio bei narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimo problemos aktualumas**

Statistiniai duomenys teigia, kad 2005 metais buvo nustatyti 645 nusikalstamų veikų atvejai, kurias padarė neblaivūs nepilnamečiai, o 2006 metais nustatyti net 747 tokie atvejai. Jų skaičius padidėjo Kauno ir Panevėžio miestuose, Kaišiadorių, Radviliškio rajonuose, sumažėjo – Vilniaus, Marijampolės, Visagino, Panevėžio miestuose.

Beveik padvigubėjo vyresnių nei 7 metų amžiaus nepilnamečių, kurie nukentėjo nuo nusikalstamos veikos būdami neblaivūs, skaičius: 2005 metais tokių vaikų buvo 11, 2006 metais – jau 20. Tokių atvejų padaugėjo Panevėžio mieste, Jonavos, Marijampolės ir Radviliškio rajonuose.

Policijos departamento duomenimis, 2006 metais teritorinių policijos įstaigų pareigūnai už pažeidimus, numatytus Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 178 straipsnyje „Alkoholinių gėrimų gėrimas viešosiose vietose arba girto pasirodymas viešosiose vietose“ surašė 3361 administracinių teisės pažeidimų protokolą nepilnamečiams pagal minėto straipsnio 1-3 dalis, 1678 administracinių teisės pažeidimų protokolus - pagal šio straipsnio 4 dalį. Per 2006 metus nustatyti 262 asmenys, pažeidę alkoholinių gėrimų prekybos taisykles (164 straipsnis „Prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklių pažeidimas“), 470 suaugusiųjų, kurie nupirko ar kitaip perdavė nepilnamečiams alkoholinių gėrimų, nugirdė nepilnamečius (180 straipsnis „Alkoholinių gėrimų nupirkimas ar kitoks perdavimas nepilnamečiui, nepilnamečio nugirdymas“). Be to, policija nubaudė 141 asmenį už prekybos tabako gaminiais pažeidimą (185<sup>2</sup> straipsnis „Prekybos tabako gaminiais pažeidimas“) ir 11 asmenų - už tabako gaminių nepilnamečiui nupirkimą ar kitokį perdavimą (185<sup>4</sup> straipsnis „Tabako gaminių nupirkimas ar kitoks perdavimas nepilnamečiui“).

Policijos departamento pareigūnai informavo, kad, siekiant užkardyti teisėtvarkos pažeidimus, nustatyti pažeidėjus, organizuojamos policijos priemonės (reidai, patruliavimas) jaunimo susibūrimo ir pasilinksminimo vietose, tikrinamos įmonės, prekiaujančios alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais. Be to, 2006 metais šalies teritorinės policijos įstaigos parengė ir pateikė konkursams 298 prevencines programas. Didžioji dauguma prevencinių programų skirtos nepilnamečių teisės pažeidimų prevencijai, vaikų užimtumui. Kartu su socialiniais partneriais buvo vykdomos 384 prevencinės programos.

#### **Alkoholio vartojimas**

##### *Alkoholio pardavimas*



Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo nuostatose įtvirtintas draudimas alkoholiu prekiauti asmenims, jaunesniems kaip 18 metų amžiaus, prekiauti alkoholiu mažmeninės prekybos įmonėse, kuriose vaikams ir paaugliams skirtų prekių dalis sudaro 50 arba daugiau procentų mažmeninės prekių apyvartos, bei draudimas prekiauti alkoholiu kiekvienų metų rugsėjo 1 dieną. Šio įstatymo 18 straipsnio 4 dalyje nustatyta, jog Lietuvoje draudžiama parduoti alkoholinius gėrimus asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, o 5 dalyje įtvirtinta alkoholinių gėrimų pardavėjų teisė, o kai kyla abejonų, kad asmuo yra jaunesnis negu 18 metų, - pareiga iš perkančio alkoholinius gėrimus asmens reikalauti pateikti asmens amžių liudijantį dokumentą. Tokiam asmeniui nepateikus amžių liudijančio dokumento, alkoholinių gėrimų pardavėjai privalo atsisakyti parduoti jam alkoholinius gėrimus. Manytina, jog teisės aktai išsamiai reglamentuoja draudimą parduoti alkoholi nepilnamečiams, tačiau įstatymų priežiūrą vykdančios institucijos privalo griežčiau vykdyti įstatymo laikymosi kontrolę.

#### *Alkoholio vartojimas*

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 178 straipsnyje nustatytos baudos už alkoholinių gėrimų ir kitų svaigalų gėrimą gatvėse bei kitose viešose vietose. Tėvams arba globėjams (rūpintojams) už girtų nepilnamečių iki šešiolikos metų pasirodymą bei alkoholio gėrimą viešosiose vietose numatyta bauda nuo 50 iki 100 litų. To paties kodekso 180 straipsnyje nustatytos nuo 100 iki 250 litų baudos už alkoholio gėrimų nepilnamečiams nupirkimą, perdavimą vartoti ar nepilnamečio nugirdymą. Tokios baudos yra santykinai mažos, ypač atsižvelgiant į tai, jog tokiais baudomis baudžiami pilnamečiai, veiksnius asmenys, esantys atsakingi už nepilnamečius, kurie privalo elgtis atsakingai ir būti pavyzdžiu nepilnamečiams.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1999 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 212 patvirtino Valstybinę alkoholio kontrolės programą, kurioje numatytas platus priemonių 1999–2010 metams planas, įpareigojantis daugelį ministerijų ir žinybų iš esmės pagerinti esamą situaciją. Tačiau apibendrinus gautus duomenis, galima teigti, jog Valstybinė alkoholio kontrolės programa vykdoma neefektyviai. Nacionalinės sveikatos tarybos duomenimis, Lietuvoje kasmet didėja vaikų ir jaunuolių girtavimas, 2006 metais iš 16,4 tūkst. socialinės rizikos šeimų, kuriose augo 36,5 tūkst. vaikų, 63 proc. šeimų į socialinės rizikos šeimų sąrašą įtrauktos dėl girtavimo.

Šiuo metu galiojančiame Alkoholio kontrolės įstatyme nėra teisės normos, draudžiančios asmenims iki 18 metų vartoti alkoholinius gėrimus viešojo maitinimo įstaigoje, taip pat nėra numatyta galimybė viešojo maitinimo įstaigos darbuotojams taikyti drausminančias poveikio priemones alkoholinius gėrimus vartojantiems nepilnamečiams. Atsižvelgiant į didėjantį jaunimo piktnaudžiavimą alkoholiu, Seimo narys Rimantas Remeika 2006 metų birželio mėnesį įregistravo Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, kurios turėtų įtvirtinti nuostatą, draudžiančią asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, viešojo maitinimo įmonėse vartoti alkoholi.

#### *Alkoholio reklama*

Alkoholio kontrolės įstatymo 29 straipsnyje įtvirtintas alkoholio reklamos draudimas vaikams ir paaugliams skirtuose laikraščiuose, žurnaluose, knygoje, televizijos ir radijo programose bei Lietuvoje įregistruotų radijo ir televizijos stočių, kabelinio radijo ir kabelinės televizijos stočių transliuojamose ir retransliuojamose programose (išskyrus tiesiogiai ir išties iš užsienio retransliuojamas laidas) nuo 15 valandos iki 22 valandos 30 minučių, o šeštadieniais, sekmadieniais ir moksleivių atostogų dienomis – nuo 8 valandos iki 22 valandos 30 minučių (išskyrus alkoholinių gėrimų, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 procentų, reklamą). Alkoholio reklamos gausu ant vokų, kuriuose parduodami bilietai į renginius, skirtus nepilnamečiams, o darbo dienomis vaikai, einantys vėliau į mokyklą ar besimokantys antros pamainos grafiku, laisvai gali stebėti per televiziją transliuojamą alkoholio reklamą. Atkreiptinas dėmesys, jog vaikai dėl savo nebrandumo, priskirtini itin lengvai pažeidžiamai vartotojų grupei. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, prekybininkų naudojamos alkoholinių gėrimų įsigijimą skatinančios priemonės, nepriklausomai nuo jų pobūdžio, įtakoja vaiko nuostatas dėl alkoholinių gėrimų įsigijimo, vartojimo ir pan.



## **Tabako vartojimas (rūkymas)**

### *Tabako pardavimas*

Tabako kontrolės įstatyme įtvirtintas draudimas parduoti tabako gaminius asmenims iki 18 metų, taip pat draudimas tabaku prekiauti asmenims, jaunesniems kaip 18 metų amžiaus.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 185<sup>4</sup> straipsnio nuostatose numatytos baudos už tabako gaminių nepilnamečiui nupirkimą ar kitoki perdavimą nuo 50 iki 100 litų. To paties kodekso 185<sup>1</sup> straipsnyje nustatytos baudos už rūkymą viešose vietose, kuriose draudžiama tai daryti, - įspėjimas arba bauda nuo 20 iki 50 litų. 2006 metais, Lietuvoje nepilnamečiams asmenims buvo surašyti 594 administracinių teisės pažeidimų protokolai pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 185<sup>1</sup> straipsnį, per 2007 metų I-ąjį pusmetį surašyti 349 tokie protokolai.

Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo Europos, įskaitant ir Lietuvos, mokyklose tyrimo (ESPAD) duomenimis, dauguma 15-18 metų moksleivių bent kartą gyvenime bandė rūkyti (85,5 proc. berniukų ir 67,8 proc. mergaičių). Ketvirtadalis moksleivių pradeda rūkyti būdami 11 metų ir jaunesni.

Lietuvoje su nepilnamečių rūkymu kovojama įvairiai. Pavyzdžiui, Klaipėdoje 2007 metų sausio mėnesį pradėta akcija, skirta įtikinti nepilnamečius mesti rūkyti. Policijos pareigūnai lankosi prie gyvenamųjų namų, mokyklų ir dalina specialiai akcijai pagamintus lipdukus, kuriuose pavaizduotas rūkantis paršiukas. Tačiau žinoma nemažai ir neigiamų suaugusiųjų naudojamų metodų, kai Palangoje stovyklaujantys Vilniaus nevyriausybinė vaikų globos namų „Atsigrežk į vaikus“ auklėtiniai su maistu gaudavo neįprastą priedą – po cigaretę. Minėtasis skandalingas faktas paaiškėjo po to, kai 2006 metų rugpjūčio viduryje, negavę įprasto rūkalų davinio, protestuodami iš stovyklos pabėgo trys paaugliai. Į vaikų globos namus dažniausiai patenka jau rūkantys nepilnamečiai, todėl dažniausiai įvairios prevencinės priemonės kovai su rūkymu vaikų globos namuose nėra efektyvios. Atsižvelgiant į tai, būtina vieningai spręsti šią problemą, programas vykdant jau ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir aktyviai dirbant su socialinės rizikos šeimomis.

Pagirtina policijos pareigūnų veikla, kuomet Kaune Žaliakalnio policijos komisariato Viešosios policijos Prevencijos poskyrio pareigūnai siekdami sudrausminti mokinius, rūkančius prie mokyklų, gyvenamųjų namų laiptinėse ir prie jų, organizavo prevencinę priemonę. Policijos reidų metu, mokiniams buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai.

### **Narkotinės psichotropinės medžiagos**

Vadovaujantis Baudžiamojo kodekso nuostatomis, asmenys už narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiams baudžiami laisvės atėmimu nuo 3 iki 12 metų (261 straipsnis). Už pagalbą įsigyti, vertimą, lenkimą ar kitoki pratinimą nepilnamečių vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas asmenys baudžiami laisvės atėmimu nuo 3 iki 10 metų. Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo Europos mokyklose tyrimo duomenimis, apie 15,6 moksleivių yra bent kartą vartoję vieną iš narkotikų. Be to, žinoma, jog narkotikai daugiau paplitę profesinėse, o ne bendrojo lavinimo mokyklose (atitinkamai 19,3 proc. ir 14, 5 proc.). 7,5 proc. moksleivių marihuaną ir hašišą nurodė kaip pirmąjį vartotą narkotiką, o 9,9 proc. moksleivių pirmiausiai išbandė raminamuosius ir migdomuosius preparatus. Tyrimų duomenimis, priežastys, dėl kurių nepilnamečiai pamėgino narkotiką, yra noras apsvaigti, nenoras išsiskirti iš grupės draugų, neturėjimas ką veikti, iš smalsumo, noras užmiršti savo problemas ir pan.

Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. balandžio 8 d. nutarimu Nr. IX-2110 patvirtino Nacionalinę narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008 metų programą. Programoje nurodyti strateginiai ir taktiniai tikslai, t.y. sustabdyti ir sumažinti narkomanijos plitimą, nustatyti ir įgyvendinti pagrindines valstybės politikos gaires ir veiklos kryptis narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės srityje, padidinti narkomanijos prevencijos Lietuvoje veiksmingumą, sukurti bendrą narkomanijos ankstyvosios diagnostikos, gydymo, reabilitacijos ir reintegracijos į visuomenę sistemą siekiant padėti asmenims, priklausomiems nuo narkotikų.

Lietuvoje dar ne visi žmonės supranta narkotinių ir psichotropinių medžiagų žalą bei jų paplitimo mastą tarp nepilnamečių. Kauno visuomenės sveikatos centro apklausa rodo, kad



moksleivių tėvai yra ramūs dėl savo vaikų ir nemano, jog šie vartoja priklausomybes sukeliančias medžiagas. Dauguma apklausoje dalyvavusių tėvų teigė, kad tikimybė, jog jų vaikas vartoja narkotikus, rūko ar geria, yra maža.

### **Romų bendruomenė**

Kalbant apie įvairių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo plitimą Lietuvoje, pirmiausiai susiduriama su nepatenkinama situacija, esančia Vilniaus romų tabore. Įvairių institucijų iniciatyva bei įvairiame lygmenyje vyksta pasitarimai siekiant efektyviai spręsti narkotikų problemą Vilniaus romų bendruomenėje, tačiau vieningos nuomonės bei efektyvių priemonių iki šiol nerasta.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė dar 2005 metais atliko tyrimą dėl Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo bei kitų vaiko teises ir jo teisėtus interesus reglamentuojančių teisės aktų galimo pažeidimo Vilniaus romų tabore. Susirūpinimą sukėlė visuomenės informavimo priemonėse pasirodžiusi informacija, kad „paprastai tabore narkotikus pardavinėja nepilnamečiai vaikai arba jų motinos“, „vaikai kiaurus metus mato, kaip jų namuose kvaišalų atėję narkomanai jų čia pat ir susileidžia“ ir kt. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė iš tyrimo metu surinktos informacijos padarė prielaidą, kad romų tabore vykstantys procesai, vienas iš jų – prekyba narkotinėmis medžiagomis, yra romų vaikų stebimi. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atkreipė romų taboro bendruomenės dėmesį į tėvų prievolę užtikrinti vaikų teises, tinkamą jų interesų įgyvendinimą. Taip pat buvo atkreiptas tuometinio Vilniaus miesto mero A. Zuoko dėmesys į socialinių paslaugų trūkumą ir Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos nepakankamumą romų tabore. Vilniaus miesto Vyriausiojo policijos komisaro S. Mecelicos buvo prašyta užtikrinti aktyvų ir efektyvų policijos pareigūnų prevencinį ir intervencinį darbą romų bendruomenėje.

Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Sveikatos ir socialinės apsaugos departamentas taip pat pripažino būtinybę stiprinti romų tabore atliekamą vaikų teisių apsaugos ir jų teisių pažeidimų prevencinį darbą apjungiant bendras pastangas. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Sveikatos apsaugos departamente 2005 m. gruodžio 5 d. buvo sudaryta specialistų (Vaiko teisių apsaugos tarnybos seniūnijų inspektorių ir mobiliosios pagalbos poskyrio darbuotojų, Naujininkų seniūnijos inspektorės, Naujininkų seniūnijos policijos nuovados nepilnamečių inspektorės, Socialinės paramos centro vyresniojo socialinio darbo Naujininkų bendruomenėje organizatoriaus) darbo grupė, kuri buvo įpareigota bendrauti su romų šeimomis ir vaikais, konsultuoti romus vaikų teisių įgyvendinimo ir jų interesų gynimo klausimais, dirbti prevencinį darbą socialinės rizikos šeimose. Darbo grupė iki šiol kiekvieno mėnesio pirmą ketvirtadienį nuo 14 iki 16 val. dirba romų visuomenės centro patalpose, savo veiksmus derindama su Romų visuomenės centro direktore S. Novopolskaja bei centro socialiniais darbuotojais.

Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas nuo 2005 m. gruodžio 2 d. nuolatos dirba prevencinį bei intervencinį darbą romų bendruomenėje ir teikia vaiko teisių apsaugos kontrolierei informaciją.

Siekiant užkardyti nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus, psichotropinių medžiagų vartojimą ir platinimą bei išsiaiškinti neblaivius ir apsvaigusius nuo psichotropinių medžiagų vairuotojus, Vilniaus miesto Vyriausiasis policijos komisariatas per 2007 metų I-ąjį pusmetį organizavo 13 policijos priemonių. Minėtų priemonių Romų bendruomenėje ir jos prieigose vykdymo metu buvo sulaikyti 210 asmenys, įtarti narkotinių medžiagų vartojimu. Priemonių metu pažeidimų, susijusių su neteisėtu narkotinių medžiagų gaminimu, prekyba, policijos pareigūnai nenustatė.

### **Šeima**

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse numatyta, jog vaikai iki pilnametystės ar emancipacijos yra tėvų prižiūrimi, tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę, sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 181 straipsnyje nustatyta, jog tėvų valdžios



nepanaudojimas arba panaudojimas priešingai vaiko interesams užtraukia išpėjimą tėvams, o tokia pat veika, padaryta tėvų, baustų administracine nuobauda už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams, užtraukia baudą tėvams iki 400 Lt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, pirmieji vaiko įgūdžiai, elgsena ir supratimas formuojami šeimoje. Vaikas, augdamas šeimoje, stebi tėvų įpročius, papročius šeimoje, dažnai, ypač paauglystės amžiuje vaikai stengiasi elgtis taip, kaip elgiamasi jo artimiausioje aplinkoje. Todėl pirmiausia, kalbant apie vaiko žalingus įpročius, t.y. rūkymą, alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimą, dėmesys turi būti nukreipiamas į aplinką, kurioje vaikas leidžia daugiausiai laiko, t.y. į šeimą. Svarbu, jog vaikas šeimoje būtų ugdomas elgtis saugiai ir savarankiškai, galvotų apie poelgių pasekmes, sugebėtų savarankiškai vertinti rūkymo, alkoholio ir narkotinių medžiagų žalą savo bei aplinkinių sveikatai.

### **Švietimo įstaigos**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieri informaciją apie mokyklose vykdomas prevencines programas, bendradarbiavimą su kitomis institucijomis pateikė 59 savivaldybių Švietimo skyriai. Apibendrinant pateiktą informaciją nustatyta, kad visose miestų ir rajonų mokyklose sudarytos prevencinės darbo grupės, kurių paskirtis - spręsti prevencinio darbo klausimus mokyklose vykdant teisės pažeidimų, alkoholio, tabako, ŽIV/AIDS prevencijos klausimus bei organizuojant pagalbos mokiniui, mokytojui ir tėvams teikimą.

Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieri pateiktos informacijos matyti, kad mokyklose vidutiniškai vykdoma po 12 įvairių prevencinių programų, tačiau dauguma jų yra trumpalaikės, joms pasibaigus nutrūksta veikla, kurioje dalyvavo patys nepilnamečiai, jų šeimos nariai, todėl tikėtina, jog gali mažėti nepilnamečių (ypač sunkaus elgesio) suinteresuotumas dalyvauti prevencinėje veikloje. 15 savivaldybių Švietimo skyrių nurodė, jog per 2006 metus mokyklų administracijos į nepilnamečių tėvus dėl pastebėtų rūkymo, alkoholio ar kitų narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimo kreipėsi 1410 kartų. 16 Švietimo skyrių nurodė, jog į savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnybą buvo kreiptasi 276 kartus, o į policijos įstaigas – 391 kartą. Kiti 15 Švietimo skyrių nurodė, jog tėvus, Vaiko teisių apsaugos tarnybą bei policijos pareigūnus informuoja pagal poreikį. 8 Švietimo skyriai nurodė, jog mokinių tėvai informuojami tėvų susirinkimų metu, 3 – išpėja mokinius, o tik pasikartojus atvejams, informuoja tėvus, 8 – neregistruoja jokios statistikos ir tokie atvejai nėra fiksuojami, 2 – informuoja tėvus bei kviečia juos į prevencinių komisijų posėdžius, 1 – mokyklose vykdomi tyrimai ir tėvai supažindinami su jų rezultatais, 1 – klasių auklėtojai informuoja tėvus lankydamiesi mokinio šeimoje.

Iš Švietimo skyrių pateiktos informacijos, matyti, kad kai kurių mokyklų administracijos nerenka ar neturi informacijos apie rūkančius, alkoholį bei narkotines ar psichotropines medžiagas vartojančius mokinius, nėra teikiama informacija jų tėvams, nebendradarbiaujama su vaiko teisių apsaugos tarnybomis, policija bei kitomis įstaigomis. Neabejotina, kad mokyklos, kuriose vaikai leidžia didžiąją dalį savo laiko, pastebi rūkymo ar alkoholio vartojimo faktus, tačiau manytina, jog kai kurios ugdymo įstaigos sąmoningai slepia šiuos neigiamus reiškinius ir taip siekia apsaugoti savo įstaigos reputaciją.

### **Vaiko teisių apsaugos tarnybos**

Iš Vaiko teisių apsaugos tarnybų pateiktos informacijos matyti, kad iš 59 tarnybų su mokyklomis bendradarbiauja - 42, su seniūnijomis (bei jų socialiniais darbuotojais) – 20, su policijos komisariatais – 43, su prekybininkais (parduotuvių savininkais) – 2, bendraujančios su vaiku ir jo šeima – 19, su bendruomene – 4, su nevyriausybinėmis organizacijomis – 5, dalyvauja bendrai su policijos komisariatais organizuojamuose reiduose – 12, su asmens sveikatos priežiūros įstaigomis bei pedagoginę psichologinę pagalbą teikiančiomis įstaigomis – 23, su vaikų globos namais – 6, su Švietimo skyriais – 4 tarnybos.

Dažniausiai Vaiko teisių apsaugos tarnybos informaciją apie žalingus įpročius turinčius nepilnamečius gauna iš policijos įstaigų. Iš pateiktos informacijos matyti, kad rajonuose nėra glaudaus bendradarbiavimo tarp Vaiko teisių apsaugos tarnybų bei seniūnijų darbuotojų, kuriems situacijos šeimose yra geriausiai žinomos. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, mokyklų



pedagogams, seniūnijų socialiniams darbuotojams, bendruomenės nariams pastebėjus ankstyvas vaikų žalingų įpročių apraiškas, bendradarbiaujant su Vaiko teisių apsaugos tarnybomis, kurios galėtų nukreipti tokių nepilnamečių šeimas reikiama linkme, suteiktų joms informacinę pagalbą, arba pranešus tarnyboms apie šeimas, kurios vengia pripažinti ar pačios stokoja tinkamų žinių apie žalingus nepilnamečių įpročius, būtų žymiai lengviau spręsti ankstyvosios prevencijos dėl nepilnamečių žalingų įpročių klausimus. Be to, būtina skatinti ir glaudesnę švietimo įstaigų ir policijos bendradarbiavimą, užtikrinti, kad švietimo įstaigų vadovams nebūtų svarbiausia įstaigų reputacija, o policijos pareigūnai būtų informuojami apie žinomus narkotikų platinimo, tabako, alkoholio ir psichiką veikiančių medžiagų vartojimo atvejus mokyklose ir šalia esančiose teritorijose.

### **Vaikų globos namai**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui informaciją apie rūkančius, alkoholį bei kitas psichiką veikiančias medžiagas vartojančius nepilnamečius pateikė 78 globos įstaigos, kurių steigėjai yra apskritys, savivaldybės, nevyriausybinės organizacijos.

Apibendrinant pateiktus duomenis matyti, kad didžiausia problema vaikų globos namuose yra rūkymas. Rūko nuo 1 proc. iki 36 proc. visų ugdytinių. Dar blogesnė situacija specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose: Gruzdžių specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose – 100 proc., Vėliučionių - 97 proc., Vilniaus– 89,2 proc., o Čiobiškio– didesnė dalis ugdytinių. Pažymėtina, jog minėtuose Gruzdžių, Vėliučionių ir Vilniaus specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose alkoholį vartoja 100 proc. nepilnamečių globotinių. Beje, tuose pačiuose specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose nepilnamečiai yra uostę klijų, rūkę žolę bei vartoję anfetaminą.

Pagal vaikų globos namų pateiktus duomenis, dauguma vaikų į globos įstaigas patenka jau rūkantys bei vartojantys alkoholį. Iš pateiktos informacijos matyti, kad dauguma tėvų toleruoja nepilnamečių savo vaikų rūkymą, alkoholio vartojimą. Kai kurių vaikų globos namų administracija nurodė, jog jų globos namuose augantys ugdytiniai šeimoje pradėjo rūkyti nuo 4-5 metų, todėl jokios prevencinės priemonės atpratinti juos nuo alkoholio vartojimo nėra efektyvios. Be to, dauguma globos įstaigose augančių vaikų polinkis rūkyti atsinaujina bei sustiprėja po to, kai vaikai grįžta iš vasaros poilsio stovyklų (kuriose jie mažiau kontroliuojami), iš gydymo įstaigų ar sanatorijų (ten vaikus vaišina vyresni draugai), pasisvečiavę pas tėvus bei giminaičius savaitgaliais ar švenčių metu. Būna atvejų, kai vaikai po savaitgalio, grįždami į vaikų globos namus, su savimi atsiveža tabako gaminių, alkoholio. Būtina griežtinti teisės aktus, reglamentuojančius tėvų atsakomybę už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams, ypač atsižvelgiant į tokius atvejus, kai tėvai girtauja su nepilnamečiais vaikais, teikia/perka jiems tabako bei alkoholio gaminius.

### **Priklausomybės ligų centrai**

#### *Vilniaus priklausomybės ligų centras*

Centre nepilnamečiai, įtariamai narkotinių medžiagų vartojimu, lydimi tėvų ar globėjų, nemokamai testuojami greito narkotinių medžiagų nustatymo testais. Nustačius narkotikų vartojimą, teikiamos rekomendacijos dėl galimų tolimesnių veiksmų ir gydymo; gydytojo ir psichologo konsultacijos paaugliams ir jų tėvams; ambulatorinis gydymas; informaciniai užsiėmimai vartojančių psichiką veikiančias medžiagas artimiesiems; stacionarinis abstinencijos gydymas.

Per 2006 metus centro stacionare gydyta 19 nepilnamečių, iš jų – 18 nepilnamečių dėl priklausomybės nuo narkotinių medžiagų (14 - dėl opioidų, 2 - dėl anfetamino, 1 - dėl kanabinoidų, 1 - dėl kelių narkotinių medžiagų). Priklausomybės ligų centro reabilitacijos skyriuje gydytas 1 paauglys dėl opioidų vartojimo.

Centro ambulatoriniame skyriuje per 2006 metus į priežiūros įskaitą įtraukta 14 nepilnamečių (15-18 metų amžiaus), iš jų – 12 berniukų ir 2 mergaitės.

Centro Ankstyvosios diagnostikos ir reabilitacijos Dienos centre konsultuoti ir gydyti 11 nepilnamečiai (15-18 metų amžiaus).



### *Kauno apskrities priklausomybės ligų centras*

Į šį centrą nepilnamečiai patenka turėdami nukreipimą iš psichikos sveikatos centro, lydimi tėvų arba globėjų. Neturintys nukreipimo nepilnamečiai taip pat priimami lydint tėvams ar atsakingiems už paauglį atstovams. Atvykstantys privalo su savimi turėti asmens dokumentus (pacientai, tėvai), reikalingi sutikimai, kad asmuo būtų gydomas.

Į centrą per 2006 metus dėl priklausomybės alkoholiui ar priklausomybės psichoaktyvioms medžiagoms kreipėsi 22 nepilnamečiai asmenys. Pažymėtina, jog Kauno centre nuo 2006 metų liepos 1 d. pradėjo veikti Vaikų poskyris.

### *Klaipėdos priklausomybės ligų centras*

Per 2006 metus centre buvo gydomi 4 nepilnamečiai (2 iš jų atvyko tėvų iniciatyva dėl priklausomybės psichoaktyvioms medžiagoms; 1 - su siuntimu dėl priklausomybės nuo alkoholio).

Centro ambulatoriniame skyriuje konsultuoti 15 nepilnamečiai, atvykę savo iniciatyva arba lydimi tėvų, 36 nepilnamečiams atliktos medicininės apžiūros apsvaigimui nustatyti.

### *Šiaulių apskrities priklausomybės ligų centras*

Centre gydomi ir konsultuojami dėl priklausomybės alkoholiui ir psichoaktyvioms medžiagoms suaugę asmenys. Centre nėra vaikų gydytojų psichiatrų.

Nepilnamečiai į centrą gali ateiti patys šeimos gydytojų siuntimu. Į centrą gali kreiptis tėvai su prašymu pakonsultuoti nepilnamečių dėl priklausomybės alkoholiui ir psichoaktyvioms medžiagoms.

Per 2006 metus centre nepilnamečių asmenų, priklausomų nuo alkoholio ir psichoaktyvių medžiagų, gydyta ar konsultuota nebuvo.

### *Panevėžio apskrities priklausomybės ligų centras*

Centro vyriausiosios gydytojos teigimu, centras neturi licenzijos gydyti ir konsultuoti nepilnamečius asmenis, todėl 2006 metais nepilnamečiai asmenys nebuvo gydomi ir konsultuojami.

Per 2005 - 2006 metus Panevėžio apskrities priklausomybės ligų centre 58 nepilnamečiai buvo testuojami dėl narkotinių medžiagų vartojimo ir buvo atliekamos alkoholio nustatymo ekspertizės.

Pastebėtina, jog Lietuvoje iki šiol nėra specializuotos įstaigos, kur būtų sudarytos visos sąlygos gydyti vaikus, turinčius atitinkamą priklausomybę, todėl būtina sukurti specialią vaikų, piktnaudžiaujančių psichiką veikiančiomis medžiagomis, ilgalaikės rehabilitacijos ir socialinės integracijos sistemą (kur vaikas gautų reikiamas medicininės, socialinės bei psichologinės rehabilitacijos paslaugas). Šiuo metu, turimais duomenimis, šalyje yra labai nedaug stacionarių narkomanų rehabilitacijos bendruomenių, galinčių suteikti pagalbą vaikui. Vaikams ypač trūksta ilgalaikės psichologinės socialinės rehabilitacijos paslaugų. Dideliu trukdžiu tokioms įstaigoms kurtis tapo stiprus visuomenės pasipriešinimas, smerkiamas požiūris į tokio tipo rehabilitacines įstaigas.

Apibendrinus Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje surinktą informaciją ir atlikus jos analizę, padarytos šios **išvados**:

1. Nepilnamečių tabako, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas išlieka didelė problema.

2. Nėra reglamentuotas duomenų apie nepilnamečius, turinčius priklausomybę tabakui, alkoholiui, narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms, kaupimas, esama statistika neatitinka realios situacijos.

3. Nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas bei veiksmų koordinavimas sprendžiant nepilnamečių priklausomybės tabakui, alkoholiui ar kitoms narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms klausimus, trūksta kompetentingų specialistų (vaikų psichiatrų, psichologų, socialinių darbuotojų), galinčių suteikti savalaikę kvalifikuotą pagalbą įvairias psichiką veikiančias medžiagas vartojantiems asmenims bei jų šeimoms.

4. Lietuvoje trūksta įstaigų, galinčių teikti ilgalaikę medicininę pagalbą priklausomybę tabakui, alkoholiui, narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms turintiems nepilnamečiams; priklausomybės ligų centruose trūksta vaikų gydytojų psichiatrų.



5. Didėja skaičius nusikalstamų veikų, kurias padarė neblaivūs nepilnamečiai, ir atveju, kuomet nusikalstamos veikos padarymo metu nukentėjo neblaivūs nepilnamečiai.

6. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pardavimo nepilnamečiams kontrolė praktiškai nevyksta.

7. Prevencinis darbas su socialinės rizikos šeimomis savivaldybėse vykdomas neefektyviai ir nepakankamai.

8. Nepilnamečių rūkymas ir alkoholio vartojimas yra didžiulė problema specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose.

#### ***Pasiūlymai:***

1. Aiškiai reglamentuoti informacijos apie vaikus, turinčius polinkį tabakui, alkoholiui, narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms, teikimo bei kaupimo tvarką. Užtikrinti, kad kompetentingos institucijos, kurių veikla susijusi su vaikais ir jų teisių apsauga (švietimo, ugdymo, sveikatos įstaigos, policija ir kt.), tinkamai vykdytų šios tvarkos nuostatas ir būtų kaupiami bei sisteminami išsamūs ir objektyvūs duomenys.

2. Siūlyti:

#### ***2.1. Narkotikų kontrolės departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Teisingumo ministerijai:***

2.1.1. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius tėvų (globėjų, rūpintojų) atsakomybę už tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams, pateikti siūlymus tokių teisės aktų tobulinimui.

2.1.2. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius pačių nepilnamečių atsakomybę už tabako, alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų įsigyjimą ir vartojimą, pateikti siūlymus teisės aktų tobulinimui.

2.1.3. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą tarp nepilnamečių, pateikti siūlymus jų tobulinimui.

2.1.4. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius juridinių asmenų atsakomybę už tabako ir alkoholio gaminių pardavimą nepilnamečiams.

2.1.5. Atnaujinti diskusijas dėl narkotikų reklamos sąvokos apibrėžimo, priverstinio nepilnamečių gydymo nuo priklausomybės tabakui, alkoholiui ir narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms.

#### ***2.2. Narkotikų kontrolės departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Švietimo ir mokslo ministerijai:***

2.2.1. Parengti ir išplatinti metodines priemones specialistams bei tėvams, kuriomis vadovaujantis jie galėtų identifikuoti nepilnamečių vaikų žalingus įpročius.

2.2.3. Skatinti ir remti programas, su kuriomis švietimo įstaigų, vaikų globos namų darbuotojai, tėvai ir kiti įstatyminiai vaiko atstovai būtų praktiškai supažindinami su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis bei būtų mokomi identifikuoti tokias medžiagas vartojančius vaikus.

#### ***2.3. Narkotikų kontrolės departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Sveikatos apsaugos ministerijai:***

2.3.1. Atkreipiant dėmesį į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriui priklausomybės ligų centrų pateiktą informaciją apie nepilnamečiams, turintiems priklausomybę tabakui, alkoholiui, narkotinėms ar psichotropinėms medžiagoms, teikiamas paslaugas, siūlyti įvertinti šių paslaugų prieinamumą ir kokybę.

#### ***2.4. Švietimo ir mokslo ministerijai:***

2.4.1. Tobulinti teisinę bazę siekiant didinti švietimo įstaigų administracijos bei pedagogų atsakomybę atskleidžiant narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą tarp nepilnamečių, nuolat vertinti jų kvalifikacijos ir kompetencijos lygį.

2.4.2. Skatinti nuolatinį švietimo įstaigų, tėvų, policijos, medicininių įstaigų bei vaiko teisių apsaugos tarnybų bendradarbiavimą siekiant laiku suteikti reikiamą pagalbą vaikams.





2.4.3. Vykdamas Vaikų vasaros poilsio, Nusikalstamumo prevencijos ir Socializacijos programas skirti tinkamą dėmesį tabako, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencijai.

2.5. Vidaus reikalų ministerijai ir Policijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos:

2.5.1. Intensyvinti darbą užkertant kelią tabako, alkoholio ir narkotinėmis bei psichotropinėmis medžiagomis patekti tarp nepilnamečių.

2.5.2. Imtis priemonių, jog būtų išvengta tabako, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo vaikų globos įstaigų, švietimo įstaigų bei kitų viešų vietų prieigose.

2.6. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui, Žmogaus teisių komitetui, Sveikatos reikalų komitetui ir Šeimos ir vaiko reikalų komisijai atkreipti dėmesį į tai, kad:

2.6.1. Būtina svarstyti klausimą dėl draudimo tam tikru paros metu nepilnamečiams vieniems būti viešosiose vietose įtvirtinimo.

2.6.2. Būtina griežtinti Baudžiamojo kodekso ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatas, reglamentuojančias tėvų, globėjų, rūpintojų ir kitų asmenų, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo rūpintis vaiku, atsakomybę už netinkamą pareigų vykdymą vaiko atžvilgiu ar kitokią vaiko teisių pažeidimą.

2.6.3. Būtina svarstyti teisės aktų, reglamentuojančių pačių nepilnamečių atsakomybę už tabako, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą, platinimą bei lenkimą vartoti, efektyvumą ir numatytos atsakomybės adekvatumą.

2.6.4. Būtina griežtinti Alkoholio kontrolės įstatymo bei kitų teisės aktų, reglamentuojančių reklamą, nuostatas.

2.6.5. Būtina nedelsiant priimti Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, kurios įtvirtintų nuostatą, draudžiančią asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, viešojo maitinimo įmonėse vartoti alkoholį.

2.7. Vaikų globos namų, specialiuju vaikų globos namų steigėjams:

2.7.1. Įvertinti globos įstaigų vadovų ir personalo kompetenciją nustatant nepilnamečių tabako, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo faktus.

2.7.2. Bendradarbiaujant su policija nustatyti tvarką, pagal kurią būtų galima kontroliuoti tabako, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų patekimo į globos įstaigos teritoriją.

**Pokyčiai sprendžiant nepilnamečių rūkymo, alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo problemas**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pateikė šio apibendrinimo išvadas ir siūlymus Narkotikų kontrolės departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Teisingumo, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijoms, Policijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, gavusi kompetentingų įstaigų pateiktas nuomones ir pasiūlymus, toliau šiuos pasiūlymus svarsto Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2007 m. spalio 1 d. įsakymu Nr. V-21 „Dėl darbo grupės narkotikų problemos klausimams spręsti sudarymo“ sudarytos darbo grupės posėdžiuose.

Apibendrinus vaiko teisių apsaugos kontrolieri aukščiau nurodytų institucijų ir įstaigų pateiktas nuomones ir pasiūlymu, pastebėta, jog, daugumos jų nuomone, šiuo metu nėra būtinybės tobulinti bei keisti teisinio reglamentavimo, numatančio asmenų (tiek juridinių, tiek tėvų bei kitų vaiko įstatyminių atstovų, tiek ir pačių nepilnamečių) atsakomybę, mat praktikoje kylančios problemos turi būti sprendžiamos tobulinant atitinkamų institucijų, vykdančių šių teisės aktų laikymosi priežiūrą, veiklą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje toliau vyksta minėtos darbo grupės posėdžiai, kuriuose sprendžiama, kokiais būdais galima būtų užtikrinti efektyvesnį teisės aktų įgyvendinimą, kad būtų užkirstas kelias narkotinių ir psichiką veikiančių medžiagų prieinamumui nepilnamečiams, kaip laiku suteikti jiems reikiamą pagalbą ir kt.



#### **V.4. Dėl vaikų sergamumo tuberkulioze**

Atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvadas ir rekomendacijas dėl antrosios periodinės Lietuvos Respublikos ataskaitos apie Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje, kuriose pažymėta būtinybė užtikrinti ir tinkamai įgyvendinti Valstybinę tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės 2003-2006 metų programą, Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenis bei rekomendacijas dėl sergamumo tuberkulioze Lietuvoje ir kovos su šia liga būtinumu bei įgyvendinant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2005 metų veiklos ataskaitoje pateiktus siūlymus, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktas apibendrinimas apie vaikų sergamumą tuberkulioze šalyje.

Atliekant šį apibendrinimą buvo išsiųsti vaiko teisių apsaugos kontrolierės paklausimai: Sveikatos apsaugos ministerijai, Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centrai, VšĮ Respublikinei tuberkuliozės ir infekcinių ligų universitetinei ligoninei, visų miestų (rajonų) savivaldybių administracijoms (informacijos nepateikė Druskininkų savivaldybės administracija), Lietuvos vaikų pulmonologų draugijai (informacijos nepateikė).

Atsižvelgiant į Respublikinės tuberkuliozės ir infekcinių ligų ligoninės Tuberkuliozės registro statistinius duomenis, išanalizavus sergamumo tuberkulioze 2000-2006 metų laikotarpio epidemiologinius rodiklius pastebėta, jog bendra sergamumo tuberkulioze situacija šalyje nėra stabili (sergamumo rodikliai nuolat svyruoja, t. y. sergančiųjų tuberkulioze vienais metais mažėja, kitais – daugėja). Suaugusių asmenų sergamumas atvira bei vaistams atsparia tuberkulioze didėja. Kadangi suaugusieji, sergantys atvira ir atsparia plaučių tuberkulioze, yra pagrindiniai šios ligos nešiotojai ir platiniojai, todėl jų sergamumo tuberkulioze epidemiologinė situacija turi tiesioginę įtaką vaikams sergant šia pavojinga liga.

Išanalizavus vaikų sergamumo tuberkulioze minėto laikotarpio epidemiologinius rodiklius, pastebėtina, jog vaikų sergamumas tuberkulioze turi tendenciją didėti, ypač didėjo pastarųjų dviejų metų vaikų sergamumo rodikliai, 2005 metais vaikų sergamumas pasiekė 2000 metų lygį (sirgo 123 vaikai), o 2006 metais, lyginant su 2005 metais, sirgo jau 15 vaikų daugiau (138 vaikai, iš jų 15 sirgo atvira tuberkulioze (7 – atvira plaučių tuberkulioze) bei 5 – vaistams atsparia tuberkuliozės forma). Lyginant vaikų sergamumo tuberkulioze rodiklį su bendru sergančiųjų šia liga rodikliu per 2000-2006 metų laikotarpį, matyti, jog tuberkulioze sergančių vaikų santykis kone kasmet didėja. Ypač didelį susirūpinimą kelia didėjantis vaikų sergamumas atvira ir atsparia tuberkulioze bei jaunėjantis sergančiųjų tuberkulioze vaikų amžius.

Manytina, jog pagrindinė nepalankios sergamumo tuberkulioze epidemiologinės situacijos priežastis – aktyvios tuberkuliozės profilaktikos stoka (ypač socialinės rizikos šeimose). Taip pat tuberkuliozės rodiklių svyravimą (mažėjimą, didėjimą) sąlygoja neišvystyta socialinių paslaugų infrastruktūra socialinės rizikos suaugusiems asmenims, sergantiems atvira ir atsparia plaučių tuberkulioze (nėra dienos centrų, savarankiško gyvenimo, nakvynės namų, asmenims, neturintiems gyvenamosios vietos, ir pan.). Taip pat nepakankamai skiriama dėmesio būtinajam hospitalizavimui ir (ar) izoliavimui asmenų, piktybiškai vengiančių gydytis nuo tuberkuliozės, ir kompleksinės pagalbos tokiems asmenims nebuvimas bei nepakankama pagalba šeimoms, kuriose šeimos narys serga tuberkulioze.

Pažymėtina, jog daugumos miestų (rajonų) savivaldybių gydytojų, visuomenės sveikatos centrų specialistų bei asmens sveikatos priežiūros įstaigų gydytojų fiziatrų (pulmonologų), pateikusių informaciją vaiko teisių apsaugos kontrolieriui, teigimu, neišsprendus minėtų problemų, vaikų sergamumas tuberkulioze turės tendenciją didėti.

Siekiant vaikų sergamumo epidemiologinės situacijos teigiamų pokyčių bei užtikrinant Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintą vaiko teisę augti sveikam, vaiko teisių apsaugos kontrolierė **siūlė**:



1. Užtikrinti Valstybinės tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės programos vykdymo tęstinumą, įgyvendinti aktyvios profilaktikos, ankstyvosios diagnostikos ir kokybiško tiesiogiai kontroliuojamo gydymo priemones.

2. Nedelsiant spręsti socialinės rizikos suaugusių asmenų būtinojo hospitalizavimo ir (ar) būtinojo izoliavimo klausimą.

3. Svarstyti Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo, o esant reikalui ir kitų teisės aktų papildymo ir pakeitimo klausimą, įtvirtinant teisę asmens sveikatos priežiūros specialistams teikti informaciją apie asmens, sergančio tuberkulioze bei kitomis pavojingomis užkrečiamosiomis ligomis, sveikatą kartu su sergančiuoju gyvenantiems asmenims be ligonio sutikimo.

4. Siekiant tinkamai įvykdyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 7 d. nutarimą Nr. 544 „Dėl darbų ir veiklos sričių, kuriose leidžiama dirbti darbuotojams, tik iš anksto patikrinusiems ir vėliau periodiškai besitikrinantiems, ar neserga užkrečiamomis ligomis, sąrašo ir šių darbuotojų sveikatos tikrinimosi tvarkos patvirtinimo“, spręsti klausimą dėl vieningos tuberkuliozės išaiškinimo metodikos profilaktinių tikrinimų metu parengimo.

5. Atsižvelgiant į tai, kad vaikai, gyvenantys socialinės rizikos šeimose, dažniausiai užsikrečia tuberkulioze nuo suaugusių šeimos narių, kurie dažnai nėra žinomi asmens sveikatos priežiūros įstaigoms, bendradarbiaujant su savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybomis, kasmet atlikti visų socialinės rizikos šeimų profilaktinius sveikatos patikrinimus.

6. Svarstyti klausimą dėl pavojingų užkrečiamųjų ligų (tuberkuliozės) valdymo švietimo, vaikų globos įstaigose (darbuotojų veiksmų reglamentavimo, koordinavimo) metodikos parengimo ar šiuo metu galiojančių teisės aktų papildymo ir pakeitimo.

7. Sugriežtinti sveikatos apsaugos ministro 2002 m. rugpjūčio 6 d. įsakymo Nr. 399 „Dėl tuberkulino mėginių atlikimo“ vykdymą (numatyti atsakomybę asmens sveikatos priežiūros įstaigoms už šio įsakymo nevykdymą).

8. Spręsti centralizuoto asmens sveikatos priežiūros įstaigų (ASPI) aprūpinimo tuberkulino klausimą, numatant finansavimą tuberkulino mėginiui atlikti iš Valstybinės tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės ir/ar Nacionalinės imunoprofilaktikos programų.

9. Įtraukti tuberkulino mėginių atlikimo apmokėjimą į skatinamąsias ambulatorines paslaugas bei numatyti apmokėjimą šeimos gydytojams už ankstyvą tuberkuliozės išaiškinimą ir sėkmingus išgydymo rezultatus.

10. Aprūpinti pirminės sveikatos priežiūros centrus tuberkuliozės profilaktikai, diagnostikai ir kontrolei reikalingomis priemonėmis bei užtikrinti nuolatinį medicinos darbuotojų tobulinimą tuberkuliozės kontrolės srityje.

11. Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) lėšas skirti ne tik pacientų gydymui, bet ir socialinių priemonių finansavimui (ypatingą dėmesį skiriant socialiai neapdraustų asmenų tuberkuliozės profilaktikai, jų gydymui ir socialinei paramai).

12. Atsižvelgiant į didėjančius atsparios tuberkuliozės gydymo kaštus, padidinti Tuberkuliozė II-4 vieno lovadienio kainą (specialistų teigimu, vieno atsparia tuberkulioze sergančio ligonio gydymas rezerviniais vaistais šiuo metu sudaro apie 1200-1400 Lt, o vieno lovadienio kaina - 145,7 Lt.).

13. Atsižvelgiant į gyventojų sergamumo tuberkulioze epidemiologinę situaciją, užtikrinti Valstybinės profilaktikos ir kontrolės programos įgyvendinimą savivaldybėse, programos priemonių finansavimui kasmet lėšas skirti iš valstybės ir savivaldybių biudžetų. Regionuose, kur sergamumo tuberkulioze rodikliai dideli (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Telšių apskrityse), spręsti specializuotų socialinių paslaugų įstaigų steigimo klausimą užtikrinant kompleksinės pagalbos (medicininės, socialinės, psichologinės) teikimą tuberkuliozę sergantiems asmenims ir jų šeimoms.

14. Nesant efektyvios ir veiksmingos ambulatorinės pagalbos tuberkulioze sergantiems vaikams pirminiame asmens sveikatos priežiūros lygmenyje (savivaldybių PSPC trūksta vaikų ftiziatrų, pulmonologų, šeimos gydytojai, gydytojai pediatrai nepakankamai dėmesio skiria vaikų



tuberkuliozės profilaktikai ir pan.) bei išvystytos socialinių paslaugų infrastruktūros tuberkulioze sergantiems asmenims ir jų šeimoms, nemažinti lovų skaičiaus vaikų tuberkuliozės stacionaruose.

15. Spręsti ambulatoriniam latentinės tuberkuliozės gydymui būtino vaistinio preparato Isoniazido trūkumo šalyje problemą.

16. Skatinti vaikų ftiziatrių, pulmonologų, gydytojų pediatrių, bendrosios praktikos gydytojų, bendruomenės slaugytojų glaudesnę bendradarbiavimą; įtraukti socialinius darbuotojus organizuojant pagalbą šeimoms, kuriose yra asmenų, sergančių tuberkulioze.

17. Organizuoti pacientų mokymus, plėtoti visuomenės informavimą apie tuberkuliozę bei priemones apsisaugant nuo šios ligos.

### **Pokyčiai sprendžiant vaikų sergamumo tuberkulioze problemas**

Sveikatos apsaugos ministras Rimvydas Turčinskas informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad ligonių, sergančių tuberkulioze, būtinas hospitalizavimas ir būtinas izoliavimas turi būti vykdomas, vadovaujantis Ligonių, asmenų, įtariamų, kad serga užkrečiamosiomis ligomis, turėjusių sąlytį ir sukėlėjų nešiotojų būtinojo hospitalizavimo ir (ar) būtinojo izoliavimo organizavimo tvarka, patvirtinta sveikatos apsaugos ministro 2002 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 258. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės pasiūlymas Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme įtvirtinti teisę asmens sveikatos priežiūros specialistams teikti informaciją apie asmens, sergančio tuberkulioze bei kitomis pavojingomis užkrečiamosiomis ligomis, sveikatą kartu su sergančiuoju gyvenantiems asmenims be ligonio sutikimo, svarstyti Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2006 m. birželio 7 d. sprendimu sudarytoje darbo grupėje pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui parengti.

Siekiant tinkamo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gegužės 7 d. nutarimo Nr. 544 vykdymo, numatoma papildyti sveikatos apsaugos ministro 2000 m. gegužės 31 d. įsakymą Nr. 301 ir parengti veiksmingą Asmenų, kuriems leidžiama dirbti tik iš anksto pasitikrinus ir vėliau periodiškai besitikrinantiems sveikatą dėl užkrečiamųjų ligų, sveikatos tikrinimo tvarką.

Sveikatos apsaugos ministro 2002 m. rugpjūčio 6 d. įsakymu Nr. 399 nustatyta, kad asmens sveikatos priežiūros įstaigose kiekvienais metais tuberkulino mėginiai turi būti atliekami 7 metų amžiaus ir rizikos grupių vaikams (bendraujantiems su sergančiais tuberkulioze šeimoje, kolektyve: iš socialiai problemišku šeimų, gyvenantiems vaikų globos namuose ir kt.). Kad užtikrintų tuberkulino mėginių atlikimą vaikams, priskirtiems rizikos grupėms, ankstyvąją tuberkuliozės diagnostiką ir sėkmingą gydymą, 2007 m. gegužės 2 d. Sveikatos apsaugos ministerija kreipėsi į Valstybinę ligonių kasą prie Sveikatos apsaugos ministerijos, siūlydama papildyti Skatinamųjų pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašą ir bazines kainas šiomis tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės priemonėmis:

- patikrinti tuberkulino mėginiu ne mažiau kaip 91 proc. vaikų, turėjusių kontaktų su sergančiais atvira plaučių tuberkulioze šeimoje, kolektyve ir kt.;
- įtarus plaučių tuberkuliozę, ligonį nukreipti į gydytojo pulmonologo konsultaciją diagnozei patvirtinti (skatinti patvirtinus plaučių tuberkuliozės diagnozę);
- sėkmingas tuberkulioze sergančio ligonio gydymas po pulmonologo konsultacijos.

Sveikatos apsaugos ministerijos Sveikatos ekonomikos skyrius kartu su atsparios tuberkuliozės diagnostikos ir gydymo paslaugas teikiančiais specialistais parengė ir patvirtino atsparios tuberkuliozės stacionarių asmens sveikatos priežiūros paslaugų naujas bazines kainas.

Sveikatos apsaugos ministerija pritarė siūlymui, kad, nesant išvystytos socialinių paslaugų infrastruktūros tuberkulioze sergantiems asmenims ir jų šeimoms, artimiausiu metu netikslinga mažinti lovų skaičių vaikų tuberkuliozės stacionaruose.

Dėl vaistinio preparato Isoniazidum Farmacijos departamentas prie Sveikatos apsaugos ministerijos pateikė informaciją, kad sveikatos apsaugos ministro 2006 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. V-1079 į 2005 metų Kompensuojamųjų vaistų bazinių kainų kainyną buvo įrašytas vaistas Isozid 100 mg. Tab.N 100. Šis vaistinis preparatas taip pat įrašytas ir į 2007 metų



Kompensuojamųjų vaistinių preparatų kainyną, patvirtintą sveikatos apsaugos ministro 2007 m. balandžio 24 d. įsakymu Nr. V-289, kuris įsigaliojo 2007 m. gegužės 27 d.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės sekretorius Rimantas Kairelis informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, jog sėkmingos kovos su tuberkulioze pagrindas – kasmetiniai tuberkulino mėginiai visiems vaikams iki 18 metų amžiaus, tai mokiniams būtų galima atlikti prieš kiekvieną mokslo metų pradžią, privalomai tikrinantis sveikatą ir gaunant Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytos formos pažymą apie vaiko sveikatos būklę. Tikslinga papildyti sveikatos apsaugos ministro ir švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymą Nr. V-1035/ISAK-2680 „Dėl sveikatos priežiūros mokykloje tvarkos aprašo patvirtinimo“, išplečiant visuomenės sveikatos priežiūros specialisto funkcijas, nes nėra aiškaus ir išsamaus šių specialistų veiksmų reglamentavimo ir koordinavimo. Esant susirgimo atvejui vaikų kolektyve, būtų tikslinga atlikti profilaktinius sveikatos patikrinimus centralizuotai, o lėšas skirti iš Valstybinės tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės, Nacionalinės imunoprofilaktikos ar kitų programų.

### **V.5. Dėl vaikų įtraukimo ir dalyvavimo nusikalstame kontrabandos versle**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į visuomenės informavimo priemonių pranešimus apie nepilnamečių vaikų įtraukimą ir jų dalyvavimą kontrabandos versle bei Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų veiksmus sulaikius nepilnamečius (smurtinių veiksmų naudojimą prieš vaikus), atliko tyrimą dėl vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimo, kai vaikai įtraukiami į kontrabandos verslą ar kai dalyvauja kontrabandos versle.

Tyrimo metu išanalizuota Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Pagėgių ir Lazdijų rinktinių, Lietuvos policijos generalinio komisaro, Šilutės, Tauragės, Jurbarko, Šakių, Vilkaviškio rajonų ir Pagėgių policijos komisariatų viršininkų bei Šilutės, Tauragės, Jurbarko, Šakių, Vilkaviškio rajonų ir Pagėgių savivaldybių pateikta informacija.

Lietuvos Respublikos Prezidento kvietimu, vaiko teisių apsaugos kontrolierė 2007 m. gruodžio 5 d. dalyvavo susitikimuose kovos su kontrabanda klausimais, su atsakingų institucijų atstovais Tauragės rajono ir Pagėgių savivaldybėse.

Iš tyrimo medžiagos žinoma, kad nepilnamečių įtraukimo į kontrabandos verslą problema ryškiausia prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi ir ypač jos atkarpoje, einančioje Nemuno upe ir saugomoje VSAT Pagėgių rinktinės. Daugumos nepilnamečių, šioje rinktinėje sulaikytų už įvairius teisės pažeidimus, nuolatinė gyvenamoji vieta yra Pagėgių ir Tauragės rajono savivaldybės, o jų padaromų teisės pažeidimų, vienaip ar kitaip susijusių su kontrabandos verslu, vietos daugiau koncentruojasi ties valstybės siena, besiribojančia su Pagėgių, Jurbarko ir Šilutės rajonų savivaldybių teritorijomis. Nepilnamečiai vaikai kontrabandos versle atlieka labai svarbų sargų (žvalgų), informacijos rinkėjų ir jos perdavėjų darbą, veža kontrabandinius krovinius į sandėliavimo vietas ir atlieka krovikų darbą.

Kontrabandos organizavimu užsiimantys asmenys nepilnamečius samdo siekdami išvengti teisinės atsakomybės. Nusikalstamos grupuotės, vykdančios cigarečių kontrabandą, vaikus kaip stebėtojus renkasi nuo 12 iki 18 metų amžiaus. Nepilnamečiai labai greitai susigundo kontrabandos verslo organizatorių mokamais pinigais. Už atlygį nepilnamečiai pasiduoda nusikalstamų grupuočių įtakai ir vykdo jų nurodytas užduotis. Dauguma sulaikytų pasienio ruože nepilnamečių yra iš sunkiai besiverčiančių, vidutinės pajamas gaunančių ar asocialių šeimų. Nepilnamečiai nusikalstamoje veikoje dalyvauja dėl atlygio, jie nesupranta savo kaltės ir didžiuojasi tuo, ką daro. Pasiturinčiai gyvenantys kontrabandos organizatoriai tampa jiems sektinu pavyzdžiu.

Lietuvos Respublikos įstatymai už kontrabandą numato baudžiamąją ir administracinę atsakomybę. Įstatymais taip pat nustatyti konkretūs šių atsakomybių atribojimo kriterijai. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą kontrabanda, taip pat muitinės apgaulė ir neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis pagal pasikėsavimo objektą priskirtas prie



nusikaltimų ir baudžiamųjų nusizengimų ekonomikai ir verslo tvarkai (Baudžiamojo kodekso XXXI skyrius). Administracinė atsakomybė už kontrabandą įtvirtinta Administracinių teisės pažeidimų kodekso XIV skirsnyje, reglamentuojančiame administracinius teisės pažeidimus, kuriais kėsiamasi į nustatytą valdymo tvarką. Atsižvelgiant į surinktą medžiagą yra aktualūs Baudžiamojo kodekso 199 ir 199(2) straipsniai ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) ir 205 straipsniai, taip pat Baudžiamojo kodekso 159 straipsnyje reglamentuota nusikalstama veika – vaiko įtraukimas į nusikalstamą veiką.

### ***Išvados***

Vaikų įtraukimo ir dalyvavimo kontrabandos versle problema iš esmės nebuvo sprendžiama iki 2007 metų. Tik nurodytais metais pradėta iš esmės spręsti vaikų dalyvavimo kontrabandos versle problemą, organizuoti konstruktyvias atsakingų institucijų diskusijas bendradarbiauti, sprendžiant nepilnamečių vaikų įtraukimo ir dalyvavimo kontrabandos versle problemą, ieškoti galimų jos sprendimo būdų. Nepakankamas kompetentingų institucijų bendradarbiavimas, bendrų ir koordinuotų veiksmų stoka - viena iš didžiausių spragų ir pagrindinių veiksnių, sudarančių prielaidas šio reiškinio plitimui bei įsigalėjimui.

Respublikinė ir regioninė spauda rašė apie sulaikytus nepilnamečius, apie nepilnamečių įtraukimą į kontrabandos verslą, tačiau vaikų dalyvavimo kontrabandos versle problemos aptarimas spaudoje nėra pakankamai efektyvus sprendimo būdas ir ne visuomet pasiekia tikslą – stiprinti visuomenėje nepakantumo nusikalstamumui, susijusiam su valstybės siena, atmosferą. Žiniasklaidos atstovų pateikiama informacija apie vaikų dalyvavimo kontrabandos versle problemą gali sukelti neigiamą visuomenės požiūrį į Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnus, kitų kompetentingų institucijų atstovus dėl pasirinktų problemos sprendimo būdų ir pan.

Vaikų dalyvavimo kontrabandos versle problema gali būti efektyviai sprendžiama tik užtikrinus visų kompetentingų institucijų glaudų ir geranorišką bendradarbiavimą. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas Valstybės sienos apsaugos tarnybos, policijos, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų ir švietimo skyrių, socialinių darbuotojų bei mokyklų bendradarbiavimui. Taip pat Valstybės sienos apsaugos tarnybos, policijos pareigūnai, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų ir švietimo skyrių, mokyklų atstovai, socialiniai darbuotojai seniūnijose įstatymų nustatyta tvarka bei užtikrindami atitinkamų duomenų apsaugą turi keistis jų turima informacija, ją kaupti ir analizuoti, kad būtų priimti efektyvūs sprendimai, tobulinamas tarpusavio bendradarbiavimas ir priimami sprendimai, vykdomi veiksmai, taip pat būtina teikti pasiūlymus dėl galiojančių teisės aktų pakeitimų, naujų teisės aktų priėmimo ar kitų problemos sprendimo būdų.

Atsižvelgiant į teisės normose įtvirtintus reikalavimus dėl sulaikytų nepilnamečių laikymo, apklausos ir kt. sąlygų, turi būti sprendžiamas reikalingų (papildomų) lėšų skyrimo ir žmogiškųjų resursų didinimo klausimas.

Valstybės sienos apsaugos tarnyba atlieka ikiteisminio tyrimo funkcijas bei aiškinasi administracinių teisės pažeidimų aplinkybes ir nagrinėja administracines bylas, todėl šios tarnybos pareigūnai itin didelį dėmesį turi skirti nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų išaiškinimui, tinkamam įrodymų surinkimui, asmenų, įtraukiančių vaikus į nusikalstamą veiką, išaiškinimui.

Atsižvelgiant į tyrime aptartų teisės pažeidimų pavojingumą ir pasekmes, itin žalingas nepilnamečiams vaikams, bei tą aplinkybę, kad faktiškai nėra pasiekiami administracinės nuobaudos ar bausmės skyrimo tikslai (sulaikyti asmenį nuo teisės pažeidimų darymo; siekti, kad asmuo laikytųsi įstatymų ir kt.), taip pat atsižvelgus į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. gruodžio 29 d. apžvalgos duomenis, būtina atlikti išsamią minėtų Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) ir 210 straipsnių bei Baudžiamojo kodekso 199 ir 199(2) straipsnių bei atsakomybės taikymo analizę ir svarstyti klausimą dėl nustatytos administracinės ir baudžiamosios atsakomybės efektyvumo, administracinių nuobaudų ir bausmių rūšių pakeitimo ar papildymo. Problemą efektyviai padėtų spręsti draudimas vaikams būti viešosiose vietose be suaugusiųjų tamsiu paros metu, įtvirtintas įstatyminiu lygiu.



Kontrabandinių, akcizais apmokestinamų prekių gabenimui naudojami automobiliai, kuriuos vairuoti patikima nepilnamečiams, jie yra registruoti nepilnamečio vardu arba neregistruoti ar (ir) techniškai netvarkingi. Neturintys teisės vairuoti nepilnamečiai važinėja po gyvenvietes ir pan. Todėl būtina itin sustiprinti saugaus eismo priežiūrą. Registruojant transporto priemones, ypač nepilnamečių vardu, būtina užtikrinti tinkamą teisės aktų reikalavimų vykdymą. Svarstyta galimybė išplatinti informaciją apie galimą kelių transporto priemonės, kuria pasinaudota nusikalstamai veikai daryti, konfiskavimą, transporto priemonių registravimo vietoje, ypatingai į tai atkreipiant nepilnamečių ir jų tėvų (globėjų, rūpintojų) dėmesį.

Ypač aktualu informuoti tėvus (globėjus, rūpintojus) apie vaikų dalyvavimo kontrabandos versle pasekmes plačiąja prasme, t.y. pranešti ne tik apie gresiančią atsakomybę, bet ir apie neigiamą poveikį vaiko vystymuisi, teigiamam jo kaip sveikos, dorovingos, tvirtos bei intelektualios asmenybės formavimuisi ir pan.

Informaciją apie Tarnybos sulaikytą nepilnamečių, kitas svarbias aplinkybes privalo perduoti nepilnamečių reikalų policijos pareigūnams ir savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybai, atsižvelgiant į pastarųjų veiklos sritis ir kryptis, jų įgaliojimus, numatytus atitinkamai Viešosios policijos specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos instrukcijoje, patvirtintoje Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V-208, ir Bendruosiuose vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatuose, patvirtintuose 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1983.

Visos savivaldybės privalo spręsti vaiko teisių apsaugos tarnybų reagavimo į pranešimus, susijusius su vaikais, ne darbo metu klausimą. Atsižvelgiant į Valstybės tarnybos įstatymo ir Darbo kodekso nuostatas dėl valstybės tarnautojų ir darbuotojų darbo laiko trukmės, darbo laiko režimo, darbo, poilsio, švenčių dienomis ir naktimis, viršvalandinių darbų ir jų apmokėjimo, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, savivaldybėse turėtų būti patvirtinti vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų budėjimo grafikai ir apie tai informuoti Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir policijos pareigūnai. Įvertinus žmogiškuosius išteklius ir darbo krūvį, turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl vaiko teisių apsaugos tarnybų stiprinimo.

Įvertinus tai, kad į nusikalstamą verslą įtraukiami mokiniai ir jų amžius jaunėja, kad viena iš vaikų, dalyvaujančių kontrabandoje, grupių – tai vaikai iš socialinės rizikos, socialinės atskirties šeimų, ar vengiantys lankyti mokyklą, nepažangūs arba nedrausmingi ir pan. vaikai, konstatuotina, kad sprendžiant šias problemas ypač svarbus mokyklos (mokyklos administracijos, socialinių pedagogų, socialinio darbo organizatorių, auklėtojų) vaidmuo. Mokykla privalo tinkamai ir atsakingai vykdyti mokinių apskaitą ir kontrolę, t.y. užtikrinti, kad būtų registruojami nelankantys mokyklos vaikai ar nereguliariai lankantys vaikai, kad informacija apie šiuos vaikus būtų operatyviai perduodama savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybai ir švietimo skyriui, kad nedelsiant būtų išsiaiškintos mokyklos nelankymo (nereguliaraus lankymo), taip pat blogėjančių ugdymo pasiekimų priežastys bei priimami sprendimai joms pašalinti.

Sprendžiant vaikų įtraukimo į nusikalstamas veikas problemą, itin svarbi prevencinė veikla, efektyvus (ne formalus) teisės aktuose aptartų prevencinių priemonių, skirtų užtikrinti saugią ir sveiką aplinką mokyklos bendruomenei bei sudaryti sąlygas vaiko gerovei ir švietimo veiksmingumui, įgyvendinimas.

Turint omenyje nurodomus vaikų dalyvavimo nusikalstamame versle požymius, o neretai ir pozityvų tėvų požiūrį į vaiko „uždarbiavimą“ tokiu būdu ar šio reiškinio nepastebėjimą, pažymėtina, kad mokykla turi galimybes gana greitai išsiaiškinti vaiko įtraukimą, jo dalyvavimą nusikalstamame versle. Šias galimybes turi ir seniūnijų socialiniai darbuotojai. Todėl itin svarbus pastarųjų atsakingas požiūris, keitimasis turima informacija, pagalbos vaikui ir šeimai (tėvams, globėjams, rūpintojams) organizavimas ir nuolatinių ryšių palaikymas, bendradarbiavimas su kompetentingomis institucijomis, bendruomene.

Visuomenėje, vietos bendruomenėse turi būti formuojamas neigiamas požiūris į vaikų dalyvavimą, jų įtraukimą į nusikalstamą verslą. Būtina vykdyti plačias viešas šviečiamojo prevencinio pobūdžio kampanijas, nukreiptas į atskiras tikslines grupes - vaikus, tėvus (globėjus,



rūpintojus), bendruomenę, mokytojus, ir kt.). Aiškinti vaikų įtraukimo ir dalyvavimo nusikalstamoje veikoje žala, neigiamas pasekmes vaikui, jo šeimai, visuomenei bei valstybei. Tikslinėms grupėms skirtų kampanijų metu turi būti suteikta išsami informacija apie institucijas, kurios yra kompetentingos ir privalo dalyvauti sprendžiant vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo problemas, suteikti pagalbą vaikui ir šeimai.

### ***Siūlymai:***

#### ***1. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkui Juliiu Sabatauskui:***

1.1. Sudaryti darbo grupę ir išsamiai išanalizuoti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) straipsnio „Akcizais apmokestinamų prekių laikymas, gabenimas, naudojimas ir realizavimas pažeidžiant nustatytą tvarką“ ir 210 straipsnio „Kontrabanda“ bei Baudžiamojo kodekso 199 straipsnio „Kontrabanda“ ir 199(2) straipsnio „Neteisėtas disponavimas akcizais apmokestinamomis prekėmis“ bei juose numatytos atsakomybės taikymą ir efektyvumą. Svarstyti klausimą dėl šių teisės normų tobulinimo.

1.2. Inicijuoti Lietuvos Respublikos Seimui pateikto Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 48 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, kuriuo siekiama įtvirtinti draudimą vaikams būti viešosiose vietose tamsiu paros metu be įstatyminių atstovų, tobulinimą ir skatinti šio projekto priėmimą.

1.3. Inicijuoti Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatų, reglamentuojančių vaiko tėvų, globėjų (rūpintojų) ir kitų už vaiką atsakingų asmenų atsakomybę, pakeitimus įtvirtinant alternatyvių administracinių nuobaudų taikymą.

2. *Švietimo ir mokslo ministrei Romai Žakaitienei* suteiktų įgaliojimų ribose - užtikrinti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu būtų patvirtintas Savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitos tvarkos aprašas bei kiti Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimui reikalingi teisės aktai.

3. *Socialinės apsaugos ir darbo ministrei Vilijai Blinkevičiūtei* - svarstyti lėšų skyrimo klausimą steigti papildomus du valstybės tarnautojų etatus Tauragės rajono savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje ir Pagėgių savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (po vieną kiekvienoje tarnyboje).

4. *Generaliniam prokurorui Algimantui Valantinui* suteiktų įgaliojimų ribose - įvertinti nusikalstamų veikų dėl vaikų įtraukimo į nusikalstamą veiką išaiškinimo tendencijas bei praktikoje kylančias šių nusikalstamų veikų išaiškinimo problemas.

5. *Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Pagėgių rinktinės vadui ir Lazdijų rinktinės vadui, Pagėgių ir Tauragės, Šilutės, Šakių, Jurbarko, Vilkaviškio rajonų savivaldybių merams, šių savivaldybių mokyklų vadovams ir policijos komisariatų viršininkams* - užtikrinti glaudų tarpusavio bendradarbiavimą bei keitimąsi informacija apie nepilnamečių daromus teisės pažeidimus, susijusius su kontrabandos verslu, jos kaupimą ir analizę.

#### ***6. Pagėgių ir Tauragės, Šilutės, Šakių, Jurbarko, Vilkaviškio rajonų savivaldybių merams:***

6.1. Stiprinti vaiko teisių apsaugos tarnybas, skirti papildomus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, atsižvelgti į darbuotojų darbo krūvį, darbo pobūdį ir esamus resursus, aprūpinti tinkamam įgaliojimų vykdymui reikalingomis priemonėmis.

6.2. Spręsti vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų reagavimo į pranešimus, susijusius su vaikais, poilsio ir švenčių dienomis bei nakties metu, problema ir, esant galimybei bei nepažeidžiant teisės aktuose numatytų garantijų, užtikrinti vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojų dalyvavimą, kai sprendžiami su vaiku susiję klausimai ne darbo laiku.

6.3. Skirti daugiau dėmesio ir stiprinti socialinį darbą seniūnijose su socialinės rizikos vaikais ir šeimomis.

6.4. Užtikrinti, kad savivaldybėje būtų įkurti bei veiktų trumpalaikės globos centrai (grupės), kuriuose bet kuriuo paros metu galėtų būti apgyvendinami Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir (ar) policijos pareigūnų sulaikyti nepilnamečiai vaikai, kurių tėvai (globėjai, rūpintojai) dėl subjektyvių ar objektyvių aplinkybių, nepasiima.





6.5. Skirti daugiau dėmesio vaikų užimtumo organizavimui, steigti ir remti vaikų sporto, kūrybos, laisvalaikio užimtumo centrus ir pan.

7. Pagėgių ir Tauragės, Šilutės, Šakių, Jurbarko, Vilkaviškio rajonų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms ir švietimo skyriams, šių savivaldybių mokyklų vadovams ir policijos komisariatų pareigūnams - užtikrinti glaudų tarpusavio bendradarbiavimą aiškinantis vaikų daromų įvairių teisės pažeidimų, susijusių su kontrabandos verslu, priežastis bei sprendžiant vaikų mokyklos nelankymo (nereguliaraus lankymo), ugdymosi pasiekimų mažėjimo, vaikui reikalingos pagalbos suteikimo problemas, vertinant vaiko atstovų pagal įstatymą pareigų vaiko atžvilgiu vykdymą.

8. Pagėgių ir Tauragės, Šilutės, Šakių, Jurbarko, Vilkaviškio rajonų savivaldybių švietimo skyriams ir vaiko teisių apsaugos tarnyboms, kartu su kitomis suinteresuotomis institucijomis - atlikti anonimines mokinių apklausas (anketavimą) siekiant įvertinti vaikų įtraukimo ir dalyvavimo kontrabandos versle mastą, priežastis ir vaikų įtraukimo į šį nusikalstamą verslą būdus, vaikų, jų tėvų (globėjų, rūpintojų), draugų požiūrį į kontrabandos verslą ir dalyvavimą jame bei kt. tyrimus.

9. Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos ir jos struktūriniam padaliniam, Pagėgių ir Tauragės, Šilutės, Šakių, Jurbarko, Vilkaviškio rajonų savivaldybėms ir policijos komisariatams, bendradarbiaujant su Valstybės sienos apsaugos tarnyba - vykdyti plačias viešas šviečiamojo prevencinio pobūdžio kampanijas, skirtas atskiroms tikslinėms grupėms (vaikams, tėvams (globėjams, rūpintojams), bendruomenei, mokytojams ir kt.) apie vaikų įtraukimo ir dalyvavimo nusikalstamoje veikoje žalą, apie neigiamas pasekmes vaikui, jo šeimai, visuomenei bei valstybei, formuoti neigiamą požiūrį į vaikų įtraukimą į nusikalstamą verslą. Kampanijų metu tikslinėms grupėms suteikti išsamią informaciją apie institucijas, kurios kompetentingos ir privalo dalyvauti užtikrinant vaiko teises ir jo teisėtus interesus, sprendžiant vaiko įtraukimo į nusikalstamą veiką problemas bei suteikti pagalbą vaikui ir šeimai.

10. Pagėgių ir Tauragės, Šilutės, Šakių, Jurbarko, Vilkaviškio rajonų policijos komisarams - skirti daugiau dėmesio viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui užtikrinti, nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijai bei saugaus eismo priežiūrai.

11. Suinteresuotoms institucijoms - pateikti vaiko teisių apsaugos kontrolieriui konkrečius pasiūlymus dėl teisės aktų, kurių reikia vaikų įtraukimo ir dalyvavimo kontrabandos versle problemai spręsti, jų tobulinimo ar priėmimo bei informuoti apie kitas praktikoje kylančias problemas.

12. Valstybės sienos apsaugos tarnybai prie Vidaus reikalų ministerijos - informuoti vaiko teisių apsaugos kontrolierę apie sulaikytus nepilnamečius, padariusius įvairius teisės pažeidimus, susijusius su kontrabandos verslu bei praktikoje kylančias problemas, dėl vaikų įtraukimo ir dalyvavimo kontrabandos versle.

## **V.6. Dėl pabėgėlių situacijos Lietuvoje**

Jungtinių Tautų Konvenciją dėl pabėgėlių statuso Lietuva ratifikavo 1997 m. sausio 21 d. Nuo 1997 m. liepos 27 d., kai ši Konvencija įsigaliojo Lietuvoje, apie 1 700 asmenų buvo pasiprašę prieglobsčio mūsų šalyje: 103 asmenims buvo suteiktas pabėgėlio statusas dėl individualaus persekiojimo grėsmės jų kilmės valstybėse, daugiau kaip 400 asmenų buvo suteikta papildoma apsauga dėl jų kilmės valstybėse vykstančių ginkluotų konfliktų ir plačiai paplitusių žmogaus teisių pažeidimų.

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro Ruud Lubers duomenimis, prieglobsčio prašytojų ir pripažintų pabėgėlių bendruomenę Lietuvoje sudaro apie 400 asmenų, daugiau kaip 60 proc. jų – moterys ir vaikai.

Nors Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro nuomone, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdoma prieglobstį gavusių asmenų socialinės integracijos programa yra viena iš geriausių Vidurio Europoje, atliekant šį apibendrinimą paaiškėjo,



kad vaikų prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos yra viena problemiškesnių sričių Lietuvos prieglobsčio sistemoje. Remiantis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 79 straipsniu, visi prieglobsčio prašytojai, įskaitant vaikus, prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo laikotarpiu apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre Pabradėje. Išimtis teisės aktuose numatyta tik nelydimiems vaikams, kurie prašymo suteikti prieglobstį nagrinėjimo laikotarpiu apgyvendinami Pabėgėlių priėmimo centre Rukloje.

Užsieniečių registracijos centras yra struktūrinis Valstybės sienos apsaugos tarnybos padalinys. Nuo pat Užsieniečių registravimo centro įkūrimo jam buvo pavesta vykdyti neteisėtai Lietuvoje esančių užsieniečių sulaikymo ir išsiuntimo iš šalies funkciją. Įsigaliojus Lietuvos Respublikos įstatymui „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, prieglobsčio prašytojų priėmimo sistema buvo iš esmės reformuota, o Užsieniečių registracijos centrui suteiktas pagrindinės prieglobsčio prašytojų priėmimo (apgyvendinimo) įstaigos statusas.

Užsieniečių registracijos centras vykdo tiek neteisėtai Lietuvoje esančių užsieniečių sulaikymo, tiek ir prieglobsčio prašytojų, išskyrus nelydimus vaikus, priėmimo funkciją, todėl su tėvais į Lietuvą atvykę vaikai - prieglobsčio prašytojai apgyvendinami šalia užsieniečių, sulaikytų dėl neteisėto buvimo Lietuvoje, įskaitant ir užsieniečius, kurie į Centrą perkelti iš kalėjimų.

Nors Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 71 straipsnis numato prieglobsčio prašytojų teisę nemokamai gauti socialines paslaugas, šio apibendrinimo atlikimo metu Užsieniečių registracijos centre nebuvo etatinių socialinių darbuotojų. Šią spragą iš dalies užpildo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos ir Vilniaus Caritas organizacijos vykdomi socialinės pagalbos prieglobsčio prašytojams projektai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2007 m. vasario 5 d. apsilankymo Užsieniečių registracijos centre metu buvo nustatyta, jog Centre nėra nė vieno psichologo. Į minėtą Centrą patenkantys asmenys, dažnai atvykę iš probleminių ar karo zonų, skirtingų kultūrų bei turintys skirtingus papročius, todėl jiems adaptuotis be tinkamos specialistų pagalbos, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ypač sudėtinga. Pastebėtina, jog Užsieniečių registracijos centre gyvenančios šeimos augina nepilnamečius vaikus, kuriems reikalinga ypatinga apsauga bei socialinė pagalba, kad būtų tinkamai įgyvendintos Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje įtvirtintos principinės nuostatos. Be to, pastebėta ir tai, jog Užsieniečių registracijos centre vienišos motinos, auginančios kūdikius, gyvena bendrose patalpose (viename aukšte) su skirtingų šalių prieglobsčio prašytojais vyrais.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 37 straipsnio b punkte, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro gairėse dėl vaikų pabėgėlių, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 114 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, atsižvelgiant į geriausias vaiko interesus, vaikai - prieglobsčio prašytojai gali būti sulaikomi tik kraštutiniu atveju ir kiek įmanoma trumpesniai laikui. Tačiau Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdyba 2004-2006 metais pastebėjo, kad priimdamos sprendimą kreiptis į teismą su prašymu sulaikyti prieglobsčio prašytojus, Lietuvos teisėsaugos institucijos (t.y. migracijos tarnybos, Užsieniečių registracijos centras ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos teritorinės rinktinės) ne visada atsižvelgdavo į šią specialią įstatymo normą. Daugeliu atvejų nurodytos institucijos taikė Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 113 straipsnio 2 dalį, kuri leidžia sulaikyti užsieniečių, jei jis neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką arba neteisėtai joje yra. Pastebėtina, jog Lietuvos Respublikos Seimas 2006 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 113 straipsnio 2 punktą papildė nuostata, leidžiančia sulaikyti užsieniečių, kai jis neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai joje yra, išskyrus atvejus, jei jis pateikęs prašymą suteikti prieglobstį Lietuvoje. Tačiau taikant kitus minėto įstatymo 113 straipsnyje numatytus sulaikymo pagrindus, reikėtų taikyti ir to paties įstatymo 115, 116 straipsniuose įtvirtintas alternatyvias sulaikymui priemones.

Lietuvoje pabėgėliams realiai suteikiamos dvi prieglobsčio formos: pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos duomenimis, Lietuvoje dabar gyvena apie 300 papildomą apsaugą gavusių užsieniečių, apie 40 proc. prieglobstį



gavusių užsieniečių yra vaikai. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 48 straipsniu, papildomą apsaugą gavusiems užsieniečiams išduodamas leidimas laikinai gyventi Lietuvoje. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas ir Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatymas nepripažįsta šių vaikų teisės į atitinkamas socialines išmokas, nes juose įtvirtintos socialinės garantijos taikomos tik Lietuvos Respublikos piliečiams bei nuolat šalyje gyvenantiems užsieniečiams. Todėl dauguma prieglobstį Lietuvoje gavusių vaikų, įskaitant vaikus su negalia, negali pasinaudoti bendromis socialinės apsaugos garantijomis. Šį trūkumą iš dalies kompensuoja socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. sausio 11 d. įsakymu Nr. A1-13 patvirtintas Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvoje, integracijai tvarkos aprašas, kurio VIII skyrius reglamentuoja prieglobstį gavusių asmenų socialinės apsaugos klausimus. Integracijos laikotarpiu teikiant paramą papildomą apsaugą gavusiems vaikams kas mėnesį mokamos piniginės pašalpos, kurios sudaro 90 proc. valstybės remiamų pajamų dydžio. Gimus kūdikiui, šeimai išmokama Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatyme numatyto dydžio vienkartinė pašalpa. Be to, mažamečiams vaikams iki 3 metų, kurie nelanko ikimokyklinio ugdymo įstaigų, kas mėnesį mokama 93,75 litų dydžio išmoka. Pažymėtina ir tai, kad parama integracijai savivaldybės teritorijoje gali būti teikiama iki 12 mėnesių. Minėtos tvarkos aprašo 23 punktas leidžia pažeidžiamoms prieglobstį gavusių asmenų grupėms šį laikotarpį pratęsti. Bendras integracijos laikotarpis Pabėgėlių priėmimo centre ir savivaldybės teritorijoje negali būti ilgesnis kaip 60 mėnesių. Į minėtą Pažeidžiamų asmenų grupių sąrašą patenka ir vaikai tų šeimų, kuriose auga vienas arba du vaikai iki 18 metų. Šiems vaikams, nors jų tėvams yra pasibaigęs integracijos laikotarpis, suteikta teisė gauti Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 6 straipsnio 1 ir 3 dalyse nustatyto dydžio išmokas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, būtų tikslinga visu integracijos laikotarpiu, kol šeima gaus leidimą nuolat gyventi Lietuvoje, remti prieglobstį gavusias šeimas ir nepilnamečiams jų vaikams mokėti išmokas, analogiškas nustatytoms Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatyme.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 32 straipsniu, visiems nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, neatsižvelgiant į jų buvimą Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtumą, turi būti nustatyta laikinoji globa ir teikiamos socialinės paslaugos, jie turi būti išlaikomi ir aprūpinami gyvenamąja patalpa socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka. Paaiškėjo, kad ši nuostata įgyvendinama tik iš dalies, nes socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. vasario 2 d. įsakymu Nr. 1V-31/A1-28 patvirtintos Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklės taikomos tik tiems nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, kurie pateikė prašymus suteikti prieglobstį Lietuvoje. Vadovaujantis Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklių 8 punktu, Ruklos pabėgėlių priėmimo centras paskiriamas šių vaikų laikinu globėju ir atstovauja jų interesams.

Pastebėta, kad neretai vaikai nesugeba suformuluoti prieglobsčio prašymo. Tai atsitinka dėl amžiaus, kalbos nemokėjimo, patirto psichologinio streso ir pan. Be to, kai kurie nelydimi nepilnamečiai vaikai net neketina prašyti prieglobsčio Lietuvoje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iki šiol nėra išspręsta prieglobsčio prašymų nepateikusių nelydimų nepilnamečių užsieniečių laikinosios globos nustatymo, apgyvendinimo ir socialinės pagalbos šiems vaikams teikimo problema. Dabartinė prieglobsčio prašymų nepateikusių nelydimų nepilnamečių padėtis kelia susirūpinimą, kadangi iki šiol tokie vaikai buvo apgyvendinami veikusiame Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato Nepilnamečių socialinės pagalbos ir prevencijos centre. Tačiau nelydimų vaikų užsieniečių apgyvendinimas įstaigoje, kur laikomi teisės pažeidimus padarę nepilnamečiai, neatitinka geriausių vaiko interesų principo.

Pažymėtina ir tai, jog prieglobsčio prašančių vaikų globėju skiriamas Ruklos Pabėgėlių priėmimo centras. Vadovaujantis Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvoje, integracijai tvarkos aprašo 11 punktu, nelydimiems nepilnamečiams užsieniečiams, atsižvelgus į vaiko interesus, paramos teikimo centre laikotarpis



gali būti pratęstas, kol jiems sukaks 18 metų. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro bei vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tokia tvarka neatitinka prieglobsčių gavusių nelydimų nepilnamečių vaikų interesų, kadangi vaikas gali visą savo vaikystę praleisti Pabėgėlių priėmimo centre. Manytina, jog šių vaikų interesus geriausiai atitiktų gyvenimas ir globa šeimoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, sąlygos Pabėgėlių priėmimo centre yra geresnės nei Užsieniečių registracijos centre, todėl būtų tikslinga čia apgyvendinti visus nelydimus nepilnamečius (ne tik nelydimus nepilnamečius prieglobsčio prašytojus).

### ***Išvados ir pasiūlymai***

1. Atsižvelgiant į Užsieniečių registracijos centro paskirtį, manytina, jog vaikų - prieglobsčio prašytojų apgyvendinimas Užsieniečių registracijos centre neatitinka tarptautinių vaikų teisių apsaugos standartų, nes vaikai apgyvendinami šalia užsieniečių, sulaikytų dėl neteisėto buvimo Lietuvos Respublikoje bei iš kalėjimų perkeltų užsieniečių, todėl vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlo:

1.1. svarstyti klausimą dėl šeimų, auginančių nepilnamečius vaikus, apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre Rukloje;

1.2. svarstyti Užsieniečių registracijos centro apgyvendinimo sąlygų pagerinimo klausimą (įrengti atskiras patalpas šeimoms, auginančioms nepilnamečius vaikus, skirtingų kultūrų ir skirtingų religijų asmenims ir pan.);

1.3. svarstyti klausimą dėl galimybės nevyriausybinėms organizacijoms teikti apgyvendinimo paslaugas bei socialinę paramą prieglobsčio prašytojų šeimoms, auginančioms nepilnamečius vaikus.

2. Užtikrinti „geriausių vaiko interesų“ principo ir garantijų nuo nepagrįsto sulaikymo taikymą. Migracijos tarnybų ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos padaliniai, sprenddami klausimą dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 113 straipsnyje įtvirtintų sulaikymo pagrindų taikymo šeimoms nariams, privalo apsvarstyti alternatyvių sulaikymui priemonių taikymo galimybę.

3. Užsieniečių registracijos centre įsteigti socialinių darbuotojų bei psichologo etatus darbui su centre gyvenančiais prieglobsčio prašytojais.

4. Rengti reguliarius mokymus migracijos tarnybų ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos padalinių pareigūnams Vaiko teisių konvencijos ir kitų tarptautinių sutarčių nuostatų taikymo vaikams užsieniečiams klausimais, skirti ypatingą dėmesį garantijoms nuo neteisėto ar nepagrįsto sulaikymo.

5. Visus Lietuvos teritorijoje identifikuotus nelydimus vaikus apgyvendinti socialinėje įstaigoje, kurioje jiems būtų suteikta reikiama socialinė ir psichologinė pagalba, o visus veiksmus, susijusius su teisinio statuso nustatymu, atlikti tik išsprendus apgyvendinimo ir socialinės paramos suteikimo klausimus.

6. Nedelsiant spręsti prieglobsčio prašymų nepateikusių nelydimų nepilnamečių apgyvendinimo klausimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, tokie nepilnamečiai gali būti apgyvendinami Pabėgėlių priėmimo centre Rukloje.

7. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai apsvarstyti:

7.1. būdus, užtikrinančius galimybę prieglobstį gavusiems nelydimiems nepilnamečiams būti globojamiems šeimoje bei skatinti papildomą apsaugą gavusių nelydimų nepilnamečių globą šeimoje ar šeimynoje;

7.2. galimybę prieglobsčio prašytojų šeimai visu integracijos laikotarpiu mokėti išmokas, analogiškas nustatytoms Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatyme;

7.3. galimybę papildomą apsaugą gavusiems nepilnamečiams mokėti šalpos išmokas numatytas Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatyme.

### **Pokyčiai gerinant vaikų pabėgėlių padėtį Lietuvoje**



Institucijų, kurioms buvo pateikti aukščiau minėti vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymai dėl nepilnamečių pabėgėlių padėties Lietuvoje gerinimo, nuomonės dėl pateiktų siūlymų buvo išanalizuotos ir apibendrintos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui dėl pabėgėlių šeimų, auginančių nepilnamečius vaikus, apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre Rukloje, nepritarė nei Pabėgėlių priėmimo centras, nei Užsieniečių registracijos centras, nei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, motyvuodami, kad Pabėgėlių priėmimo centro ir Užsieniečių registracijos centro veiklos funkcijos yra atskirtos, šios įstaigos priklauso skirtingoms ministerijoms ir jų reguliavimo sričiai. Pagal galiojančius teisės aktus viena iš pagrindinių Pabėgėlių priėmimo centro funkcijų - teikti valstybės paramą prieglobstį gavusių užsieniečių integracijai centre (iki 6 mėn., pažeidžiamoms grupėms – iki 18 mėn.) bei organizuoti šių asmenų socialinės integracijos tolesnį įgyvendinimą savivaldybių teritorijoje: sudaryti sutartis su savivaldybėmis bei nevyriausybinėmis organizacijomis dėl paramos integracijai teikimo, administruoti ir kontroliuoti tam skirtas lėšas ir pan. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos specialistų nuomone, Pabėgėlių priėmimo centro infrastruktūra bei darbuotojų kvalifikacija užtikrina daugiapakopį valstybės paramos teikimą prieglobstį gavusių užsieniečių socialinei integracijai į Lietuvos visuomenę, kuris neturėtų būti taikomas užsieniečiams, kurių prašymus suteikti prieglobstį Vidaus reikalų ministerija dar nagrinėja ir jų buvimo Lietuvoje statusas yra neapibrėžtas. Tuo tarpu prieglobsčio suteikimo procedūra yra Vidaus reikalų ministerijos kompetencija, todėl šioje procedūroje dalyvaujantys užsieniečiai turėtų gyventi Užsieniečių registravimo centre ir laukti, kol Vidaus reikalų ministerija jų atžvilgiu priims sprendimą dėl prieglobsčio suteikimo.

Pabėgėlių priėmimo centras informavo, kad pagal savo kompetenciją negali priimti užsieniečių, prašančių prieglobsčio, išskyrus nelydimus nepilnamečius vaikus. Šios institucijos specialistų nuomone, egzistuojantis veiklos pasiskirstymas yra optimalus ir šiuo metu keisti praktika patvirtintą įstatyminę tvarką nėra tikslinga.

Užsieniečių registracijos centras informavo, kad prieglobsčio prašytojų gyvenamoji teritorija visiškai izoliuota nuo sulaikytų užsieniečių gyvenamosios teritorijos, nors ir yra šalia. Prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo klausimas Pabėgėlių priėmimo centre prieglobsčio procedūros metu jau anksčiau buvo svarstomas suinteresuotų ministerijų lygmenyje, tačiau nutarta esamos tvarkos nekeisti.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Migracijos departamento, Pabėgėlių priėmimo centro atstovai pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui dėl prieglobstį prašančių užsieniečių ir jų nepilnamečių vaikų apgyvendinimo Užsieniečių registracijos centre sąlygų gerinimo.

Migracijos departamento atstovai informavo, kad jų turimais duomenimis iki 2006 m. gruodžio 16 d. Lietuvos Respublikos teismų praktika buvo tokia, jog prieglobsčio prašytojai, turintys nepilnamečių vaiką, dažniausiai nebūdavo sulaikomi, jiems buvo skiriama alternatyvi sulaikymui priemonė – apgyvendinimas Užsieniečių registracijos centre netaikant judėjimo laisvės apribojimų.

2006 m. gruodžio 16 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai, kuriuose nustatyta, kad asmuo, neteisėtai atvykęs ar neteisėtai esantis Lietuvos Respublikoje, gali būti sulaikomas, išskyrus atvejus, kai jis yra pateikęs prašymą suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje (113 straipsnio 2 dalis). Įsigaliojus šiam pakeitimui, prieglobsčio prašytojai, neatsižvelgiant į tai, ar jie turi ar neturi nepilnamečių vaikų, nėra sulaikomi.

Užsieniečių registracijos centro ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos specialistai pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės siūlymui Užsieniečių registracijos centre įsteigti socialinių darbuotojų bei psichologo etatus darbui su centre gyvenančiais prieglobsčio prašytojais. Šios pareigybės bus įsteigtos išsprendus minėtų pareigybių finansavimo klausimą.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė buvo informuota, kad Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų mokymas prieglobsčio teisės klausimais vykdomas nuolat. Užsieniečių registracijos centro pareigūnai kelia kvalifikaciją įvairių institucijų rengiamuose kursuose ne tik Lietuvoje, bet ir



užsienyje. Užsieniečių registracijos centas 2006 metais paruošė mokomąją priemonę - atmintinę „Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų veiksmai užsieniečiui pasiprašius prieglobsčio Lietuvos Respublikoje“, kurioje išdėstyta išsami informacija apie veiksmus su nepilnamečiais užsieniečiais. Ši mokomoji priemonė buvo išplatinta visiems Valstybės sienos apsaugos tarnybos padaliniams.

Migracijos departamentas reguliariai organizuoja kvalifikacijos tobulinimo kursus ir seminarus migracijos tarnybų darbuotojams. Viena iš temų visada būna prieglobsčio suteikimo Lietuvos Respublikoje procedūra bei problematika. Minėtų renginių metu migracijos tarnybų darbuotojai ne tik supažindinami su prieglobsčio procedūra ir veiksmais, kuriuos privalo atlikti gavę prašymą suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje, bet ir mokomi dirbti su itin pažeidžiamų asmenų grupe, kuriai priklauso ir nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai.

Migracijos departamento specialistai nurodė, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos įstatymas jau numato nelydimų nepilnamečių užsieniečių teisę į tinkamą apgyvendinimą Lietuvos Respublikoje Pabėgėlių priėmimo centre, kuriame dabar apgyvendinami tik nelydimi nepilnamečiai prieglobsčio prašytojai. Jiems steigiama institucinė globa, teikiama socialinė ir psichologinė pagalba.

Pabėgėlių priėmimo centro, Jonavos rajono vaiko teisių apsaugos tarnybos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos specialistų nuomone, atsižvelgiant į nelydimų nepilnamečių auklėjimo paveldimumą, jų etninę kilmę, religinę ir kultūrinę priklausomybę bei gimtąją kalbą, taip pat į tai, kad fiziniai asmenys nėra pakankamai pasirengę globoti nelydimus nepilnamečius užsieniečius, Pabėgėlių priėmimo centras yra tinkama vieta apgyvendinti nelydimus nepilnamečius prieglobsčio prašytojus, kuriems, atsižvelgiant į Europos Sąjungos Tarybos reikalavimus, yra įrengtos atskiros patalpos, pritaikytos nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimui.



## VI. KITA VEIKLA

### VI.1. Organizuotos konferencijos, diskusijos bei konferencijos, kuriose skaityti pranešimai

Be šioje ataskaitoje jau minėtų švietimo problemoms skirtų renginių, buvo surengti ir šie:

#### ■ **Konferencija „Lietuvos vaikų sveikata ir reabilitacijos reikšmė gerinant vaikų sveikatą“**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komitetu, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto nare Vince Vaidevute Margevičiene, 2007 m. birželio 13 d. surengė konferenciją „Lietuvos vaikų sveikata ir reabilitacijos reikšmė gerinant vaikų sveikatą“.

Konferencijoje dalyvavo sveikatos apsaugos bei švietimo ir mokslo ministrai bei kiti ministerijų atstovai, savivaldybių merai ir savivaldybių gydytojai, Valstybinės ligonių kasos ir teritorinių ligonių kasų atstovai, Vilniaus ir Kauno miestų vaikų ligų klinikų atstovai, Vaikų medicininės reabilitacijos įstaigų ir sanatorijų atstovai, nevyriausybinų organizacijų deleguoti asmenys ir kt.

Konferencijos metu buvo nagrinėjami Lietuvos vaikų sveikatos ir reabilitacijos klausimai, analizuotos vaikų sveikatos tendencijos, sveikatos priežiūros problemos ir pan.

#### ■ **Apskritojo stalo diskusijos „Tarpžinybinis bendradarbiavimas vaiko teisių apsaugos srityje“**

2007 metais, skatindama spręsti egzistuojančias tarpžinybinio bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje problemas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos tęsė 2006 metais pradėtą diskusijų ciklą apie tarpžinybinio bendradarbiavimo problemas vaiko teisių srityje ir problemas, kylančias savivaldybių lygmenyje.

Rengiamosiose diskusijose dalyvavo visų savivaldybių administracijų direktoriai, Vaiko teisių apsaugos tarnybų, Švietimo, Socialinės paramos skyrių vedėjai, savivaldybių gydytojai, Policijos komisariatų viršininkai (pavaduotojai), nepilnamečių reikalų inspektoriai, apylinkių prokuratūrų prokurorai, dirbantys su nepilnamečių bylomis.

Diskusijų metu dalyviai aptarė konkrečias tarpžinybinio bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos srityje problemas, dalinosi savo patirtimi tobulinant bendradarbiavimą tarp atskirų žinybų.

Daugiausiai dėmesio buvo skirta sveikatos apsaugos, švietimo sričių, psichologinės pagalbos prieinamumo, hiperaktyvių vaikų problemoms, taip pat Vaiko teisių apsaugos tarnybų ir socialinių darbuotojų darbui, bendradarbiavimui ir keitimuisi informacija tarp socialinių darbuotojų, pedagogų, vaiko teisių apsaugos specialistų, sveikatos priežiūros įstaigų, policijos pareigūnų, prokurorų.

Stebint situaciją vaiko teisių užtikrinimo srityje pastebėta, kad po minėtų diskusijų keičiasi visų aukščiau nurodytų institucijų tarnautojų (pareigūnų) požiūris į darbą, išskylančias problemas stengiamasi spręsti kompleksiskai ir bendrai. Tai patvirtina tokių diskusijų naudą ir rezultatus, tačiau pažymėtina, kad tokių diskusijų rezultatai priklauso nuo dalyvaujančiųjų iniciatyvos ne tik diskusijos metu, bet ir kasdieniame darbe.

#### ■ **Kontrolierės ir patarėjų skaityti pranešimai**

2007-03-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Eivilė Žemaitytė skaitė pranešimą „Vaikų apsauga nuo žalingo interneto ir kompiuterinių žaidimų turinio“ Lietuvos Respublikos Seimo Informacinės plėtros komiteto ir Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotoje konferencijoje „Internetas – dabartis ir ateitis“.

2007-04-19 vaiko teisių apsaugos kontrolierė sakė sveikinimo kalbą tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Lygios galimybės visiems į brandų dalyvavimą ir pilietiškumą“.



Konferencijoje buvo nagrinėjami pilietinio ugdymo, mokytojų, socialinių darbuotojų, socialinių pedagogų rengimo, vaiko gerovės, nepilnamečių nusikalstamumo, žalingų įpročių prevencijos ir kiti vaikui svarbūs klausimai.

2007-04-26 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Sutrikusio intelekto vaikų padėtis Lietuvoje: socializacija ir integracija“ Europos Komisijos plėtos generalinio direktorato Techninės pagalbos ir pasikeitimo informacija biuro organizuotame seminare „ES anti-diskriminacijos politika: Žmonės su negalia ir neveiknumas“.

2007-05-02 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Smurto prieš vaikus draudimo įtvirtinimas Lietuvos teisės aktuose“ visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos organizuotoje konferencijoje „Valstybės atsakomybė ir investicijos į vaiko saugumą“.

2007-05-10 vaiko teisių apsaugos kontrolierė vaikų laikinosios globos namų „Atsigrėžk į vaikus“ ir Pasaulio vaikų fondo organizuotoje konferencijoje „Merginų socialinės situacijos Lietuvoje analizė“ skaitė pranešimą „Nepilnamečių merginų teisių pažeidimo ir socialinės situacijos Lietuvoje analizė“.

2007-05-11 vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasveikino VšĮ „Vaiko namas“ organizuotos konferencijos „Kaip padedama vaikams, nukentėjusiems nuo seksualinės prievartos, šiandieninėje Lietuvoje“ dalyvius bei skaitė pranešimą „Nepilnamečių prekybos žmonėmis ir prostitucijos reiškinio Lietuvoje įvertinimas“.

2007-05-14 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Jonavos rajono savivaldybės organizuotoje diskusijoje „Smurto prieš vaikus prevencija“. Kontrolierė skaitė pranešimą „Vaiko teisių apsaugos situacija Lietuvoje“.

2007-05-31 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Europos Parlamento Socialistų frakcijos Lietuvoje delegacijos, Europos socialistų partijos bei Lietuvos socialdemokratų partijos organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Vaikas – visuomenės dalis“. Konferencijoje kontrolierė skaitė pranešimą „Vaikų padėties Lietuvoje apžvalga“.

2007-06-01 Vaiko teisių apsaugos kontrolierė sakė sveikinimo žodį visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ organizuotoje respublikinėje moksleivių konferencijoje „Informacinės technologijos ir smurtas prieš vaikus“.

2007-06-13 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Seimo Sveikatos reikalų komiteto ir Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto organizuotoje konferencijoje „Lietuvos vaikų sveikata ir reabilitacijos reikšmė gerinant vaikų sveikatą“ ir skaitė pranešimą „Vaikų medicininė reabilitacija: teisė į sveikatos atstatymą ir mokymosi proceso tęstinumą“.

2007-08-24 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Eivilė Žemaitytė dalyvavo Lietuvos telefoninių psichologinių pagalbos tarnybų asociacijos konferencijoje „Mums rūpi kiekvienas žmogus“. Patarėja skaitė pranešimą „Psichologinės pagalbos teikimo vaikams ir šeimai problemos. Telefoninių tarnybų svarba gerinant psichologinės pagalbos prieinamumą“.

2007-09-24 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo VšĮ „Paramos vaikams centras“ organizuotoje konferencijoje „Vaikas – liudytojas su specialiais poreikiais: teisiniai ir psichologiniai iššūkiai“. Kontrolierė skaitė pranešimą „Vaikai kaip liudytojai ir aukos: jų padėties apžvalga“.

2007-10-15 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Inga Abariūtė skaitė pranešimą „Užsienyje dirbančių tėvų Lietuvoje palikti vaikai: problemos ir jų sprendimo būdai“ Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės komisijos posėdyje.

2007-10-19 - 20 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėjos Eivilė Žemaitytė ir Renata Stankevičienė dalyvavo respublikiniame vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) seminare – sąskrydyje „Naujos tendencijos ir uždaviniai Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) veikloje, įgyvendinant Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją Lietuvoje“. Seminare patarėja R.Stankevičienė skaitė pranešimą „Vaiko padėties Lietuvoje apžvalga“, patarėja E.Žemaitytė – pranešimą „Naujos tendencijos ir uždaviniai Vaiko teisių apsaugos tarnybų veikloje įgyvendinant Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją Lietuvoje“.





2007-11-08 vaiko teisių apsaugos kontrolierė tarptautinėje konferencijoje „Socialinių paslaugų prieinamumas ir kokybė gyvenamojoje vietoje“ skaitė pranešimą „Neįgaliųjų vaikų teisių padėtis Lietuvoje“.

2007-11-16 vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Šeimos atsakomybė už vaiko gerovės užtikrinimą“ nevyriausybių organizacijų, dirbančių su vaikais, konfederacijos organizuotoje konferencijoje „Šeimos politika ir vaiko gerovė“.

2007-11-16 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Audronė Bedorf skaitė pranešimą „Nepilnamečių justicijos dalyvių specializacija – reali situacija ir pokyčių poreikis“ Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto, Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro organizuotoje konferencijoje „Efektyvios nepilnamečių justicijos sistemos vystymas“.

2007-11-22 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Mykolo Romerio universiteto organizuotoje mokslinėje praktinėje konferencijoje „Vaiko dalyvavimas priimant sprendimus“. Kontrolierė skaitė pranešimą „Vaiko nuomonės išklausa: Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos patirtis“.

2007-11-23 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Lietuvos teisininkų draugijos Kauno skyriaus bei Vytauto Didžiojo universiteto Teisės instituto organizuotoje mokslinėje - praktinėje konferencijoje „Nepilnamečių pareigos ir atsakomybė Lietuvoje“. Kontrolierė skaitė pranešimą „Tėvų pareigos vaikų atžvilgiu“.

2007-11-30 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Jolita Gritytė dalyvavo vaikų laikinosios globos namų „Atsigrėžk į vaikus“ organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Lietuvos ir Europos Sąjungos patirtis ruošiant tėvų globos netekusius vaikus savarankiškam gyvenimui“. Patarėja konferencijoje skaitė pranešimą „Vaikų ir jaunuolių socialinės globos bei jų rengimo savarankiškam gyvenimui aktualijos Lietuvoje“.

2007-12-05 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Inga Abariūtė skaitė pranešimą „Nauji tarptautiniai įsipareigojimai – dar vienas žingsnis sėkmingai neįgaliųjų vaikų integracijai“ konferencijoje „Šalies bendrojo lavinimo sistema ir neįgalieji“.

2007-12-07 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Lietuvos jaunimo turizmo centro organizuotoje konferencijoje „2007 metų vaikų vasaros poilsio aktualijos“. Kontrolierė skaitė pranešimą „Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktika atliekant vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimo kontrolę ir siūlymai šios paslaugos tobulinimui“.

#### ■ **Kontrolierės ir patarėjų dalyvavimas konferencijose ir kituose renginiuose:**

2007-01-17 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Jurga Kazlauskaitė dalyvavo Vilniaus romų vaikų piešinių parodos „Pro taboro langą“ atidaryme.

2007-02-07 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Roma Vaičiulytė dalyvavo Vilniaus miesto lopšelio – darželio „Mažylis“ atvirų durų dienoje, skirtoje pristatyti Europos iniciatyvos EQUAL bendrijų projektą „FORWARD! Šeima ir darbas suderinami“.

2007-02-19 - 22 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos vyriausioji specialistė Monika Urmonienė dalyvavo Lietuvos policijos mokymo centro kartu su Tarptautinių dingusių ir išnaudojamų vaikų centru, Interpolo generaliniu sekretoriatu ir UAB „Microsoft Lietuva“ organizuotame tarptautiniame seminare „Kompiuteriniai nusikaltimai prieš vaikus“.

2007-02-22 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Eivilė Žemaitytė dalyvavo UAB „Microsoft Lietuva“ organizuotoje apskritojo stalo diskusijoje „Vaikų saugumas internete“. Diskusijoje buvo aptariama, kaip vyriausybės, pramonės, mokslo, žiniasklaidos ir kt. atstovai kartu galėtų spręsti vaikų naudojimosi internetu bei kompiuteriniais žaidimais problemas.

2007-03-01 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Jurga Kazlauskaitė dalyvavo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos organizuotoje konferencijoje „Lygios galimybės visiems: politika, iššūkiai, dialogas“.



2007-03-15 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Inga Abariūtė dalyvavo Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei Socialinių tyrimų instituto mokslininkų parengto leidinio „Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida“ pristatyme.

2007-03-15 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjos Eivilė Žemaitytė ir Svetlana Kulpina dalyvavo Lietuvos liberalų ir centro sąjungos komiteto posėdyje dėl smurto prieš vaikus problemoms galimų sprendimo būdų.

2007-03-16 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Eivilė Žemaitytė dalyvavo psichologinės pagalbos telefonu „Jaunimo linija“ 16 metų bei VšĮ „Jaunimo psichologinės paramos centro“ 14 metų sukakties proga rengtame veiklos pristatyme.

2007-04-17 vaiko teisių apsaugos kontrolierė pirmininkavo apskritojo stalo diskusijoje „Saugi aplinka mokykloje“, kuri vyko Lietuvos Respublikos Prezidentūroje. Šios apskritojo stalo diskusijos tikslas - nutarti, kokiomis priemonėmis efektyviausiai galima būtų sukurti ir išlaikyti saugumą mokyklose bei kokiais saugumo aspektais derėtų pasirūpinti pirmiausia.

2007-04-26 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Nidos vidurinės mokyklos surengtoje konferencijoje „Šeima – pirmoji sėkmingo vaiko ugdymosi laiduotoja“. Kontrolierė dalijosi savo patirtimi su mokinių tėvais apie tai, koks svarbus tėvų vaidmuo bei jų dalyvavimas mokyklos veikloje vaiko sėkmingam vystymuisi.

2007-05-03 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo VšĮ „Vaikų linijos“ organizuotoje kampanijos „Nustok tyčiotis“ apyrančių „Be patyčių“ pristatymo akcijoje. Kontrolierė šiame pristatyme skatino mokinių tarpusavio draugiškus santykius.

2007-05-23 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Jolita Gritytė dalyvavo Seimo Žmogaus teisių komiteto ir Seimo Europos reikalų komiteto Europos informacijos centro surengtoje Europos savaitės diskusijoje „Pagrindinių teisių agentūra ir jos įtaka žmogaus teisių įtvirtinimui ES“.

2007-06-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė, kaip Lietuvos sakaliukų sąjungos foto – akcijos „Mažo žmogaus – didelis pasaulis“ globėja, atidarė Lietuvos teatro, kino ir muzikos muziejuje eksponuojamą parodą, skirtą Tarptautinei vaikų gynimo dienai paminėti. Parodoje buvo eksponuojama apie 200 vaikų iš visos Lietuvos darytų nuotraukų, vaizduojančių vaiko pasaulį.

2007-06-01 vaiko teisių apsaugos kontrolierė sakė sveikinimo žodį visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ respublikinėje moksleivių konferencijoje „Informacinės technologijos ir smurtas prieš vaikus“.

2007-06-07 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Edukacinės veiklos katedros organizuotoje mokslinėje – praktinėje diskusijoje „Teisinis švietimas kaip vaiko teisių įgyvendinimo prielaida“.

2007-06-08 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjas Egidijus Meilus dalyvavo Žurnalistų etikos inspektoriatų tarnybos organizuotame seminare „Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo vykdymo praktika ir kolizijos“. Seminare buvo aptariamas Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo taikymas praktinėje žurnalisto veikloje, nagrinėtos atsakomybės už nepilnamečių teisių pažeidimus atsiradimo priežastys, kitos problemos.

2007-06-09 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ 16 – tajame suvažiavime.

2007-06-27 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir patarėja Ieva Abariūtė dalyvavo VšĮ „Vaikų linija“ organizuotame dokumentinių filmų apie patyčias pristatyme.

2007-06-27 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Baltijos labdaros fondo organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Vidurio ir Rytų Europos bendruomenių vystymo įtaka skurdo mažinimui“.

2007-07-11 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjas Egidijus Meilus dalyvavo Seimo Sveikatos reikalų komiteto ir Druskininkų savivaldybės organizuotoje apskritojo stalo diskusijoje „Lietuvos kurortologijos problemos ir perspektyvos“.



2007–09–07 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjas Egidijus Meilus dalyvavo Vilniaus miesto savivaldybės Kultūros, švietimo ir sporto departamento Švietimo skyriaus organizuotame programos „Jaunimas Europoje – narkomanijos prevencijos programa“ pristatyme.

2007–09–12 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir patarėja Jurga Kazlauskaitė dalyvavo Seimo, Švietimo ir mokslo ministerijos bei Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Narkomanijos prevencijos pokyčiai Lietuvoje ir Europoje“.

2007–10–10 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Vilniaus vaikų ir jaunimo meno galerijos bei Švedijos ambasados organizuotos parodos „Astrida Lindgren su mumis“ atidaryme. Paroda skirta rašytojos 100 –osioms gimimo metinėms paminėti.

2007–10–12 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos, Seimo Narkomanijos prevencijos komisijos ir NVO vaikams konfederacijos organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Šeima besikeičiančioje visuomenėje“.

2007–10–23 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjai Roma Vaičiulytė ir Egidijus Meilus dalyvavo konferencijoje „Mokyklą visiems kuriame šiandien: realybė ir perspektyvos“.

2007–10–25 – 26 vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėjomis Renata Stankevičiene ir Audrone Bedorf dalyvavo Vidaus reikalų ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos kartu su Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija organizuotoje konferencijoje „Prekybos žmonėmis prevencija: iššūkiai ir sprendimai“. Konferencijos metu buvo nagrinėjama žiniasklaidos, verslo atstovų, švietimo ir kitų įstaigų vaidmuo prekybos žmonėmis užkardymo procese, kurių bendra veikla galėtų prisidėti prie saugesnės socialinės aplinkos kūrimo.

2007–10–30 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Kristina Matuzienė dalyvavo Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Bendrosios psichologijos katedros ir Medicinos fakulteto Psichiatrijos klinikos organizuotame tarptautiniame seminare „Vaikų psichikos sveikatos rizikos ir gerovės veiksnių tyrimas: tarptautinė patirtis“, kuriame buvo pristatoma: vaikų ir paauglių psichikos sveikatos epidemiologinio tyrimo Lietuvoje apžvalga; Lietuvos vaikų ir paauglių elgesio ir emocinių sunkumų rizikos veiksniai; tarptautiniai epidemiologiniai tyrimai ir tarpkultūrinis palyginimas; vaikų psichikos sveikatos rizikos veiksnių ir tinkamos pagalbos įvertinimas.

2007–11–06 – 07 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėjai Egidijus Meilus ir Ieva Kromelytė dalyvavo VŠĮ „Drąsinkime ateitį“ organizuotame projekte, įgyvendinamame Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose.

2007–11–12 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Europos Komisijos konkurso vaikams ir jaunimui „Europos Sąjunga ir nediskriminavimas“ nacionalinės žiūri komisijos darbe.

2007–11–16 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėjas Egidijus Meilus dalyvavo Žmogaus teisių stebėjimo instituto organizuotoje diskusijoje apie esamą žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos institucinę sistemą bei jos efektyvumą.

2007–11–22 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Narkotikų kontrolės departamento prie Vyriausybės ir Švietimo ir mokslo ministerijos surengtoje tarptautinėje konferencijoje „Ankstyvoji intervencija: nuo teorijos iki praktikos“, kurios metu buvo supažindinta su geriausiais Europos praktikos pavyzdžiais ankstyvosios intervencijos srityje.

2007–11–26 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjas Egidijus Meilus dalyvavo Kultūros ministerijos bei Lietuvos žurnalistų centro organizuotoje konferencijoje „Visuomenės informavimo principai: teorija ir realybė“.

2007–11–28 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėja Inga Abariūtė dalyvavo Pilietinės visuomenės instituto organizuotoje konferencijoje „Kaip sumažinti skurdą Lietuvoje“. Konferencijoje buvo diskutuota apie skurdo ir socialinės atskirties įveikimo galimybes.

2007–11–29 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjas Egidijus Meilus dalyvavo Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ir Mykolo Romerio universiteto organizuotame forumų cikle „Saviraiškos laisvė internete: komunikacija, teisė, etika“. Forume nagrinėtos temos: naujųjų technologijų iššūkiai – galimybės ir grėsmės; saviraiškos laisvė ir atsakomybė virtualioje erdvėje;



informacijos saugumo, bendradarbiavimo, savireguliacijos mechanizmų įgyvendinimo Lietuvoje galimybės ir formos; tarptautinės patirties analizė ir jos taikymas.

2007–12–11 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjas Egidijus Meilus dalyvavo Švietimo ir mokslo ministerijos bei Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro organizuotoje konferencijoje „Mokyklos nelankymo problemos sprendimas: realijos ir perspektyvos“.

2007–12–12 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Eivilė Žemaitytė dalyvavo Finansų ministerijos organizuotoje konferencijoje „Kuriamo Lietuvos ateitį: Europos Sąjungos struktūrinė parama Lietuvai 2007 – 2013 metais“.

2007–12–12 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Jolita Gritytė dalyvavo X Lietuvos nevyriausybinų organizacijų forume.

2007–12–13 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Audronė Bedorf dalyvavo Vidaus reikalų ministerijos organizuotoje konferencijoje „Viešojo administravimo kokybė – piliečiams“. Konferencijoje buvo aptarti viešojo administravimo institucijų veiklos tobulinimo pasiūlymai, diskutuota apie Bendrojo vertinimo modelio diegimo patirtį ES valstybėse.

2007–12–13 vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėja Roma Vaičiulytė dalyvavo Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto, Kultūros ministerijos, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos ir Lietuvos Vartotojų instituto organizuotoje konferencijoje „Skaitymo metus pasitinkant“.

2007–12–18 vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir patarėja Eivilė Žemaitytė dalyvavo UAB „Microsoft Lietuva“, Švietimo ir mokslo ministerijos bei Ryšių reguliavimo tarnybos organizuotame seminare „Vaikų saugumas internete“.

2007–12–19 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Tarptautinės migracijos organizacijos surengtame Tarptautinės migranto dienos minėjime, kuriame buvo pristatytas tyrimas „Šeimos abipus sienos. Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos“.

## **VI.2. Tarptautinės Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos minėjimas**

Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“, siekdama saugumo artimiausioje vaiko aplinkoje, 2000 metais inicijavo projektą mokyklose „Vaikų grupės prieš smurtą“. 2007 metų gegužę 64 grupių vaikai, susirinkę į savo metinę konferenciją, priėmė sprendimą parašu išreikšti nuomonę apie neigiamą informacinių technologijų ir televizijos poveikį vaikų bei jaunimo pasaulėžiūrai ir birželio mėnesį vaiko teisių apsaugos kontrolierei įteikė 1500 savo parašų. Vaikų nuomone, filmuose, laidose ir reklamose rodomi smurtiniai, patyčias skatinantys epizodai, internete platinama informacija apie patrauklius savižudybės būdus, rodomi pornografiniai vaizdai neigiamai veikia vaikų psichiką, todėl, jų siūlymu, TV darbuotojai, laidų kūrėjai turėtų atsakingiau parinkti animacinius filmus, rodomus vaikams; per žiniasklaidos priemones turėtų būti populiarinami interneto filtrai; turėtų būti sukurtos prevencinės reklamos, skirtos tėvams ir kt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su visuomenine organizacija „Gelbėkit vaikus“, Tarptautinės vaiko teisių dienos proga organizavo akciją „Vaikai pasisako „Prieš“ jų teisių pažeidimus televizijoje ir informacinėse technologijose“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva informacija apie pradėtą akciją buvo išplatinta savivaldybių Švietimo skyriams, tuo sudarant galimybę visos Lietuvos vaikams pareikšti savo nuomonę. Metų pabaigoje Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje buvo gauta daugiau nei 19404 vaikų parašų, kai kurios mokyklos parašus atvežė į Lietuvos Respublikos Seimą, kuriame 2007 m. lapkričio 20 d., minint Tarptautinę vaiko teisių dieną, rengiamo šventinio koncerto metu jie buvo įteikti vaiko teisių apsaugos kontrolierei.

Minėtos Tarptautinės vaiko teisių dienos proga vaiko teisių apsaugos kontrolierės iniciatyva kartu su Seimo Žmogaus teisių komitetu Lietuvos Respublikos Seime vyko vaikų ir politikų diskusija tema: valstybės atsakomybė už vaiko teisės būti apsaugotam nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įgyvendinimą.



Be to, atsižvelgiant į vaikų norą, vaikams buvo sudaryta galimybė padiskutuoti apie jų teisių įgyvendinimą Lietuvoje su Lietuvos Respublikos Prezidentu, Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjais ir Lietuvos advokatūros nariais.

### **VI.3. Mugė „Angelų vaikai – su meile Jums“**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga kartu su Vilniaus Mokytojų namais organizavo jau tapusias tradicinėmis mugės – parodas „Angelų vaikai – su meile Jums“, kurioje savo kurtais darbais iš stiklo, molio, medžio, siūlų ir pan. prekiaavo daugiau kaip 130 neįgalių vaikų iš 32 Lietuvos specialiųjų ugdymo įstaigų. Šios mugės tradiciškai rengiamos du kartus per metus – per Atvelykį ir prieš Šv. Kalėdas.

### **VI.4. TV3 televizijos labdaros projektas „Išsipildymo akcija“**

2007 metais TV 3 televizijos ir SEB Vilniaus banko organizuojamo labdaros projekto „Išsipildymo akcija“ metu vėl daugiausiai dėmesio buvo skiriama tėvų globos netekusiems vaikams, jų įvaikinimui ir globai (rūpybai) šeimose. Tuo tikslu buvo skelbiamas vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėjos R. Stankevičienės telefono numeris, ji informavo susidomėjusius šia akcija, kur reikia pirmiausia kreiptis ir kas organizuoja įvaikinimą. 2007 metais dėl globos ir įvaikinimo skambino daugiau kaip 40 asmenų. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose prekybos centruose „Maxima“ 2007 metų gruodžio mėnesį Vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) specialistai ir vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus patarėjai (tam tikromis dienomis ir valandomis) teikė informaciją asmenims, norintiems įsivaikinti ar globoti nepilnamečius.

Labdaros projekto „Išsipildymo akcija“ rengėjai, vadovaudamiesi Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos rekomendacijomis, parengė lankstinuką asmenims, apsisprendusiems įvaikinti vaiką, jame nurodoma trumpa informacija apie įvaikinimo procedūras.

### **VI.5. Projektas „Vaikams palankūs miestai“**

Lietuvos nacionalinis UNICEF komitetas prisijungė prie pasaulinio judėjimo „Vaikams palankūs miestai“ ir kartu su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga organizavo Lietuvos miestų įvaizdžio konkursą. Judėjimo ir konkurso tikslas - įvertinti ir apdovanoti miestus, kurie rūpinasi savo mažaisiais piliečiais ir jų ateitimi.

Vilniaus miesto rotušėje 2007 m. sausio 23 d. projekte dalyvaujančių Vilniaus ir Kauno miestų bei Biržų rajono vadovai per iškilmingą ceremoniją pasirašė projekto įgyvendinimo ketinimo protokolą.

Vadovaujantis konkurso taisyklėmis dalyvaujantys miestai parengė ir šiuo metu įgyvendina veiksmų planus, siekdami vaikams palankaus miesto statuso.

### **VI.6. Komandiruotės Lietuvoje**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, o jos pavedimu – patarėjai, tirdami pareiškėjų skundus, nagrinėdami opias vaiko teisių apsaugos problemas, siekdami surinkti išsamią informaciją nagrinėjamaiais klausimais, siekdami betarpiškai pabendrauti su vaikais, įvertinti vaiko teisių užtikrinimą šeimoje, globos institucijoje, kt. įstaigose, suprasti nagrinėjamų problemų mastą, lankosi šeimose, švietimo ir globos įstaigose bei kitose institucijose, dalyvauja sprendžiamų klausimų aptarimuose. Ataskaitiniais metais vaiko teisių apsaugos kontrolierė ir jos patarėjai 41 kartą vyko į tikslines komandiruotes Lietuvos teritorijoje. Tokios kelionės padeda ne tik išsamiu išnagrinėti skundus, bet ir pastebėti bei įvertinti pasitaikančias teisinio reglamentavimo spragas vaiko teisių užtikrinimo srityje, taip pat identifikuoti vaiko teisių apsaugos srityje egzistuojančias problemas.



Iš minėtų kelionių bei apsilankymų išskirtini:

2007-04-16 vaiko teisių apsaugos kontrolierė lydėjo J.E. Prezidentą Valdą Adamkų vizito į VŠĮ „Vaikų liniją“, VŠĮ Vilniaus universitetinės vaikų ligoninės Vaiko raidos centro Vaikų ir paauglių krizių intervencijos skyrių, Vilniaus m. VPK Viešosios policijos patrulių rinktinę, Jaunimo psichologinės paramos centrą, dalyvavo apskritojo stalo diskusijoje savižudybių prevencijos tema.

2007-08-08 vaiko teisių apsaugos kontrolierė, tirdama skundus dėl mokyklų tinklo pertvarkymo, lankėsi Alytaus rajone, susitiko su vietos bendruomene bei savivaldybės meru Algirdu Vrubliausku bei kitais savivaldybės administracijos atstovais.

2007-08-16 vaiko teisių apsaugos kontrolierė, tirdama skundus dėl mokyklų tinklo pertvarkymo, lankėsi Mažeikių rajone, susitiko su vietos bendruomene, Mažeikių rajono meru Vilhelmu Džiugeliu ir kitais savivaldybės administracijos tarnautojais.

2007-11-19 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Kauno miesto savivaldybėje vykusiame savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) vadovų asociacijos valdybos posėdyje. Posėdžio metu buvo nagrinėjami vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) bei kitų institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, veiklos tobulinimo klausimai.

2007-11-26 vaiko teisių apsaugos kontrolierė lydėjo J.E. Prezidentą Valdą Adamkų vizito Trakų savivaldybėje metu. Šio vizito metu J.E. Prezidentas ir kontrolierė dalyvavo moksleivių olimpinio festivalio atidaryme, apsilankė profesinėje amatų mokykloje „Sodžiaus meistrai“ bei šv. Jono vaikų sodyboje.

2007-11-27 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Eivilė Žemaitytė dalyvavo Raseinių rajono savivaldybėje vykusiame savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) vadovų asociacijos valdybos posėdyje. Posėdžio metu buvo nagrinėjami vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos tobulinimo klausimai.

2007-11-29 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo susitikime su Kučgalio kaimo (Biržų rajonas) bendruomene socializacijos centro steigimo Kučgalio specialiojo ugdymo centro bazėje klausimu, taip pat kontrolierė dalyvavo Biržų rajono savivaldybės tarybos posėdyje, kuriame buvo svarstytas Kučgalio specialiojo ugdymo centro klausimas.

2007-12-05 vaiko teisių apsaugos kontrolierė lydėjo J.E. Prezidentą Valdą Adamkų vizito Tauragės savivaldybėje metu. Šio vizito metu buvo analizuojamos kontrabandos paplitimo pasienio rajonuose ir nepilnamečių įtraukimo į nelegalų verslą problemos.

2007-12-10 vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja Eivilė Žemaitytė dalyvavo Seimo Žmogaus teisių komiteto narės Zitos Žvikienės Radviliškio rajono savivaldybėje organizuotame gyventojų priėmime Žmogaus teisių dienos minėjimo proga.

## **VI.7. Tarptautinis bendradarbiavimas**

### **■ *Dvišalis vizitas į Lenkijos Respubliką ir Lietuvos Respublikoje***

2007-03-15 - 17 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos delegacija lankėsi Lenkijos Respublikoje. Vizito metu su Lenkijos Respublikos Vaiko teisių gynėja Ewa Sowinska aptartos Lenkijos lietuvių vaikų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo problemos. Delegacija susitiko su Lenkijos lietuvių bendruomene, apsilankė keliuose lietuviškose mokyklose, susitiko su Lietuvos Respublikos konsulu Seinuose L. Milašiumi.

2007-03-19 – 21 Lenkijos vaiko teisių gynėja Ewa Sowinska ir įstaigos atstovai lankėsi Lietuvoje. Vizito metu delegacija lankėsi Šalčininkų, Trakų ir Vilniaus rajono savivaldybėse esančiose lenkų mokyklose, vaikų globos namuose, neigalių vaikų dienos centre bei Vilniaus apskrities sutrikusio vystymosi kūdikių namuose. Taip pat delegacija susitiko su Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministre R. Žakaitiene, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generaliniu direktoriumi A. Petrausku ir Lietuvos lenkų bendruomenės atstovais.

Dvišalis Lietuvos vaiko teisių apsaugos kontrolierės ir Lenkijos vaiko teisių gynėjos vizitas organizuotas vykdant Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ir Lenkijos



Respublikos vaiko teisių gynėjo įstaigos 2006 m. gegužės 19 d. pasirašytoje bendradarbiavimo sutartyje aptartus įsipareigojimus.

■ *Vizitas į Vokietijos Federacinę Respubliką*

2007-05-20 - 26 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos delegacija lankėsi Vokietijoje (Viurzburge, Ingoldstade, Miunchene). Susitikimų metu buvo susipažinta su Vokietijos vaiko teisių apsaugos sistema ir patirtimi sprendžiant su vaiko teisių apsauga ir interesų užtikrinimu susijusias problemas, taip pat buvo pristatyta ir Lietuvos patirtis šioje srityje.

■ *Vizitas į Gruzijos Respubliką*

2007-06-17 – 23 Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Gruzijos UNICEF skyriaus kvietimu lankėsi Gruzijoje. Kontrolierė vertino Vaiko teisių centro prie Žmogaus teisių gynėjo institucijos darbuotojų gebėjimus vaiko teisių apsaugos ir gynimo srityje, teikė konsultacijas dėl jų tobulinimo. Po šio vizito buvo pateiktos rekomendacijos dėl vaiko teisių apsaugos padėties gerinimo priemonių.

■ *Vizitas į Vokietijos Federacinę Respubliką*

2007-06-17 - 23 lankytasi Vokietijoje, Štainfurto apskrityje. Vizitas buvo skirtas susipažinti su Štainfurto apskrities įstaigų, dirbančių su delikventinio elgesio vaikais, patirtimi.

■ *Vizitas į Italijos Respubliką*

2007-08-21 - 25 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo AVSI organizuotame vizite Italijoje, kurio metu aplankė kai kurias socialines tarnybas, besirūpinančias nepilnamečių, išgyvenančių sunkumus, teisių apsauga ir globa. Vizito metu vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitiko su įvairių institucijų atstovais (tarp jų ir su Įvaikinimo komisijos prie Italijos Vyriausybės atstovais) bei su šeimomis, įvaikinusiomis vaikus iš Lietuvos, dalyvavo organizuotose konferencijose.

■ *Susitikimas su Jungtinių Tautų ekspertu*

2007-08-6 – 10 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbo efektyvumą, pagal Jungtinių Tautų vykdomą vystymo programą „Parama siekiant nacionalinių institucijų, dirbančių Žmogaus teisių srityje, efektyvumo“ vertino tarptautinis ekspertas Richard Carver. Po susitikimų su vaiko teisių apsaugos kontroliere bei įstaigos tarnautojais buvo pateiktos rekomendacijos, kaip tobulinti įstaigos veiklos efektyvumą.

■ *Moldovos Respublikos delegacijos vizitas*

2007-09-10 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi Moldovos socialinės apsaugos, šeimos ir vaiko ministerijos, Švietimo ir jaunimo ministerijos, UNICEF atstovai. Delegacijos narių tikslas - susipažinti su vaiko gerovės užtikrinimo politika Lietuvoje, vaiko teisių apsaugos institucijų sistema ir jų veikla. Daugiausia dėmesio susitikimo metu buvo skirta vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos darbui.

■ *Studentų ir dėstytojų delegacijos iš Vokietijos Federacinės Respublikos vizitas*

2007-09-10 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi grupė studentų ir dėstytojų iš Vokietijos, atvykusių į tarptautinį Vilniaus Jėzuitų Namų organizuotą seminarą „Rytų Europa socialinių pokyčių kontekste: socialinis darbas ir socialinė sauga Lietuvoje“. Kontrolierė delegaciją supažindino su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla, taip pat su vaiko teisių apsaugos institucijų Lietuvoje sistema, supažindino su vaiko teisių apsaugos padėtimi Lietuvoje.

■ *Europos vaikų ombudsmenų tinklo (ENOC) susitikimas*

2007-09-18 - 22 Vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėja dalyvavo kasmetiniame Europos vaikų ombudsmenų tinklo (ENOC) susitikime, vykusiame Barselonoje. Pagrindinė susitikimo tema – parama vaikams, turintiems specialiųjų poreikių. Susitikimo metu įvairių šalių ombudsmenai dalinosi patirtimi, bendradarbiavimo su nevyriausybinėmis organizacijomis perspektyvomis, buvo diskutuojama dėl skubaus Konvencijos dėl neįgalių žmonių teisių ratifikavimo, pristatytas JT Vaiko teisių komiteto pastebėjimas dėl vaikų su negalia, apie pokyčius per penkerius metus įgyvendinant programą „Kuriam pasauli vaikams“. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė skaitė pranešimą „Vaiko teisių ombudsmeno įtaka skatinant tarpžinybinį bendradarbiavimą“



■ *Susitikimas su Lenkijos Respublikos vaiko teisių gynėja*

2007–10–14 - 15 vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėja Varšuvoje susitiko su Lenkijos Respublikos vaiko teisių gynėja Ewa Sowinska. Susitikimo metu buvo aptarti laisvo asmenų judėjimo Europos Sąjungoje pasekmių vaiko teisių užtikrinimui, vaiko saugumo internete bei bendro Lietuvos ir Lenkijos vaiko teisių gynėjų vizito darbotvarkės klausimai ir bendradarbiavimo planai artimiausiu metu.

■ *Estijos Respublikos Teisingumo kanclerio biuro atstovės vizitas*

2007–10–29 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi Estijos Respublikos Teisingumo kanclerio biuro atstovė. Šio vizito metu buvo dalinamasi Estijos ir Lietuvos patirtimi vaiko teisių apsaugos srityje, įvertinti šių šalių teisinio reglamentavimo vaiko teisių apsaugos srityje skirtumai, aptartos globos problemos, supažindinta su vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įgaliojimais, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veikla.

■ *Susitikimas su Afganistano Goro provincijos delegacija*

2007–11–13 Vaiko teisių apsaugos kontrolierė Užsienio reikalų ministerijoje susitiko su Afganistano Goro provincijos gubernatoriumi Baz Mohammad Ahmadi ir jo delegacija. Susitikimo metu kontrolierė Afganistano delegaciją supažindino su vaiko teisių apsaugos reglamentavimu Lietuvoje, pristatė vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus funkcijas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklą, sprendžiant vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo problemas Lietuvoje ir pan.

■ *Danijos Žmogaus teisių instituto delegacijos vizitas*

2007–11–21 Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje lankėsi Danijos Žmogaus teisių instituto atstovų delegacija. Šio susitikimo metu buvo pristatyta Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos bei Danijos Žmogaus teisių instituto veikla, diskutuota apie abiejų institucijų įgaliojimų ir veiklos apimtis, vaiko teisių padėtį abiejose šalyse.

■ *Lietuvos ir Maskvos vaiko teisių ombudsmenų bendradarbiavimo sutarties pasirašymas*

2007-11-25 - 27 vaiko teisių apsaugos kontrolierės kvietimu Vilniuje lankėsi Maskvos miesto vaiko teisių įgaliotinis (ombudsmenas) Aleksej Golovan. Pagrindinis vizito tikslas – bendradarbiavimo sutarties, kuri sustiprins draugiškus institucijų santykius ir sudarys sąlygas efektyvesniam vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo problemų sprendimui, pasirašymas. Sutartyje numatyta, kad vaiko teisių gynėjai skatins bei remis Lietuvos ir Maskvos (Rusijos Federacijos) įstaigų bei organizacijų, kurių veikla susijusi su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimu, bendradarbiavimą, taip pat ypatingą dėmesį skirs Lietuvoje ir Rusijos Federacijoje gyvenančių tautinių mažumų vaikų teisių ir jų teisėtų interesų užtikrinimo problemoms spręsti ir kt. Tai antroji bendradarbiavimo sutartis su užsienio šalių vaiko teisių gynėjais.

■ **Vaiko teisių apsaugos kontrolierės bei jos patarėjų dalyvavimas tarptautinėse konferencijose bei seminaruose**

2007–04–17 - 18 dalyvauta Europos Parlamento organizuotoje konferencijoje Briuselyje „Europos Sąjungos vaiko teisių strategijos link“. Konferencijoje buvo aptartos tokios temos: vaiko teisių integravimas Europos Sąjungoje; Europos Sąjungos strategija vaikų atžvilgiu; vaikų veiklumo skatinimas; dabartinės Europos Sąjungos teisinės sistemos spragos, susijusios su atvejais, kai tėvai grobia vaikus. Buvo pristatytas JT tyrimas „Smurtas prieš vaikus“ bei vaiko teisių teminė ataskaita ir kt.

2007–05–16 - 18 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Jekaterinburge vykusiame seminare „Bendradarbiavimo plėtojimas žmogaus teisių apsaugos srityje“.

2007–05–17 vaiko teisių apsaugos kontrolierė dalyvavo Jekaterinburge organizuotame seminare „Naujoji Rusijos nusikalstamumo teisėkūra: teisėsaugos organų ir nevyriausybinių organizacijų tarpusavio bendradarbiavimas kovoje su žmonių prekyba“.

2007–06–02 - 03 dalyvauta Airijos lietuvių bendruomenės steigiamajame mokytojų asociacijos suvažiavime. Susitikimo su Airijos lietuvių bendruomenės atstovais metu susipažinta su Lietuvos piliečių vaikų, augančių Airijoje, teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo problemomis.





2007-06-04 - 05 dalyvauta Europos Komisijos organizuojamame Europos forume dėl vaiko teisių, kuris įvyko Vokietijoje, Berlyne.

2007-09-16 - 19 dalyvauta Strasbūre vykusioje konferencijoje „Tarptautinė justicija vaikams“, kuri buvo rengiama vykdant Europos Tarybos programą „Kuriamo Europą vaikams ir su vaikais“. Konferencijoje nagrinėti šie pagrindiniai klausimai: tarptautinė teisė ir vaikų teisės; vaikų priėjimas prie tarptautinio teisingumo; vaikui draugiškos teisingumo procedūros; galimybės naudotis tarptautinės teisės teikiama apsauga.

2007-09-25 - 28 dalyvauta konferencijoje „Žmogiškosios dimensijos įgyvendinimas“, vykusioje Varšuvoje. Diskusijų metu buvo atkreiptas dėmesys, kad išipareigojimai žmogiškosios dimensijos srityje yra visų valstybių teisėto ir tiesioginio rūpesčio reikalas ir nėra vien tik šalių dalyvių vidaus klausimas. Taip pat kalbėta apie Europos Sąjungos politiką migracijos srityje, kuri nukreipta į legalios migracijos reglamentavimą ir kovą su nelegalia migracija. Buvo pabrėžta bendradarbiavimo su trečiosiomis šalimis ir imigrantų integracijos į Europos Sąjungos valstybių visuomenę svarba, paliesti romų tautybės asmenų diskriminacijos klausimai.

2007-10-09 - 10 dalyvauta konferencijoje „Vaiko teisių tendencijos Europos Sąjungos politikoje“, kuri vyko Briuselyje. Konferencijos metu buvo aptariama, kokios dabar tendencijos vyrauja Europos Sąjungoje teoriniu bei praktiniu lygiu, kurios liečia vaiko teisių įgyvendinimą. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės patarėja susitiko su Europos Komisijos Švietimo ir kultūros direktorato darbuotoju Tapio Saavala, kuris supažindino su mokyklų reforma Skandinavijoje.

2007-10-16 - 17 vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėja dalyvavo konferencijoje „Saugus internetas vaikams ir jaunimui“, kuri yra Europos Sąjungos „Saugesnis internetas plius“ programos dalis.

2007-10-18 - 19 vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėja Jungtinių Tautų Regioninio centro NVS ir Šiaurės Europos šalių Bratislavoje kvietimu dalyvavo regioniniame nacionalinių žmogaus teisių institutų atstovų susitikime Stambule (Turkijoje), kurio tema „Strateginis planavimas ir bendravimo strategija“.

2007-11-08 - 10 dalyvauta Europos tinklo prieš skurdą Generalinėje asamblėjoje Budapešte.

2007-12-09 - 15 vaiko teisių apsaugos kontrolierė su patarėja dalyvavo Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos specialiojoje sesijoje, vykusioje Niujorke, skirtoje pasiekimams vaiko teisių apsaugos srityje aparti.

## **VI.7. 2007 metais pradėti tyrimai, apibendrinimai**

### **► Dėl valstybės garantuojamos nemokamos teisinės pagalbos teikimo vaikams problemos**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje daugėja skundų dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos suteikimo vaikams. Skunduose nurodoma, kad neužtikrinamas vaikų teisių ir teisėtų interesų gynimas – valstybės garantuojama teisinė pagalba vaikams nesuteikiama.

Siekiant išsiaiškinti esamą situaciją ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo vaikams problemas, pradėtas apibendrinimas „Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo vaikams problemos“. Apklaustos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos, miestų (rajonų) savivaldybių administracijos ir savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnybos bei vaikų globos įstaigos (vaikų globos namai, vaikų globos centrai ir šeimynos).

### **► Dėl daugiavaikių šeimų situacijos**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, tirdama Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamus pareiškėjų skundus, tiesiogiai bendraudama su šeimomis ir vaikais, visuomenės atstovais bei vertindama žiniasklaidoje pateikiamą informaciją, pastebėjo, kad neretai gausi šeima yra tapatinama su socialinės rizikos šeima, manoma, kad gausioje šeimoje augantys vaikai netinkamai



prižiūrimi, auga skurde, tėvai girtauja ar neturi jokių socialinių įgūdžių, vaikai šiose šeimose susilaukiami tik dėl gaunamos piniginės paramos, teikiamų lengvatų ir pan. Kai kurių atliktų tyrimų duomenimis, trečdalis gausių šeimų priklauso socialinės rizikos šeimų grupei. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, neretai dėl šiuo metu susiformavusio neigiamo visuomenės požiūrio į gausias šeimas kyla nepagrįstos ir neargumentuotos diskusijos dėl valstybės paramos gausioms šeimoms būtinumo, dėl jos teikimo formų (išmokų, lengvatų, paslaugų ir kt.). Atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją ir siekiant įvertinti realią situaciją bei paneigti arba patvirtinti visuomenėje vyraujančią nuostatą, kad gausi šeima tai neretai socialinės rizikos šeima, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėtas tyrimas dėl gausių šeimų situacijos.

#### ► Dėl vaikų žaidimų aikštelių

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėtas tyrimas dėl tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose skelbiamos vaikų teisės žaisti įgyvendinimo. Žaidimo sąvoka paprastai siejama su aktyvia veikla, kuriai gali reikėti erdvės ir laiko, su fizine veikla (sportu, žaidimais). Pastebėta, kad šalia naujos statybos daugiabučių gyvenamųjų namų neįrengiamos vaikų žaidimo aikštelės, naikinamos jau esančios, vaikų žaidimo aikštelėse esantys įrenginiai yra pasenę ir nesaugūs. Atliekamo tyrimo metu iš visų Lietuvos savivaldybių, bus surinkta informacija apie vaikų žaidimo aikštelių skaičių bei jose esančių įrengimų būklę, savivaldybių pastebėtas problemas dėl naujų žaidimų aikštelių įrengimo ir esamų priežiūros, apie skiriamas lėšas bei jų poreikį.

#### ► Dėl vaikų ir jaunimo sportinio ugdymo situacijos Lietuvoje.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėtas apibendrinimas apie vaikų ir jaunimo sportinio ugdymo situaciją Lietuvoje. Tyrimo metu bus siekiama apibendrinti iš savivaldybių administracijų gautą informaciją apie rajonų centruose esančių mokyklų stadionų būklę, apie kitų mieste esančių sporto aikštynų skaičių ir jų įvairovę; aiškinamasi, kiek dėmesio savivaldybių administracijos skiria vaikų sportiniam ugdymui, jų užimtumui skatinti, idant sumažėtų alkoholių, tabaką ar narkotikus vartojančių vaikų ir paauglių skaičius, padidėtų vaikų užimtumas, taip pat gerėtų vaikų sveikatos būklė; išanalizuoti informaciją apie planuojamus miestuose įrengti naujus sporto aikštynus ar renovuoti jau esamus.

#### ► Dėl vaikų, kurių tėvai išvykę į užsienio valstybę, atstovavimo problemos

Vaiko atstovavimas, jo teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas ir gynimas yra problema, su kuria susiduriama tėvams išvykus į užsienį ir palikus vaikus trečiųjų asmenų priežiūrai. Tėvai, būdami įstatymiais vaiko atstovais, turi pareigą atstovauti ir ginti savo vaiko teises ir teisėtus interesus, tačiau pastariesiems išvykus, artimieji giminaičiai ar kiti vaiką prižiūrintys asmenys neturi įgaliojimų atstovauti vaiką mokykloje, gydymo įstaigoje, teisėsaugos institucijose ir pan., priimti su vaikais susijusius sprendimus.

Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 8 straipsnio 7 dalyje numatyta galimybė steigti laikinąją globą (rūpybą) vaikui tėvų prašymu, kai jie laikinai išvyksta gyventi ir dirbti į užsienį. Tačiau praktikoje, įgyvendinant pastarosios globos nustatymo procedūrą, susiduriama su problemomis – neaišku, kam tėvai turi pateikti prašymą nustatyti vaiko laikinąją globą; nėra aiški būsimo globėjo parinkimo (pasirinkimo) tvarka, dėl teisinio reglamentavimo spragų piktnaudžiaujama kreipiantis dėl išmokų globojamiems vaikams ir kt.

Atsižvelgus į minėtas problemas, siekiant pateikti galimus problemos sprendimo būdus ir rekomendacijas, buvo nuspręsta apibendrinti Europos Sąjungos valstybių narių praktiką sprendžiant vaikų, kurių tėvai išvykę į užsienio valstybę, atstovavimo klausimus.

#### ► Dėl pagalbos teikimo vaikams ir paaugliams psichikos sveikatos centruose

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama spręsti su vaikų sveikatos priežiūra susijusias problemas, 2006 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. V-3 „Dėl darbo grupės vaikų psichinės sveikatos gerinimo klausimams spręsti sudarymo“ sudarė ekspertų darbo grupę, kurios tikslas - atlikti



problemų, susijusių su vaikų psichine sveikata, analizę bei išvadas ir siūlymus pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Siekiant išsiaiškinti vaikui ir jo šeimai teikiamų paslaugų kokybę, savalaikį jų teikimą, apžvelgti situaciją bei pateikti siūlymus, ekspertų grupė parengė anketą, kuria buvo 64 apklausti pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikiantys psichikos sveikatos centrai. Anketinėje apklausoje dalyvavo turintys juridinio asmens statusą, esantys pirminės sveikatos priežiūros centro sudėtyje bei privatūs centrai. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje bus atlikta anketų analizė ir remiantis analizės rezultatais suformuotos išvados bei pasiūlymai, kurie bus pateikti atitinkamoms institucijoms.

► **Dėl vykdomos sveikatos priežiūros ugdymo įstaigose bei dėl problemų, susijusių su sveikatos priežiūros paslaugų teikimu vaikams, sergantiems cukriniu diabetu**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pradėjo tyrimą savo iniciatyva dėl vykdomos sveikatos priežiūros ugdymo įstaigose bei dėl problemų, susijusių su sveikatos priežiūros paslaugų teikimu vaikams, sergantiems cukriniu diabetu.

Tyrimo metu renkami duomenys apie savivaldybių mokyklose vykdomą sveikatos priežiūrą, apie ugdymo įstaigose veikiančius sveikatos kabinetus, jų būklę, priemones specialisto funkcijoms vykdyti, taip pat informacija apie parengtų mokyklos sveikatos priežiūros veiklos planų turinį, savivaldybėje patvirtintą (ar nepatirtintą) sveikatos priežiūros mokyklose tvarką, savivaldybėje cukriniu diabetu sergančių vaikų skaičių. Taip pat renkami duomenys apie kompensuojamas medicinos pagalbos priemones, vaistinius preparatus bei tyrimus vaikams, insulino pompų ir jų dalių kompensavimą bei galimybes. Remiantis analizės rezultatais suformuotos išvados bei pasiūlymai bus pateikti kompetentingoms ir už šios problemos sprendimą atsakingoms institucijoms.

► **Dėl brolių ir seserų neišskyrimo principo, nustatant vaiko globą (rūpybą), laikymosi**

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėta analizuoti informacija apie išskirtus brolius ir seseris, kuomet jiems nustatoma laikinoji/nuolatinė globa. Analizuojant minėtą informaciją siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai ir kodėl yra pažeidžiamas brolių ir seserų neišskyrimo principas, t.y. išsiaiškinti, kiek šiuo metu Lietuvos globos įstaigose gyvena išskirtų brolių ir seserų, kokios priežastys sąlygoja brolių ir seserų išskyrimą, kaip galima būtų efektyviau įgyvendinti nepilnamečių brolių ir seserų neišskyrimo principą.

► **Dėl savivaldybių bendruomenių vaiko teisių apsaugos tarybų veiklos**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama įvertinti savivaldybių bendruomenių vaiko teisių apsaugos tarybų veiklą, jų efektyvumą, praktikoje kylančias problemas bei galimus bendruomenių tarybų veiklos tobulinimo ir problemų sprendimo būdus, pradėjo tyrimą dėl šių tarybų veiklos. Renkama informacija apie savivaldybių bendruomenės vaiko teisių apsaugos tarybų veiklą 2007 metais, t.y. informacija apie bendruomenės tarybos uždavinių ir funkcijų įgyvendinimą (pateiktus pasiūlymus, jų priėmimą bei įgyvendinimą ir pan.), naudojimąsi suteiktomis teisėmis (dalyvavimą posėdžiuose, pagalbą smurto aukoms ir pan.) bei kylančias problemas ir galimus jų sprendimo būdus. Atliekant minėtą tyrimą taip pat siekiama išsiaiškinti savivaldybių administracijų atstovų nuomonę dėl bendruomenės tarybos veiklos efektyvumo ir poveikio vaiko teisių apsaugos situacijai savivaldybėje, gauti informaciją apie bendradarbiavimą su valstybės ir savivaldybės įstaigomis bei kitomis organizacijomis, apie bendruomenės tarybos veiklos santykį su savivaldybės prevencinio darbo koordinavimo grupės veikla.

► **Dėl vaikų atvežimo į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus**

Į vaiko teisių apsaugos kontrolierę kreipėsi Vėliučionių specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų direktorė J. Mažuolytė dėl problemų, kylančių į šiuos namus atvežant nepilnamečius, kuriems teismas skiria auklėjamojo poveikio priemonę – atidavimą į specialiąją auklėjimo įstaigą.



Direktorės teigimu, pastaruoju metu padažnėjo atvejų, kai į šią įstaigą atvežami nepilnamečiai, kuriems teismas skyrė tokią auklėjimo poveikio priemonę. Direktorė pažymėjo, kad šiais atvejais nepilnamečiai atvežami be reikalingų dokumentų bei išankstinio informavimo, taip pat įstaigos administracija nėra informuojama, į kokias įstaigas gali kreiptis reikalingos informacijos, dokumentų pateikimo. Tuo atveju, kai atvežus nepilnamečių pateikiamas tik teismo nuosprendis/nutartis, specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai negali: nustatyti atvykusių nepilnamečių asmens tapatybę, nes nepateikiami asmens dokumentai; teikti nepilnamečiams įgytą išsilavinimą atitinkančios pagrindinio ugdymo programos, nes nėra mokymosi pasiekimų pažymos iš buvusios mokyklos ir pedagoginės psichologinės tarnybos išvadų; sudaryti mokinio anamnezės, vykdyti pilno nepilnamečio ištyrimo ir sudaryti individualios elgesio korekcijos programos remiantis tik nepilnamečio pateikta informacija ir neturint išvadų, charakterizuojančių nepilnamečių ir pan.; užtikrinti tinkamą atvykusių nepilnamečių ir aplinkinių sveikatos priežiūrą, užregistruoti nepilnamečių medicinos įstaigoje ir kt.

Siekiant įvertinti esamą situaciją, šios problemos paplitimo mastą ir galimus jos sprendimo būdus, užtikrinti teisės aktuose įtvirtintas vaikų teises ir jų teisėtus interesus bei atsižvelgiant į tai, kad nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojus Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymui plėsis specialiųjų auklėjimo įstaigų tinklas, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėta rinkti informacija iš specialiųjų vaikų auklėjimo ir globos namų, policijos komisariatų, vaiko teisių apsaugos tarnybų apie susiformavusią praktiką dėl vaikų nuvežimo į specialiąsias auklėjimo įstaigas, taip pat apie tai, ar Vaiko teisių apsaugos tarnyba informuojama, ar tarnybai žinomi visi atvejai, kai sprendžiamas vaiko siuntimo į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus klausimas. Taip pat renkama informacija apie tarnybos vaidmenį priimant sprendimus dėl minėtos auklėjamojo poveikio priemonės taikymo bei apie tarnybos bendradarbiavimą su specialiaisiais vaikų auklėjimo ir globos namais, policijos komisariatais, pataisos inspekcijomis ir kitomis kompetentingomis institucijomis, kai sprendžiami vaikų, kuriems teismo skiriama auklėjamojo poveikio priemonė – atidavimas į specialiąją auklėjimo įstaigą, nuvežimo į šią įstaigą ir kiti susiję klausimai.

#### ► Dėl teisės aktų, reglamentuojančių socialinio būsto nuomą, analizės

Didėjant skundų dėl socialinio būsto nuomos skaičiui, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje pradėta teisės aktų, reglamentuojančių socialinio būsto nuomą, analizė. Tikimasi, jog atlikus šią analizę bus atskleistos priežastys, trukdančios socialinio būsto nuomos klausimus spręsti greitai ir efektyviai. Atlikus minėtą analizę bus teikiami pasiūlymai dėl padėties šioje srityje gerinimo.



## VII. VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIAUS SIŪLYMAI DĖL VAIKO TEISIŲ IR JO TEISĖTŲ INTERESŲ APSAUGOS

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatyme aptarti vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įgaliojimai siūlyti Seimui ir Vyriausybei priemones, kaip Lietuvos Respublikoje gerinti teisės aktais nustatytą vaiko teisių apsaugą, siūlyti Respublikos Prezidentui, Seimui ir Vyriausybei galiojančių teisės aktų pakeitimus ir naujų teisės aktų priėmimą bei politikos, susijusios su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, formavimą bei įgyvendinimą; dalyvauti Seimo ir Vyriausybės posėdžiuose, kuriuose svarstomi su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga susiję klausimai, ir pareikšti savo nuomonę; dalyvauti Respublikos Prezidento, Seimo ir Vyriausybės įsteigtų komisijų ar kitų institucijų, susijusių su vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga, posėdžiuose.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė per ataskaitinį laikotarpį pateikė 70 išvadų, pastabų ir siūlymų kitų valstybės institucijų parengtiems projektams, savo iniciatyva rengė bei dalyvavo rengiant teisės aktus dėl vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos gerinimo.

### VII.1. Lietuvos Respublikos Seimui teikti pasiūlymai

- Dėl Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ratifikavimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 185 (1) straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 178 straipsnio pakeitimo ir papildymo, 224 ir 259(1) straipsnių pakeitimo bei Kodekso papildymo 178(1) straipsniu įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatų, reglamentuojančių vaiko tėvų, globėjų (rūpintojų) ir kitų už vaiką atsakingų asmenų atsakomybę, pakeitimus įtvirtinant alternatyvių administracinių nuobaudų taikymą.
- Dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 48 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso ir civilinio proceso kodekso normų nuostatų, reglamentuojančių laikinosios globos nustatymą, bei Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo nuostatų, patvirtintų socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. 56, pakeitimų.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 282 straipsnio 2 dalies pakeitimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.223 straipsnio 2 dalies papildymo.
- Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo įstatymo projekto XP-221(2)) svarstymo atnaujinimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos 2008 metų biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių šalpos išmokų įstatymo 10 straipsnio pakeitimo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 39 straipsnio pakeitimo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 9 straipsnio pakeitimo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos atlyginimo sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymo projekto.
- Nuomonė dėl Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 18 (1) straipsnio.
- Dėl Lietuvos Respublikos kino įstatymo 10 ir 12 straipsnių papildymo įstatymo projekto.



- Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 43 ir 69 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 44 straipsnio 1 ir 3 dalų papildymo.
- Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo bei kitų teisės aktų, reglamentuojančių reklamą, nuostatų pakeitimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti bei daugiabučiams namams modernizuoti įstatymo 11 straipsnio 3 dalies papildymo.
- Dėl Apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijos projekto.
- Pasiūlymai dėl vaiko teisių apsaugos institucijų sistemos tobulinimo.
- Nuomonė Seimo Žmogaus teisių komitetui dėl socialinės paramos priemonių, teikiamų asmenims, gavusiems prieglobstį.

## **VII.2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateiktas pasiūlymas**

- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento 49 punkto dalinio pakeitimo.

## **VII.3. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pateikti pasiūlymai**

- Dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo papildymo 47(1) ir 49 straipsnio papildymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalies ir Policijos veiklos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies papildymo bei vaiko paėmimo iš šeimos tvarkos aprašo patvirtinimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo 15 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų plano patvirtinimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008-2010 metų programos“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 7 d. nutarimo Nr. 685 „Dėl Garantinio fondo steigimo“ pakeitimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr.684 „Dėl Ministro Pirmininko politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių, Vyriausybės kanceliarijos, ministerijų, Vyriausybės įstaigų ir įstaigų prie ministerijų valstybės tarnautojų suvienodintų pareigybių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 19 d. nutarimo Nr.1641 „Dėl didžiausio leistino valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto ir valstybės pinigų fondų, pareigybių skaičiaus patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 28 d. nutarimo Nr. 801 „Dėl išmokų vaikams skyrimo ir mokėjimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl alternatyvių apskričių viršininkų administracijų vaikų globos namams socialinių paslaugų formų plėtojimo programos patvirtinimo“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl vaiko teisių apsaugos skyrių bendrųjų nuostatų“ projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 28 d. nutarimo Nr. 302 „Dėl vaiko laikino išvykimo į užsienio valstybes tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto.



- Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymo „Dėl Garantinio ir vaikų išlaikymo fondų administracijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ projekto.

- Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. birželio 27 d. įsakymo Nr. A1-179 „Dėl socialinės rizikos vaiko ar likusio be tėvų globos vaiko socialinės globos poreikio nustatymo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto.

- Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gruodžio 30 d. įsakymo Nr. A1-221 „Dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. liepos 9 d. įsakymo Nr. 97 „Dėl reikalavimų stacionarioms socialinės globos įstaigoms ir asmenų nukreipimo į stacionarias globos įstaigas tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo“ pakeitimo.

- Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymo Nr. A1-93 „Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“ pakeitimo.

- Dėl vaikų turto administravimo problemos sprendimo.

#### **VII.4. Švietimo ir mokslo ministerijai pateikti pasiūlymai**

- Lietuvos Respublikos atmintinų dienų įstatymo papildymo ir pakeitimo projektas.

- Dėl Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo priemonių plano projekto.

- Dėl Kriterijų vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių poreikiui savivaldybėse ir apskrityse iširti.

- Dėl Vaikų nuo gimimo iki privalomo mokymosi pradžios gyvenimo ir ugdymo sąlygų gerinimo modelio aprašo patvirtinimo.

- Dėl vaikų, dalyvaujančių ikimokyklinio ugdymo programoje, vežiojimo ir nemokamo maitinimo rekomendacijų savivaldybėms, parengimo ir patvirtinimo.

- Dėl metodinių rekomendacijų ikimokyklinio ugdymo lėšų skyrimo vienam vaikui principo taikymo parengimo.

#### **VII.5. Sveikatos apsaugos ministerijai pateikti pasiūlymai**

- Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo programos“ projekto.

- Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. kovo 20 d. įsakymo Nr. 161 „Dėl Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos valstybės visuomenės sveikatos priežiūros biudžetinių įstaigų pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto.

- Dėl pavyzdinių ikimokyklinio ugdymo įstaigų valgiaraščių parengimo ir patvirtinimo.

- Dėl Informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. vasario 1 d. įsakymu Nr. 65 papildymo.

##### **VII.5.1. Valstybiniam aplinkos sveikatos centrui pateiktas pasiūlymas**

- Dėl Lietuvos higienos normos HN 18:2007 „Viešojo naudojimo kompiuterinių tinklų prieigos taškai: sveikatos saugos reikalavimai“ projekto.

#### **VII.6. Teisingumo ministerijai pateikti pasiūlymai**

- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.18, 2.19, 3.16, 3.229, 3.230, 3.232, 3.234 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 3.229 (1), 3.229 (2) straipsniais įstatymo projekto.

- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.204 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.



- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 27 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 50 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 152,627, 628, 661, 663,681, 682, 703, 714, 722,726, 727, 750, 769 straipsnių pakeitimo projekto XP-1632.
- Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 156 straipsnio 1 dalies, 307 straipsnio 2 ir 3 dalių, 308 straipsnio 2 dalies pakeitimo.
- Dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto.
- Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo projekto.
- Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 10, 11, 14 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto.
- Dėl Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos vykdymo.
- Dėl teismo neturtinio pobūdžio sprendimų vykdymo (Sprendimų vykdymo instrukcijos pakeitimo).
- Nuomonė dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso ir Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatos, įtvirtinančios atleidimą nuo bylinėjimosi išlaidų institucijas, ginančias viešąjį interesą.

#### **VII.6.1. Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateikti pasiūlymai**

- Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl prevencinės priemonės „Nepilnametis 2007“ projekto.
- Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl prevencinės priemonės „Nepilnametis 2007“ ataskaitos“ projekto.

#### **VII.7. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai pateiktas pasiūlymas**

- Dėl Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro memorandumo projekto.

#### **VII.8. Valstybės kontrolei pateiktas pasiūlymas**

- Dėl su vaiko teisių apsauga ir gerove susijusių valstybės institucijų, programų veiklos ir finansinio audito atlikimo.





## VIII. TEISĖS AKTŲ PRAKTINIO ĮGYVENDINIMO PROBLEMŲ APITARIMAS

### VIII.1. Su J. E. Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitikimo su Lietuvos Respublikos Prezidentu Valdu Adamkumi metu aptarė siūlomus teisės aktų pakeitimus dėl nepilnamečių darbo liberalizavimo. Prezidentui buvo pristatyti vaiko teisių apsaugos kontrolierės sudarytos darbo grupės siūlymai neįskaičiuoti nepilnamečių pajamų, uždirbtų atostogų metu. Ši pataisa palengvintų socialiai remtinių šeimų padėtį, nes šeimos neprarastų joms taikomų socialinių lengvatų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat atkreipė dėmesį į tai, jog galimybė įdarbinti nepilnamečius atostogų metu padėtų spręsti vieną iš opiausių nūdienos problemų – vaikų užimtumą.

Prezidentas pritarė vaikų darbo liberalizavimo idėjai – leisti vasaros atostogų metu dirbti paaugliams nuo 13 metų, palengvinti norinčiųjų dirbti paauglių įsidarbinimo tvarką, kad atostogų metu įsidarbinantiems vaikams nebereikėtų pateikti mokyklų atstovų sutikimo. Prezidento Valdo Adamkaus nuomone, būtina ugdyti jauno žmogaus norą dirbti ir užsidirbti, o socialinę politiką reikėtų kreipti nuo pašalpų link pajamų už darbą.

### VIII.2. Su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininku Vytautu Greičiumi

Susitikimo metu buvo aptartos vaiko teisių apsaugos kontrolierės pastebėtos teisės aktų praktinio taikymo problemos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pastebėjo, kad dažnai nėra aiškiai suprantami, skiriami tėvų valdžios apribojimo bei vaikų ir tėvų atskyrimo institutai, jų turinys. Praktiniame darbe neretai kyla ir klausimai dėl tėvų valdžios turinio ir apimties, tėvų teisių ir pareigų įgyvendinimo, atitinkamai priėmus sprendimą dėl tėvų valdžios apribojimo ar sprendimą atskirti vaikus nuo tėvų, taip pat dėl tėvų ir globėjų (rūpintojų) teisių ir pareigų santykio (ypač atskyrimo atveju). Vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat pastebėjo, kad yra nevienoda praktika nustatant vaikų, apgyvendintų specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose, statusą: kai kuriems vaikams nustatoma laikinoji globa (rūpyba), neribojant tėvų valdžios, netaikant atskyrimo, kitiems vaikams nustatoma laikinoji (nuolatinė) globa dėl tėvų valdžios apribojimo, atskyrimo. Tokiais atvejais dažniausiai kyla problemos, kai baigiasi vaiko gyvenimo specialiuosiuose vaikų auklėjimo ir globos namuose laikas arba kai jis sutrumpinamas, tačiau nėra keičiamas globėjas (rūpintojas). Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, būtų tikslinga parengti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimą ir apžvalgą dėl tėvų valdžios apribojimo bei vaikų ir tėvų atskyrimo taikymo, taip pat nutarimą ir apžvalgą dėl globos (rūpybos) nepilnamečiams vaikams nustatymo (arba aptarti šias problemas viename nutarime ir apžvalgoje).

Šio susitikimo metu, sprendžiant vaikų, kurių tėvai išvyko į užsienį, atstovavimo problemą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė taip pat prašė pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonę dėl vaikų atstovavimo problemos sprendimo, dėl juridinio atstovo skyrimo, neinicijuojant vaiko globos (rūpybos) klausimo.

Aptariant smurto problemas, prašyta konsultacijos (rekomendacijos) teismams, kitiems suinteresuotiems asmenims dėl Civilinio kodekso 3.65 straipsnyje aptartų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir Baudžiamojo proceso kodekso 132(1) straipsnio dėl įpareigojimo gyventi skyriumi nuo nukentėjusiojo taikymo.

Taip pat siekta sužinoti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonę dėl galimybės smurtautojus apgyvendinti specialiuose centruose, kur jiems būtų teikiama kompleksinė pagalba, būtų vykdoma intervencija į šeimą mėginant spręsti iškilusias problemas (pavyzdžiui, šiuo metu motinos su vaikais Vilniuje apgyvendinamos Motinos ir vaiko pensionate, panašios tik platesnės paslaugos turėtų būti siūlomos smurtautojams jiems gyvenant centruose ar įpareigotiems gyventi skyriumi).



Susitikimo metu taip pat buvo aptarti santuokos nutraukimo bylų, kai yra ginčas, terminai, ypač tais atvejais, kai sprendžiamas turto padalinimo klausimas, vaikų nuomonės, norų išsiaiškinimas – daugkartinių vaikų apklausų teismo posėdžiuose problemos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pastebėjo, kad nagrinėjant santuokos nutraukimo bylas tarpusavio susitarimu, teismui tvirtinant sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių, teismai nėra aktyvūs ir nepakankamai skiria dėmesio sutarties sąlygų analizei, ypač kai šeimoje yra nepilnamečiai vaikai. Aptartas savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos dalyvavimas (vaidmuo), kuomet sutuoktiniai, auginantys nepilnamečius vaikus, santuoką nutraukia abipusiu susitarimu. Taip pat prašyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konsultacijos dėl savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų dalyvavimo civilinėse bylose visose bylos nagrinėjimo instancijose.

Pateiktas siūlymas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui ar Nacionalinei teismų administracijai organizuoti diskusiją, pasikviečiant specialistus, visus kontrolierius dėl ombudsmeno vaidmens ir vietos valstybės institucijų sistemoje, jo teisių ir pareigų, priimamų sprendimų pobūdžio, ir parengti informacinio (šviečiamojo) pobūdžio medžiagą.

### **VIII.3. Su teisingumo ministru Petru Baguška**

Susitikimo metu buvo aptartos vaiko paėmimo iš tėvų (tėvo, motinos) ar kito teisėto vaiko atstovo tvarkos, teismo neturtinio pobūdžio sprendimų vykdymo, antstolių ir advokatų veiklos bei kiti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo klausimai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, jog iš pareiškėjų kreipimūsi nurodytų problemų ir įstaigoje atliktų tyrimų matyti, kad vaikai iš socialinės rizikos šeimų kartais nepagrįstai paaimami ir įkurdinami vaikų globos namuose, nepranešus apie vaiko paėmimą įstatyminiams vaiko atstovams, arba priešingai Vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojai delsia priimti sprendimą dėl vaiko paėmimo.

Remiantis teisės aktuose nurodytomis nuostatomis teigtina, kad vieninteliais kriterijais vaiko paėmimui yra teisėto vaiko atstovo sukeliamas pavojus ir dėl to kylanti reali grėsmė vaiko gyvybei ir sveikatai. Pažymėtina, kad dėl abstraktaus teisinio reglamentavimo praktikoje kyla Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalies ir kitų teisės normų, reglamentuojančių vaiko išskyrimą su teisėtais jo atstovais, taikymo problemų.

Nors vaiko paėmimo iš tėvų (tėvo, motinos) ar kitų teisėtų vaiko atstovų reglamentavimo klausimas buvo ne kartą svarstomas įvairiuose pasitarimuose, svarstymuose dalyvavusių institucijų atstovų nuomonės išsiskyrė. Teisingumo ministerijos atstovų nuomone, vaiko paėmimo iš tėvų (tėvo, motinos) ar kitų teisėtų vaiko atstovų klausimo papildomai reglamentuoti nereikia, pakanka esamo teisinio reglamentavimo Civiliniame kodekse, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, Policijos veiklos įstatyme ir kt.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, trūksta išsamaus, aiškaus bei viename teisės akte sukoncentruoto vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų tvarkos, kriterijų reglamentavimo, todėl buvo paprašyta papildomai apsvarstyti ir įvertinti vaiko paėmimo iš tėvų (tėvo, motinos) ar kitų teisėtų atstovų reglamentavimo klausimą, taip pat Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos siūlymą papildyti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 56 straipsnio 3 dalį ir Policijos veiklos įstatymo 18 straipsnio 1 dalį nuostata, kad policijos pareigūnai, Vaiko teisių apsaugos tarnybos (valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos) ne darbo metu turi teisę paaimti vaiką iš tėvų arba kitų teisėtų vaiko atstovų bei privalo apie tai pranešti Vaiko teisių apsaugos tarnybai.

Šio susitikimo metu vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad Vaiko gerovės valstybės politikos strategijos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 metų plane Teisingumo ministerijai, Lietuvos antstolių rūmams, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavesta išanalizuoti neturtinio pobūdžio teismo sprendimų, susijusių su vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaiku nustatymu ir t.t., vykdymo problemas, prireikus parengti ir teisingumo ministro įsakymu patvirtinti metodines



rekomendacijas, kaip vykdyti teismo neturtinio pobūdžio sprendimus, susijusius su vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaiku tvarkos nustatymu ir t.t.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, atsižvelgiant į tai, kad vykdant teismo neturtinius sprendimus privalo būti vadovaujama prioritetingu vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principu bei užtikrinamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai, vykdymo procese turėtų dalyvauti savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba, o prireikus ir kiti kompetentingi specialistai, kurie galėtų antstoliui teikti reikalingą pagalbą sprendžiant vykdymo procese kylančias problemas. Pritarus siūlymui aptarti savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų dalyvavimą vykdymo procese, Teisingumo ministerijos parengtas dokumentas turėtų būti suderintas su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kadangi turi būti įvertintas savivaldybių vaiko teisių apsaugos institucijų darbuotojų darbo krūvis, darbo laikas ir pan.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, pagrindinės neturtinio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo nuostatos turėtų būti reglamentuotos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 patvirtintoje Sprendimų vykdymo instrukcijoje, o numatomose teisingumo ministro įsakymu patvirtintose rekomendacijose dėl teismo neturtinio pobūdžio sprendimų vykdymo turėtų būti aptarti sudėtingesni teismo sprendimų vykdymo atvejai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad įstaigoje gaunami žodiniai ir rašytiniai pareiškėjų skundai, pareiškimai, prašymai dėl vykdymo proceso: neefektyvus, netinkamo bei pasyvaus teismo sprendimų, nutarčių, nutarimų (toliau - sprendimų) vykdymo; antstolių formalus, nepakankamai atsakingo požiūrio į savo pareigas bei nemandagus elgesio; išsamios informacijos apie vykdymo procesą, šalių teises ir pareigas išieškotojui ir/ar skolininkui nesuteikimo ir pan. Netinkamas vaikų teisių ir jų teisėtų interesų užtikrinimas bei problemos pastebimos ir piniginio, ir nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo procese.

Piniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo procese viena iš didžiausių ir aktualiausių yra teismo sprendimo dėl vaiko išlaikymo vykdymo problema. Ji turi keletą aspektų. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos praktinė veikla rodo, kad antstoliai ne visuomet yra iniciatyvūs vaiko išlaikymo išieškojimo bylose, būna linkę nusišalinti nuo teisės aktuose įtvirtintos pareigos savo iniciatyva imtis visų teisėtų priemonių, kad sprendimas būtų kuo greičiau ir realiai įvykdytas, ir aktyviai padėti šalims ginti jų teises bei įstatymų saugomus interesus. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje, atliekant skundų dėl netinkamo antstolių pareigų vykdymo tyrimus, pastebėta, kad gavęs vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus paklausimą dėl vykdymo veiksmų, susijusių su vaiko teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu, antstolis imasi aktyviau ir efektyviau ginti išieškotojo teises (susižino, atnaujina duomenis apie skolininko pajamas ir turtą, areštuoja skolininkui priklausantį turtą ir pan.).

Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus praktinės veiklos žinoma, kad pasitaiko atveju, kai pažeidžiamos vaiko teisės ir jo teisėti interesai (kyla grėsmė pažeidimui), kuomet vykdymo veiksmai nukreipti skolininko, turinčio nepilnamečių vaikų, atžvilgiu. Civilinio proceso kodeksas numato galimybę, reguliuoti išskaitų iš skolininko darbo užmokesčio ir kitų pajamų dydį ir jį mažinti antstolio patarkymu, jeigu skolininkas išlaiko nedarbingus šeimos narius. Skolininkas dėl vykdymo proceso neišmanymo ne visuomet pasinaudoja teisės aktuose aptarta teise ir dėl nežinojimo nepateikia antstoliui prašymo dėl išskaitomos dalies mažinimo (išskaitoma dalis gali būti mažinama po dešimt procentų kiekvienam išlaikytiniui), antstolis tuo tarpu nesuteikia informacijos skolininkui apie šią galimybę ir vykdo išieškojimo veiksmus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, antstolių veikla turi būti aktyvesnė, turi būti užtikrintas tinkamas Civilinio proceso kodekso 634 straipsnio 2 dalies nuostatų, įpareigojančių antstolį savo iniciatyva imtis visų teisėtų priemonių, kad sprendimas būtų kuo greičiau ir realiai įvykdytas, bei aktyviai padėti šalims ginti jų teises ir įstatymų saugomus interesus.

Iš Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gaunamų skundų, pokalbių su pareiškėjais, kurių metu pastarieji teiraujasi dėl advokatų patarimų, konsultacijų ir pan., advokatų kreipimusi į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigą pastebima, kad advokatai ne visuomet teikia kvalifikuotas paslaugas klientams, teisingas ir pagrįstas konsultacijas, taip piktnaudžiaudami klientų



patiklumu bei neišmanymu. Darytina prielaida, kad neretai teisinės paslaugas advokatas teikia po konsultacijų su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovais ar kitais specialistais, klaidingai informuoja apie vaiko teisių apsaugos kontrolieriui suteiktus įgaliojimus. Iš pareiškėjų kreipimusi, vaiko teisių apsaugos institucijų atstovų pastebėjimų taip pat darytina prielaida, kad advokatai, teikiantys antrinę teisinę pagalbą, į šią pareigą žiūri formaliai, nepakankamai atsakingai.

Nekvalifikuotos, neteisingos advokatų teisinės paslaugos sprendžiant ginčus, susijusius su vaikais, sudaro prielaidas vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimui. Siekiant užtikrinti tinkamą vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą ir gynimą, būtina kelti advokatų, teikiančių teisinės paslaugas, susijusias su vaikais, kvalifikaciją bei informuoti visuomenę apie advokatų atsakomybę už advokato veiklos pažeidimus ir pan. Atsižvelgiant į teisės aktuose įtvirtintą advokatų nepriklausomumo principą bei visuotinai privalomą prioritetinį vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugos ir gynimo principą, vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė apsvarstyti galimybę į advokatų kvalifikacinio egzamino programą, sudaromą Teisingumo ministerijos, įtraukti ir vaiko teisių apsaugos klausimus.

Taip pat vaiko teisių apsaugos kontrolierė siūlė pakartotinai apsvarstyti ir įvertinti galimybę paskatinti iki 2001 m. liepos 1 d. santuoką nutraukusius ir vaiko gyvenamosios vietos klausimo neišsprendusius asmenis kreiptis į teismą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, atleidžiant juos nuo žyminio mokesčio mokėjimo.

#### **VIII.4. Su generaliniu prokuroru Algimantu Valantinu**

Per susitikimą su Lietuvos generaliniu prokuroru buvo aptartos smurto problemos galimo sprendimo būdai, Civilinio, Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodeksų nuostatų įgyvendinimo praktikoje problemos bei naujų teisės aktų priėmimo ar galiojančių teisės aktų pakeitimo tikslingumas, siekiant užtikrinti tinkamą smurto aukos teisių apsaugą ir gynimą.

#### **VIII.5. Su kultūros ministru Jonu Juču**

Susitikus su kultūros ministru buvo aptartos problemos dėl kino teatrų veiklos reglamentavimo tobulinimo. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, atsižvelgdama į Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautus pareiškėjų skundus dėl kino teatrų veiklos, atkreipė dėmesį į tai, kad kino teatrų veiklos reglamentavimą ir kino filmams suteikiamų indeksų pagal žiūrovų amžiaus cenzą praktiką reikia tobulinti. Į kino filmus, kurie, manytina, turi būti demonstruojami tik suaugusiems, įleidžiami vaikai, niekas nekontroliuoja ir neriboja jų patekimo į kino filmų seansus. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė pažymėjo, kad ypač svarbu apsaugoti vaikus nuo žalingo informacijos poveikio ne tik televizijoje, bet ir kino teatruose.

Susitikimo metu vaiko teisių apsaugos kontrolierė atkreipė dėmesį į tai, kad atsižvelgiant į vaiko teisę ir teisėtą interesą būti apsaugotam nuo žalingos informacijos poveikio, ypač smurto propagavimo, būtina atsakingiau indeksuoti kino filmus pagal žiūrovų amžiaus cenzą. Atlikus teisės aktų, reglamentuojančių kino teatrų veiklą, analizę, galima teigti, jog nei Kultūros ministerija, nei Filmų indeksavimo komisija, nei žurnalistų etikos inspektorius nėra įpareigoti prižiūrėti, kaip kino teatrai vykdo draudimą rodyti nepilnamečiams pagal amžiaus kategoriją ir indeksą netinkamus filmus bei jų anonsus. Šiuo metu jokia institucija nekontroliuoja, kaip kino teatras užtikrina, kad nepilnamečiai negalėtų patekti į kino teatrą, kai demonstruojami pagal jų amžiaus kategoriją netinkami filmai. Atsižvelgiant į tai, kad už valstybės politikos kino srityje įgyvendinimą atsakinga Kultūros ministerija, vaiko teisių apsaugos kontrolierė pasiūlė ministerijai svarstyti galimybę teikti teisės aktų pakeitimo ir papildymo projektus, numatančius kino teatrams reglamentuotų draudimų vykdymo kontrolės mechanizmą, atsakomybę už nustatytų reikalavimų nesilaikymą, tobulinti kino filmų indeksavimo pagal žiūrovų amžiaus cenzą tvarką bei kino filmų indeksavimo kategorijas. Kultūros ministras pritarė vaiko teisių apsaugos kontrolierės pasiūlymams, kad būtina tobulinti esamą teisinę bazę, susijusią su kino teatrų veikla.



### **VIII.6. Su švietimo ir mokslo ministre Roma Žakaitiene**

Susitikime su švietimo ir mokslo ministre buvo aptarti klausimai, susiję su Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo priemonių planu bei Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo problemos.

### **VIII.7. Susitikimas su Eismo priežiūros tarnybos viršininku Sauliumi Skverneliu bei Valstybinio aplinkos sveikatos centro direktoriumi Eriku Mačiūnu**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė inicijavo susitikimą su Eismo priežiūros tarnybos viršininku Sauliumi Skverneliu bei Valstybinio aplinkos sveikatos centro direktoriumi Eriku Mačiūnu. Susitikimo metu buvo nagrinėjami vaikų, pardavinėjančių laikraščius intensyvaus eismo sankryžose, saugių darbo bei sveikų gyvenimo sąlygų užtikrinimo klausimai bei teisinio reglamentavimo šioje srityje praktinio taikymo problemos.

### **VIII.8. Susitikimas su Vilniaus miesto meru Juozu Imbrasu**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė su Vilniaus miesto meru Juozu Imbrasu ir kitais savivaldybės administracijos pareigūnais aptarė aktualiausias vaiko teisių apsaugos ir užtikrinimo Vilniaus mieste problemas, išryškėjusias nagrinėjant pareiškėjų skundus. Šio susitikimo metu buvo aptartos Vilniaus mieste elgetaujančių vaikų, ikimokyklinių įstaigų plėtros problemos, prailgintų darbo grupių mokyklose, visuomeninio miesto transporto Tarandės mikrorajone, socialinių paslaugų planavimo ir organizavimo klausimai.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė domėjosi projekto „Vaikams palankūs miestai“ vykdymu Vilniuje, taip pat atkreipė dėmesį į nepakankamą Vaiko teisių apsaugos tarnybos bei Švietimo skyriaus bendradarbiavimą.

### **VIII.9. Susitikimas su visuomeninės organizacijos „Mes – jaunimas“ atstovu**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė susitiko su besikuriančios visuomeninės organizacijos „Mes – jaunimas“ atstovu Denisu Kolomyckiu ir aptarė savanoriškos veiklos svarbą sprendžiant vaikų užimtumą. Penkiolikmetis M.K.Čiurlionio menų gimnazijos auklėtinis pasakojo apie dar tik pradedančią savo veiklą organizaciją, kuri vienija bendraminčius paauglius bei jų tėvus. Visuomeninė organizacija „Mes – jaunimas“ tikisi spręsti nepilnamečių prevencijos, vaikų vasaros užimtumo klausimus, vykdyti kultūrinės bei edukacines programas.



## **IX. DALYVAVIMAS DARBO GRUPĖSE**

### **IX.1. Seimo, Vyriausybės, ministerijos ir kitų įstaigų sudarytose darbo grupėse**

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė bei jos patarėjai 2007 metais aktyviai dalyvavo kitų institucijų darbo grupių veikloje:

- Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sudarytoje darbo grupėje Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymo projektui ir kitų teisės aktų projektams parengti;
- Lietuvos Respublikos Seimo valdybos sudarytoje darbo grupėje „Dėl vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo“;
- Sveikatos apsaugos ministro sudarytoje darbo grupėje Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo programai parengti;
- Švietimo ir mokslo ministro sudarytoje darbo grupėje Krizių valdymo mokykloje tvarkos aprašui parengti;
- Švietimo ir mokslo ministerijos koordinuojamo Europos Sąjungos projekto „Saugesnis internetas plus“ valdymo ir darbo grupėse;
- Švietimo ir mokslo ministro sudarytoje darbo grupėje Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo priemonių plano bei Kriterijų vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių poreikiui savivaldybėse ir apskrityse ištirti parengimui ir patvirtinimui;
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje globojamų (rūpinamų) vaikų turto administravimo problemoms aptarti ir rekomendacijoms parengti;
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje dėl draudimo įtvirtinimo asmenims, teistiems už nusikaltimus prieš vaikus, dirbti darbą, susijusį su vaikais;
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sudarytoje darbo grupėje dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 491, tęstinumo;
- Teisingumo ministerijos sudarytoje darbo grupėje Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui, kuriame būtų nustatyta partnerystės (bendro gyvenimo neįregistravus santuokos) registravimo tvarka ir sąlygos, parengti.

### **IX.2. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje sudarytos tarpžinybinės darbo grupės:**

- vaikų psichinės sveikatos gerinimo klausimams spręsti;
- psichologinės pagalbos teikimo vaikams ir jų šeimoms situacijos analizei atlikti;
- teisės aktų, reglamentuojančių nepilnamečių įdarbinimą, pakeitimų projektams parengti;
- narkotikų problemos klausimams spręsti;
- pedagoginės ir psichosocialinės pagalbos vaikui ir jo šeimai modelio gairių projektui parengti.



## X. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Analizuojant ir vertinant situaciją vaiko teisių apsaugos ir jo interesų užtikrinimo srityje, 2007 metais, pastebimas didėjantis valstybės ir savivaldos institucijų, visuomenės ir pavienių asmenų aktyvumas ne tik keliant į viešumą, bet ir sprendžiant su vaiko teisių apsauga susijusias problemas, priimant pozityvius ir vaiko gerovės užtikrinimui reikalingus sprendimus.

Vertinant Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2006 metų veiklos ataskaitoje pateiktų pasiūlymų įgyvendinimą, paminėtini šie:

- Lietuvos Respublikos Seimas 2007 m. birželio 21 d. priėmė Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2, 7, 11, 12, 16, 17, 18, 26, 29, 33, 34, 35 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kuriame įtvirtintas draudimas prekiauti alkoholiniais gėrimais nuo 22 valandos iki 9 valandos prekybos įmonėse, įrengtose daugiabučiuose gyvenamuosiuose namuose, uždrausta alkoholio reklama Lietuvos Respublikos jurisdikcijai priklausančių transliuotojų ir retransliuotojų transliuojamose programose nuo 6 valandos iki 23 valandos.

- Lietuvos Respublikos Seimas 2007 m. birželio 28 d. priėmė Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą.

- Lietuvos Respublikos Seimas 2007 m. balandžio 3 d. nutarimu Nr. X-1070 patvirtinto Psichikos sveikatos strategiją bei parengtas Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo programos priemonių plano 2008-2010 m. projektas.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 509 patvirtino Valstybinę tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės 2007-2010 m. programą.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. rugsėjo 19 d. nutarimu Nr.1057 patvirtino Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007-2012 metų programos priemones.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2007 m. spalio 10 d. nutarimu Nr. 1092 suteikė įgaliojimus įgyvendinant Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymą.

- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1193 patvirtino Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategija ir įgyvendinimo priemonių 2007-2012 metų planas. Plane numatyta 2008 metais išanalizuoti teisės aktus ir pateikti Vyriausybei siūlymus dėl atlyginimo vaikus globojančioms šeimoms už teikiamą socialinę globą vaikams, nesusijusiems giminytės ryšiais. Taip pat numatyta 2008 m. patvirtinti apskričių viršininkų pavaldumo kūdikių namų 2008-2010 metų pertvarkymo planą, teikiant prioritetą ankstyvosios korekcijos paslaugų teikimui šeimoms, auginančioms vaikus su negalia.

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. rugpjūčio 22 d. Nr. ISAK-1680 pakeistas Pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelis, užtikrinantis pedagoginės psichologinės pagalbos prieinamumą ikimokyklinio amžiaus vaikams.

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 15 d. įsakymu Nr. ISAK-386 patvirtintos Moksleivio krepšelio lėšų, skirtų atsiskaityti už neformalųjį vaikų švietimą, perskirstymo ir naudojimo metodines rekomendacijos.

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-2243 patvirtintas Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių poreikio savivaldybėse ir apskrityse tyrimo kriterijų aprašas.

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-2244 patvirtintas Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo įgyvendinimo priemonių planas.



■ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. A1-145 pakeisti Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. 56 „Dėl Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatų patvirtinimo“, kuriuose reglamentuojamas vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymas tėvų prašymu, pastariesiems laikinai išvykus į užsienį.

■ Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo taryba kartu su JAV asociacija CWLA (Child Welfare League of America) 2007 m. liepos 24 d. pasirašė sutartį, pagal kurią Lietuva tampa oficialia PRIDE programos licencijos turėtoja ir jai suteikiama išimtinė teisė naudoti šią mokymų programą rengiant ir įvertinant būsimas tėvų ir globėjų šeimas, taip pat teikiant kvalifikuotą pagalbą jau įvaikinusioms ir globojančioms šeimoms.

■ Į bendrojo lavinimo etikos ir pilietinio ugdymo pagrindines mokyklos programas įtraukta prekybos žmonėmis ir prostitucijos problematika. Į etikos programą integruotas rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo kursas, į pilietiškumo pagrindų kursą integruotos temos apie vaiko ir žmogaus teises bei šių teisių apsaugą, lyčių lygybes, nepilnamečių nusikalstamumo, prekybos žmonėmis, skurdo, socialinės atskirties, smurto ir patyčių problematiką.

■ Atlikti valstybiniai auditai „Vaiko ir jaunimo teisių apsauga“, „Neįgaliųjų socialinė integracija“.

■ Parengtas Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kuriame numatoma skirti nemokamus pietus visiems mokiniams, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, ikimokyklinio ugdymo mokyklose ar pas kitą švietimo teikėją (išskyrus laisvąjį mokytoją) pagal priešmokyklinio ugdymo ar pagal pradinio ugdymo programas.

■ Parengtas Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimo projektas, ribojantis vaikų buvimą viešosiose vietose be suaugusiųjų priežiūros tamsiu paros metu.

■ Parengtas Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimo projektas, įtvirtinantis smurto formų sąvokas, reglamentuojantis smurto prieš vaikus draudimą.

■ Parengtas Mokyklos nelankančių vaikų sugražinimo į mokyklas programos projektas.

■ Atnaujintos diskusijos dėl papildomo vaiko paėmimo iš šeimos reglamentavimo reikalingumo, Lietuvos Respublikos Vyriausybei pateiktas siūlymas įstatymu apibrėžti vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų terminą, įteisinant vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymą ir tėvų valdžios apribojimą teismine tvarka, pasibaigus įstatyme nustatytam vaiko paėmimo iš tėvų ar kitų teisėtų terminui.

■ Atnaujintos diskusijos apie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 77 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunkčio ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 dalies 1 punkto nuostatų pakeitimo dėl atitinkamai lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą arba neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne bausme bei lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų, esant papildomoms įstatymuose numatytoms aplinkybėms, taikymo visiems asmenims, nuteistiems laisvės atėmimo bausme už tyčinį nusikaltimą, turintiems nepilnamečių vaikų, jeigu jiems nėra apribota tėvų valdžia.

■ Atnaujintos diskusijos apie Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatų pakeitimą dėl vaiko amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti.

Atsižvelgdama į ataskaitinių metų veiklos rezultatus, atliktus tyrimus vaiko teisių apsaugos srityje bei pastebėtas problemas, vaiko teisių apsaugos kontrolierė **siūlo**:

1. Tobulinti vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą bei jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus. Parengti naujus Vaiko teisių tarnybų bendruosius nuostatus, patvirtinti jų struktūrą, parengti





pavyzdinius Tarnybų valstybės tarnautojų bei darbuotojų pavyzdinius pareigų aprašymus ir nustatyti pareigybių skaičių, atsižvelgiant į savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų skaičių.

2. Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytų sankcijų tėvams, globėjams (rūpintojams) ir kitiems asmenims nepakankamą efektyvumą, spręsti klausimą dėl alternatyvių poveikio priemonių taikymo (numatyti įpareigojimą išklausti tam tikrus kursus, dalyvauti mokymo programose ir pan.).

3. Atsižvelgiant į didėjantį ginčų tarp tėvų, esančių skirtingų valstybių piliečiais, dėl vaikų skaičių, emigracijos procesą, stiprinti Lietuvos atstovybių užsienyje veiklą Lietuvos piliečių informavimo švietimo srityje, kadangi informacijos trūkumas ir menkas Lietuvos piliečių aktyvumas domintis žmogaus (vaiko) teisių ir interesų apsauga, gynimu ir užtikrinimu, sudaro prielaidas vaikų teisių ir jų teisėtų interesų pažeidimams, apsunkina problemų sprendimą ir pan.

4. Inicijuoti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatų dėl vaiko amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiuoti, pakeitimo projekto svarstymą Lietuvos Respublikos Seime bei priimti galutinius sprendimus.

5. Užtikrinti valstybinį pagalbos koordinavimą nepilnamečiams patyrusiems seksualinę prievartą, prekybos žmonėmis bei prostitucijos aukoms.

6. Nustatyti teisės aktų nuostatų, garantuojančių smurto aukos apsaugą, taikymo praktikoje problemas bei kompleksinės pagalbos šeimai, kurioje buvo smurtaujama, pagalbos prieinamumą, teikiamos pagalbos efektyvumą.

7. Atsižvelgiant į poreikį tobulinti nepilnamečių justicijos sistemą, užtikrinti Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos tęstinumą ir tinkamą neįgyvendintų priemonių įgyvendinimą.

8. Užtikrinti tinkamą ir savalaikį įvairiose programose aptartų nepilnamečių justicijos tobulinimo priemonių įgyvendinimą (resocializacijos centrų steigimas, auklėjamojo poveikio priemonių taikymas ir pan.).

9. Spartinti vaikų apklausos kambarių prie aukštesnės pakopos policijos komisariatų (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio) steigimo procesą bei svarstyti klausimą dėl vaikų apklausos kambarių skaičiaus didinimo.

10. Siekiant efektyvaus ir savalaikio reagavimo į vaiko teisių pažeidimų atvejus, sprendžiant vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo problemas, užtikrinti, kad socialiniams pedagogams ir Viešosios policijos specialistams (nepilnamečių reikalų policijos pareigūnams) nebūtų perduodamos jų pavyzdiniuose pareigybių aprašymuose nenumatytos funkcijos.

11. Teisės aktuose numatyti priemonės (materialinę pagalbą ar pan.), kurios padėtų įgyvendinti vaiko teisę į šeimos ryšių išsaugojimą tais atvejais, kai vaikas dėl objektyvių priežasčių yra atskiriamas nuo šeimos (atliekant laisvės atėmimo bausmę, esant specialiojoje auklėjimo įstaigoje, sanatorinėje mokykloje ir pan.).

12. Vykdyti visuomenės švietimo kampanijas apie vaikų socializacijos centrų veiklą ir juose teikiamą pagalbą vaikams.

13. Spręsti klausimą dėl vaikų socializacijos centruose gyvenančių nėščių ir pagimdžiusių bei auginančių savo vaikus nepilnamečių (jų vaikų auginimo ir priežiūros sąlygų, kt.).



14. Užtikrinti besilaukiančių ir vaikus auginančių moterų, vartojančių alkoholį, narkotines bei kitas psichiką veikiančias medžiagas gydymo nuo priklausomybės ligų finansavimą iš valstybės arba savivaldybių biudžetų, nepriklausomai nuo to, ar moteris buvo drausta privalomuoju sveikatos draudimu.

15. Siekiant išvengti naujagimių nužudymo, palikimo pavojingose gyvybei ar sveikatai sąlygose, vykdyti viešas akcijas prieš naujagimių žudymą, palikimą bei sudaryti sąlygas motinoms (tėvams), nenorinčioms auginti kūdikių, palikti juos saugioje aplinkoje.

16. Siekiant spręsti Lietuvai itin aktualią vaikų ir jaunimo savižudybių problemą, užtikrinti Savižudybių prevencijos 2003-2005 metų programos tęstinumą, skubiai spręsti regioninių krizių centrų įsteigimo apskrityse klausimą bei plėtoti nemokamos telefoninės psichologinės pagalbos vaikams ir jaunimui linijų veiklą. Užtikrinant psichosocialinės pagalbos vaikui ir jo šeimai prieinamumą, suvienyti pedagoginių psichologinių tarnybų, psichikos sveikatos centrų, socialinių paslaugų įstaigų pastangas.

17. Siekiant užtikrinti kompleksinę pagalbą, atitinkančią psichikos ir elgesio sutrikimus turinčių vaikų individualius poreikius, planavimo ir kryptingos sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros plėtrą, atlikti epidemiologinius tyrimus, įvertinant vaikų sergamumą psichikos ligomis ir hiperkinezinio sutrikimo paplitimą įvairiose vaikų amžiaus grupėse.

18. Svarstyti ilgalaikės psichosocialinės reabilitacijos paslaugų plėtros regionuose užtikrinimo klausimą vaikams, turintiems elgesio sutrikimų.

19. Užtikrinant psichologinės pagalbos prieinamumą profesinių mokyklų moksleiviams, išplėsti savivaldybių teritorijose veikiančių pedagoginių psichologinių tarnybų kompetencijos ribas.

20. Taikyti įvairias lengvatas ar kitomis priemonėmis skatinti socialinių pedagogų, psichologų ir kitų specialistų įsidarbinimą vaikų socializacijos centruose, pedagoginėse psichologinėse tarnybose, ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo ir profesinio lavinimo įstaigose, ypač atokiose vietovėse (kaimiškuosiuose rajonuose).

21. Siekiant išsaugoti kaimiškujų vietovių mokyklas, reglamentuoti mokyklos vidaus struktūros pertvarkymo procesą Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, įtvirtinant jame nuostatą, kad apie mokyklos vidaus struktūros pakeitimą steigėjas privalo pranešti mokiniams prieš tris mėnesius. Reglamentuoti mokymo sutarties keitimo ar nutraukimo pagrindus, išpėjimo apie sutarties nutraukimo ar pakeitimo terminus, taip pat mokyklų tinklo pertvarkos planų bei mokyklos reorganizavimo, pertvarkymo, likvidavimo ar mokyklos vidaus struktūros pertvarkymo aptarimą su mokyklai priskirtos aptarnavimo teritorijos bendruomene.

22. Skatinti įvairių pakraipų (meno, sporto, religinių bendruomenių ir pan.) bendrojo lavinimo mokyklų plėtrą bei sudaryti galimybę vaikams iš įvairių šalies regionų mokytis šiose mokyklose (steigiant bendrabučius ir pan.).

23. Užtikrinti Lietuvos Respublikos piliečių, grįžusių gyventi į Lietuvą, vaikų ugdymo prieinamumą, kokybę bei reikiamą finansinę paramą.

24. Sukurti vieningą ikimokyklinio amžiaus vaikų duomenų bazę apie visus gimusius, atvykusius ir gyvenančius konkrečioje savivaldybėje vaikus, jų specialiuosius poreikius, negalias, socialinę padėtį ir kt.



25. Siekiant užtikrinant vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį, sudaryti sąlygas vaiko poreikius atitinkantį užimtumą. Ypatingą dėmesį skirti vaikų užimtumui mokslo metų bei atostogų laikotarpiais. Tobulinti vaikų vasaros poilsio stovyklų teisinį reglamentavimą, užtikrinant ir skatinant jų įvairovę bei garantuojant jose vaikų saugumą.

26. Stiprinti paramą neįgaliems vaikams, jų šeimoms bei plėtoti kompleksinę specialiąją pedagoginę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pagalbą specialiųjų poreikių vaikams, pritaikyti mokymo bazę. Savivaldybėse plėtoti socialinių paslaugų įstaigų tinklą, užtikrinti paslaugų prieinamumą pagal vaiko gyvenamąją vietą.

Sudaryti finansines galimybes bendrojo lavinimo mokyklų vadovams steigti specialiųjų pedagogų, logopedų, psichologų, mokytojų padėjėjų ir kitų specialistų etatus.

27. Priimti Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, įtvirtinant draudimą asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, viešojo maitinimo įmonėse vartoti alkoholį.

28. Priimti Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo pataisas, įtvirtinant draudimą asmenims, jaunesniems kaip 18 metų, rūkyti (vartoti tabako gaminius) ir turėti tabako gaminių.

29. Siūlyti užtikrinti teisės aktuose įtvirtintų nuostatų dėl Švietimo ir mokslo ministerijos įpareigotų pareigūnų, turinčių teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus už rūkymą vietose, kuriose pagal savivaldybių tarybų sprendimus draudžiama tai daryti, įgyvendinimą.

30. Siekiant užtikrinti vaikų, vartojusių narkotines ir/ar psichotropines medžiagas, reintegraciją į visuomenę, pradėti aktyvią visuomenės švietimo kampaniją, siekiant sudaryti prielaidas specializuotų reabilitacijos centrų steigimui.

Sukurti specialią vaikų, piktnaudžiaujančių psichiką veikiančiomis medžiagomis, ilgalaikės reabilitacijos ir socialinės reintegracijos sistemą.

31. Atsižvelgiant į neigiamos viešosios informacijos sklaidą bei neefektyvią jos kontrolę, nepakankamas prevencines priemones, atlikti mokslinį tyrimą dėl neigiamo poveikio informacijos daromos žalos vaikui, priešasčių, sąlygojančių nepakankamą apsaugos priemonių nuo neigiamos viešosios informacijos panaudojimą.

Remiantis tyrimo rezultatais, imtis konkrečių ir efektyvių veiksmų, nustatytiems trūkumams pašalinti, vaiko apsaugos bei pagalbos vaikui ir jo šeimai priemonėms tobulinti.

32. Paspirtinti Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pakeitimo įstatymo priėmimą bei su juo susijusių poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių vaikų apsaugą nuo žalingo interneto ir kompiuterinių žaidimų turinio, pakeitimus.

33. Atsižvelgiant į problemas, susijusias su azartinių lošimų, loterijų ar panašaus pobūdžio žaidimų pasiūla ir prieinamumu vaikams bei nepakankama jų apsauga nuo neigiamo poveikio, tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius azartinius lošimus ir loterijas, taip pat įvertinti kitų žaidimų, grindžiamų rizika ir azartu, reglamentavimo poreikį.

34. Mažinti minimalų vaikų įdarbinimo amžių (iki 13 metų) jų atostogų metu. Tobulinti nepilnamečių įdarbinimo teisinį reglamentavimą (patikslinti lengvų darbų sąrašus, nustatyti darbo sąlygas, panaikinti reikalavimą gauti mokyklos, kurioje vaikas mokosi, atstovo sutikimą ir kt.).

35. Paspirtinti Lietuvos Respublikos šeimynų įstatymo projekto parengimą ir priėmimą.



36. Svarstyti klausimą dėl nepilnamečių vaikų, gyvenančių šeimose laukiančiose socialinio būsto eilėje, išskyrimo socialinio būsto nuomos asmenims (šeimoms) apskaitinėje programoje.

37. Spręsti klausimą dėl periodinėmis išmokomis priteisto išlaikymo sumos indeksavimo patvirtinimo.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos prioritetinė darbo kryptis 2008 metais – skurdo mažinimas.

---